

วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นของคณะกรรมการ
พัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2530 – 2544 ลักษณะเด่นกับมาตรฐานการตัดสิน

ปริญญาพนธ์
ของ
นิธิมา คุณะติลก

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒๘.๑๖๒๕
๖๑๔๗
๘๓

วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นของคณะกรรมการ
พัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๐ – ๒๕๔๔ ลักษณะเด่นกับมาตรฐานการตัดสิน

บทคัดย่อ
ของ
นิธิมา คุณะติลก

๒-๑ ส.ค. ๒๕๔๙

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม ๒๕๔๙

๒ ๒๙๐ ๔๑๔

นิธิตา คุณะติลก (2549) *วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัล*

ดีเด่นของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2530 – 2544 ลักษณะเด่นกับ
มาตรฐานการตัดสิน ปริญญาณีพนธ์ ศศม (ภาษาไทย) กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะกรรมการควบคุม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ
เวศร์ภาดา ,อาจารย์สุภัค มหาวรากร

ปริญญาณีพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะเด่นด้านแนวคิด วจน
ลีลา และคุณค่ากับมาตรฐานการตัดสินวรรณกรรมสำหรับเด็ก โดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร จากจำนวน
หนังสือจำนวน 9 เรื่องที่ได้รับรางวัลดีเด่นของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2530-
2544 และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กมีลักษณะเด่นด้านแนวคิด 3 ประการ
ประการที่ 1 ได้แก่ แนวคิดด้านคุณธรรม คือ ความเมตตา กรุณา ความกตัญญู กตเวที ความ
อดุสาหะ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ และความกล้าหาญ ประการที่ 2 ได้แก่แนวคิดด้านการ
อนุรักษ์ธรรมชาติ คือการไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ การตระหนักในคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์
และการแสดงออกซึ่งความกล้าหาญในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และประการที่ 3 ได้แก่ แนวคิด
ด้านความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี

ส่วนลักษณะเด่นด้านวจนลีลา พบว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กทั้ง 9 เรื่อง มีวิธีการตั้งชื่อตัว
ละครเอกให้จดจำง่าย มีการใช้คำที่แสดงจินตภาพแจ่มแจ้ง มีการใช้คำที่ช่วยย่นย่อหน้าข้อความ
มีการใช้คำชุดเดียวกันเพื่อแจกแจงรายละเอียด และมีการใช้ภาพพจน์อุปมาและบุคลาธิษฐานที่
เรียบง่ายและขยายภาพแจ่มชัด

วรรณกรรมสำหรับเด็กทั้ง 9 เรื่องนี้มีคุณค่าทางสังคมและคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่
สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การพิจารณาตัดสินหนังสือดีสำหรับเด็ก และยืนยันให้เห็นว่า
คณะกรรมการมีมาตรฐานการตัดสินเป็นบรรทัดฐานที่ชัดเจน

AN ANALYSIS OF ADOLESCENT LITERATURE RECEIVING THE BEST BOOK
AWARD FROM THE NATIONAL COMMITTEE OF BOOKS DEVELOPMENT, THAILAND
1987-2001 DOMINANT FEATURES AND COMMITTEE STANDARD

AN ABSTRACT
BY
NITHIMA KUNADILOK

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Arts Degree in Thai
at Srinakharinwirot University
May 2006

Nithima Kunadilok (2006) *An Analysis of Adolescent Literature Receiving the Best Book Award from the National Committee of Books Development, Thailand 1988-2001 Dominant Features and Committee Standard* Master Thesis, M A (Thai) Bangkok Graduate School, Srinakharinwirot University Advisor Committee Assist Prof Dr Dhanate Vespada, Aj Supak Mahavarakorn

This thesis aims to study the dominant features, style and the value and the standard of judgement on children literature Nine books receiving the Best Book Award from the National Committee of Books Development, Thailand 1987-2001 were descriptively analyzed

The study reveals that children literature have three particular features including concept of ethics- i e, kindness, gratitude, concept of natural conservation- i e, not mistreating and abusing animals, realizing the advantages of plants and animals, and daring to protect natural resources, concept of beliefs, culture and tradition

The nine books have their distinguishing features in style, i e naming major characters to be easily recognizable, making use of clear images, repeating words to emphasize the meaning, applying the set of words to give details and using plain simile and personification to clarify images

The nine books are of great value for society, and they have literary aesthetics in accordance with the criteria of judgement It has been confirmed that the committee have clear standard of judgement

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นของคณะกรรมการพัฒนา
หนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2530 – 2544 ลักษณะเด่นกับมาตรฐานการตัดสิน

ของ
นิธิมา คุณะติลก

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
วันที่ 18 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2549

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ เวศร์ภาดา)

กรรมการ

(อาจารย์สุภัท มหาวรากร)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวนพิศ อีฐรัตน์)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์พิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาโทฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ เวศร์ภาคา ประธานกรรมการควบคุมปริญญาโท และอาจารย์สุภักดิ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรรมการควบคุมปริญญาโท ที่เป็นผู้คอยให้คำแนะนำ และข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าด้วยความเมตตา ความห่วงใยและปรารถนาดีต่อผู้วิจัยเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวนพิศ อธิรัตน์ และอาจารย์พิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบเพิ่มเติม โดยกรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ และกรุณาตรวจแก้ไข พร้อมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย จนทำให้ปริญญาโทฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณภราดาสุรสิทธิ์ สุขชัย และภราดาอานันท์ ปรีชาวุฒิ อธิการโรงเรียน อัสสัมชัญ กรุงเทพฯ ที่อนุญาตให้ศึกษาต่อ และให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาโท ทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจ และมีความมุ่งมั่นในการศึกษาจนสำเร็จ เพื่อนำประโยชน์ในการศึกษามาพัฒนาแก่นักเรียน

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ คุณฉลาวัลย์ อุดมศิลป์ และคุณปลุภกรณ์ อาจตัน ผู้เป็นทั้งอาจารย์ และปียมิตรที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย ตลอดจนเพื่อนๆทุกคนที่คอยให้กำลังใจ

ท้ายสุดผู้วิจัยขอขอบพระคุณคุณพ่อสมชาย คุณะติลก ผู้เป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยมาตลอดชีวิต และขอขอบคุณทಂಗเกียรติ ปินสลัก เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ และคอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยความห่วงใย และคุณกานต์พิชชา คุณะติลก น้องสาวที่สละเวลาอันมีค่าช่วยพิมพ์ปริญญาโทด้วยความเต็มใจ ตลอดจนคุณทรงภพ ชุนมธุรส น้องนิสิตปริญญาโทที่ช่วยจัดรูปแบบ จนปริญญาโทฉบับนี้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายโดยสมบูรณ์

นิธิมา คุณะติลก

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	2
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	3
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	3
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	4
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็ก	5
2 ลักษณะเด่นด้านแนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น	7
ลักษณะเด่นด้านแนวคิด	7
แนวคิดด้านคุณธรรม	7
ความกตัญญูกตเวที	8
ความเมตตากรุณา	11
ความเสียสละ	14
ความรับผิดชอบ	16
ความอดสาหัส	18
ความกล้าหาญ	21
แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ	23
การไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์	23
การตระหนักในคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์	27
การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ	29

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2(ต่อ)	แนวคิดด้านความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี	31
	แนวคิดด้านความเชื่อ	31
	แนวคิดด้านวัฒนธรรม	36
	แนวคิดด้านประเพณี	40
3	ลักษณะเด่นด้านวจนลีลาที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น	47
	การตั้งชื่อตัวละครเอก	48
	การใช้คำ	53
	การใช้คำกริยา	54
	การใช้คำช้อน	69
	การใช้คำบอกแสงสี	76
	การซ้ำคำ	83
	การใช้ชุดคำเดียวกัน	84
	การใช้ภาพพจน์	86
4	คุณค่าของวรรณกรรมกับมาตรฐานการตัดสิน	94
	คุณค่าของวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น	94
	มาตรฐานการตัดสิน	99
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	103
	สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	103
	อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า	104

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5(ต่อ) ข้อเสนอแนะ	105
บรรณานุกรม	106
ประวัติย่อผู้วิจัย	109

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม แต่ก็มีความสำคัญที่สุด ครอบครัวประกอบไปด้วย พ่อ แม่ และลูก การที่จะทำให้เด็กมีคุณค่าต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติ เด็กควรได้รับการปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้ถูกต้องเหมาะสมตามวัย เพื่อให้เด็กเติบโตอย่างมีคุณภาพซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงของครอบครัว สังคม และที่สำคัญที่สุด คือประเทศชาติ เพราะอนาคตของชาติจะเจริญรุ่งเรืองหรือล้มเหลวก็ขึ้นอยู่กับเด็ก เด็กเปรียบเหมือนแก้วตาดวงใจของพ่อแม่ฉันใด เด็กก็เปรียบเหมือนหัวใจของประเทศชาติฉันนั้น

องค์การสหประชาชาติตระหนักถึงความสำคัญของเด็กจึงได้กำหนดให้ปี พ.ศ. 2522 เป็นปีเด็กสากล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กในประเทศต่างๆ ทั่วโลกสนใจสภาพและความต้องการของเด็กในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความคิด มีเหตุผล มีความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม จึงทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐบาล และเอกชน ร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสามารถของเด็กในด้านต่างๆ เช่น การส่งเสริมให้มีการผลิตหนังสือ และอุปกรณ์เทคโนโลยีเกี่ยวกับหนังสือ เพราะหนังสือที่ดีมีคุณภาพจะช่วยพัฒนาเด็กให้มีศักยภาพต่อตนเองและสังคม ดังพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ในงานสัปดาห์ห้องสมุดครั้งที่ 1 (2519 - 2) ความว่า

" หนังสือประเภทที่ข้าพเจ้าคิดว่าสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ หนังสือสำหรับเด็ก วัยเด็กเป็นวัยเรียนรู้ เด็กๆ ส่วนใหญ่สนใจที่จะทราบเรื่องราวต่างๆ แปลกๆ ใหม่ๆ อยู่เสมอ ถ้าเรามีหนังสือที่มีคุณค่าทั้งเนื้อหาและรูปภาพให้เขาอ่านให้ความรู้ และความบันเทิง เด็กๆ จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ รอบรู้และมีธรรมประจำใจ มีความรักบ้านเมือง มีความปรารถนา จะทำแต่ประโยชน์ที่ควร "

เด็กเป็นทรัพยากรที่มีค่าและสำคัญที่สุดของประเทศ เพราะเด็กจะเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ทุกอย่างจากผู้ใหญ่ เด็กควรได้รับการปลูกฝังแต่สิ่งที่ดีงาม ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อสังคมและประเทศชาติ โดยใช้หนังสือเป็นเครื่องมือที่สำคัญ รัญจวน อินทรกำแหง กล่าวไว้ว่า (2517 : 9-10) "การนำเด็กไปสู่โลกของหนังสือ เท่ากับเป็นการเปิดประตู ให้เด็กได้มีโอกาสก้าวสู่โลกแห่งความเจริญงอกงามทางสมอง ทางสติปัญญา ตลอดทั้งการพัฒนาทางจิตและอารมณ์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาดตนเองให้เป็น "คน" อย่างสมบูรณ์" หนังสือเป็นสื่อสะท้อนภาพของสังคม เมื่อเด็กอ่านหนังสือย่อมจะเกิดการเรียนรู้แบบอย่าง

และบรรทัดฐานของสังคม หนังสือจะสะท้อนรูปแบบให้เห็นการกระทำ ข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ ศีลธรรม จรรยาบรรณ และเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเด็กจะค่อยๆ เรียนรู้จนสามารถยึดเป็นแนวทางปฏิบัติเมื่อเด็กเติบโตขึ้น ดังนั้นหนังสือจึงมีบทบาทเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในการปูพื้นฐานทางความคิดและค่านิยมต่างๆ ให้แก่เด็ก เพื่อจะได้พัฒนาให้เด็กมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

เมื่อเด็กอ่านหนังสือ เด็กมักจะเริ่มจากการอ่านเพื่อความสนุก ความเพลิดเพลิน เด็กเล็กมักจะเริ่มจากการดูรูปภาพมากกว่าข้อความ และเริ่มพัฒนาเป็นการอ่านข้อความมากขึ้น ฉะนั้นลักษณะสำคัญของวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นคือ ความสนุกสนานเพลิดเพลินในการอ่าน รูปแบบของภาษา กลวิธีการประพันธ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เสริมให้หนังสือสำหรับเด็กมีคุณค่า น่าสนใจมากขึ้น

คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ซึ่งรับผิดชอบในการจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติจะแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาตัดสินการประกวดหนังสือดีเด่นขึ้น เพื่อทำหน้าที่อ่าน พิจารณา และตัดสินการประกวดหนังสือดีเด่นตามหลักเกณฑ์การพิจารณาหนังสือแต่ละประเภท ได้แก่ หนังสือสารคดี หนังสือนวนิยาย หนังสือกวีนิพนธ์ หนังสือรวมเรื่องสั้น หนังสือสำหรับเด็ก หนังสือการ์ตูน หนังสือสวยงาม และหนังสืออนุสรณ์ หนังสือแปล วารสารทั่วไป วารสารเฉพาะวิชา แต่เมื่อมีการประกวดแล้วปรากฏว่าไม่ค่อยมีหนังสือที่สมควรได้รับรางวัลดีเด่น จึงกำหนดให้มีรางวัลชมเชยในการประกวดเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณาวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่น จะพบว่ามีคุณค่าสาระประโยชน์ และส่งเสริมให้เด็กเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร วิธีการเขียนเรื่องที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก วรรณกรรมประเภทหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น อายุ 12-14 ปี มีลักษณะเด่นเหมาะสมกับการศึกษาค้นคว้าตามลักษณะของตัวบท ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาลักษณะเด่นทางแนวคิด วิจันลีลา ตลอดจนคุณค่า และมาตรฐานการตัดสินวรรณกรรมสำหรับเด็ก จนทำให้หนังสือได้รับรางวัลดีเด่น

ความมุ่งหมายของการศึกษา

- 1 เพื่อศึกษาลักษณะเด่นทางแนวคิด วิจันลีลา คุณค่าของวรรณกรรมประเภทหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น อายุ 12-14 ปี
- 2 เพื่อชี้ให้เห็นมาตรฐานการตัดสินของคณะกรรมการผ่านการวิเคราะห์ลักษณะเด่นของตัวบท

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ นอกจากจะทำให้ทราบถึงลักษณะเด่นทางแนวคิด วจนลีลา และคุณค่าของหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติแล้ว ยังทำให้เข้าใจว่า คณะกรรมการตัดสินมีมาตรฐานในการพิจารณาตัดสินวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นอย่างไร ที่สำคัญการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อวงการวรรณกรรมศึกษาของไทย ในการเข้าใจคุณลักษณะอันควรจะมีในการสร้างงานเขียนสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น เพื่อจะได้พัฒนางานเขียนประเภทนี้ให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ลักษณะเด่นทางแนวคิด วจนลีลา และคุณค่ารวมทั้งมาตรฐานการตัดสินวรรณกรรมสำหรับเด็ก จากหนังสือประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นอายุ 12-14 ปี ที่ได้รับรางวัลดีเด่นของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ช่วงพ.ศ. 2530 - 2544 ซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

พ.ศ. 2530	เด็กชายมะลิวัลย์	ของ ประภัสสร เสวิกุล
พ.ศ. 2531	เขี้ยวเสือไฟ	ของ มาลา คำจันทร์
พ.ศ. 2532	หุบเขากินคน	ของ มาลา คำจันทร์
พ.ศ. 2533	จัดการประกวดรวมในปี พ.ศ. 2534	
พ.ศ. 2534	กระท่อมแสงตะวัน	ของ ถวัลย์ มาตรฐาน
พ.ศ. 2535	ลินลนารัก	ของ ว. วนิชย์กุล
พ.ศ. 2537	ดอกไม้บานที่เชิงภู	ของ โชติ ศรีสุวรรณ
พ.ศ. 2538	สู่สายรุ้ง	ของ เชิญอักษร
พ.ศ. 2539	บทเพลงแห่งนกนางเขน	ของ อุดม วิเศษสาทร
พ.ศ. 2544	คุณปู่แวนดาโต	ของ ชมัยภร แสงกระจ่าง

หมายเหตุ พ.ศ. 2536 พ.ศ. 2540-2543 ไม่มีหนังสือที่ได้รับรางวัลดีเด่น

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1 ขั้นศึกษา และรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาแนวทางการวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กจากหนังสือ วารสาร เอกสาร ตลอดจนงานวิจัยต่างๆ

1.2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วารสาร หนังสือ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือสำหรับเด็ก

1 3 ศึกษาหนังสือที่ได้รับรางวัลดีเด่น จากหนังสือประเภทบันเทิงคดี สำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น (อายุ 12-14 ปี) ของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติช่วงพ ศ 2530-2544

2 ชั้นวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์ลักษณะเด่นทางแนวคิด วิจนลีลา คุณค่าและมาตรฐานตัดสินของคณะกรรมการต่อวรรณกรรมที่ปรากฏในหนังสือตามหัวข้อต่อไปนี้

2 1 ลักษณะเด่นด้านแนวคิด

2 2 ลักษณะเด่นด้านวิจนลีลา

2 3 คุณค่าของวรรณกรรมกับความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานการตัดสินกับตัวบท

3 เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ช่วงพ ศ 2530-2544 ผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมสำหรับเด็ก

2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็ก

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมสำหรับเด็ก

บันลือ พฤกษ์วัน (2521) ในตำรา “วรรณกรรมกับเด็ก” กล่าวถึง วิธีการประเมินหนังสือทำให้ทราบถึงเกณฑ์ทั่วไปในการพิจารณาหนังสือที่เกี่ยวกับลักษณะรูปเล่ม ลักษณะของหนังสือ ประเภทของวรรณกรรม การวางโครงเรื่อง ความสอดคล้องทั้งในด้านเหตุผล สถานที่ ประเพณี การใช้ภาษา ลีลาจังหวะและสัมผัส ภาพประกอบ การกำหนดตัวละคร การวางบุคลิกสำคัญของตัวละคร การนำเสนอเนื้อเรื่องที่เป็นประโยชน์สำหรับเด็ก การสร้างบรรยากาศในการดำเนินเรื่อง การใช้บทสนทนา การจบ และการประเมินหนังสือสำหรับเด็ก

ปราณี เชียงทอง (2525) ในตำรา “วรรณกรรมสำหรับเด็ก” ได้ศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กแต่ละวัย จนทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ และความเพลิดเพลินในการอ่านหนังสือ โดยพิจารณาจากสิ่งต่างๆ เช่น ฉาก การดำเนินเรื่อง แนวการเขียน รูปเล่มและภาพประกอบ หลักเกณฑ์การเขียนเรื่องสำหรับเด็กที่มีผลต่อวรรณกรรม และการสอดแทรกจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยมในวรรณกรรมสำหรับเด็กเรื่องต่างๆ ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กและช่วยพัฒนาจิตใจของเด็ก เป็นการช่วยสนับสนุนเกี่ยวกับค่านิยม และคุณธรรมต่างๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น

รัตพร ชังชาติดา (2531) ในตำรา “หนังสือสำหรับเด็ก” กล่าวถึงประเภทของวรรณกรรมสำหรับเด็กโดยยึดถือลักษณะต่างๆ ในการแบ่งประเภท เช่น ลักษณะการถ่ายทอด ประเภทของคำประพันธ์และเนื้อหา

วิริยะ สิริสิงห (2537) ในหนังสือเรื่อง “การสร้างสรรคัวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน” กล่าวถึงประเภทวรรณกรรมสำหรับเด็กซึ่งแบ่งตามเกณฑ์อายุของเด็กในระดับต่างๆ ลักษณะหนังสือที่เด็กชอบต้องประกอบด้วยความต้องการขั้นมูลฐาน 7 ประการที่สำคัญ เช่น การวางแผนการเขียนที่ควรคำนึงถึงภาษา ทำนองการเขียน เทคนิคการเขียนเรื่อง กลวิธีในการเขียน การใช้ภาษาในการเขียนเรื่อง และการใช้คำในวรรณกรรมสำหรับเด็ก

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539) ในหนังสือเรื่อง “วรรณกรรมวิจารณ์” กล่าวถึงแนวทางในการวิจารณ์นวนิยายและเรื่องสั้น โดยวิเคราะห์องค์ประกอบของนวนิยายและเรื่องสั้น ได้แก่ การค้นหาลักษณะวิธีการ และรายละเอียดของการสร้างองค์ประกอบว่ามีแง่มุมหรือลักษณะอย่างไร จากนั้นจึงทำการประเมินค่าวรรณกรรมว่ามีการสร้างองค์ประกอบแต่ละส่วนอย่างเหมาะสม ตีเด่น หรือมีความต่อเนื่องโดยรวมอย่างไร

ดนยา วงศ์ธนะชัย (2542) ในตำราเรื่อง “วรรณกรรมปัจจุบัน” กล่าวถึงแนวคิดของเรื่องสั้น ซึ่งจะปรากฏอยู่ในเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ และเป็นสิ่งที่ยืดหยุ่นทั้งหมดเข้าด้วยกัน อาจเป็นแนวคิดแสดงทรรศนะแสดงอารมณ์ แสดงพฤติกรรม แสดงภาพและเหตุการณ์ เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมุ่งแสดงแนวคิดของเรื่องอย่างไร

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็ก

รัชนี แพรณิมิตร (2523) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กวัย 11-14 ปี ที่พิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520-2522” มีความมุ่งหมายในการวิเคราะห์ด้านเนื้อหา ลักษณะรูปเล่ม และลีลาการเขียนจากหนังสือจำนวน 29 เล่ม ผลการวิเคราะห์พบว่า เนื้อหามีคุณภาพตามเกณฑ์คือระดับดีมาก ปานกลาง และควรปรับปรุง จากแนวทางการดำเนินเรื่อง การนำเสนอข้อมูลตรงกับปัจจุบัน ตรงกับความสนใจของเด็กทำให้เด็กเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ลักษณะรูปเล่มส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี คือตัวอักษรมองเห็นชัดเจน ภาพประกอบสวยงามตรงกับความจริง และเนื้อเรื่องมีความสัมพันธ์กันในแต่ละตอน ลีลาการเขียนอยู่ในระดับดีและปานกลาง คือใช้แนวเขียนที่แปลกใหม่ เช่น มีบทสนทนามากกว่าพรรณนาหรือบรรยาย สื่อถึงบุคลิกของตัวละครได้ดี ใช้ภาษาสละสลวย คมคายแต่เข้าใจง่าย มีการลำดับเรื่องอย่างสมเหตุสมผล ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในการอ่านและเหมาะกับวัยของเด็กประถมศึกษาตอนปลาย

วิจิตรา สุภากร (2523) ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์หนังสืออ่านสำหรับเด็กในด้านคุณธรรมที่พิมพ์เป็นภาษาไทยระหว่างปี พ.ศ. 2520 - 2522” โดยศึกษาประเภทของคุณธรรม และจัดอันดับคุณธรรมที่ปรากฏในหนังสืออ่านสำหรับเด็ก ผลการวิเคราะห์พบว่า หนังสือ 3 ประเภทคือ นิทานชาวบ้าน วรรณกรรมปัจจุบันและวรรณกรรมร้อยกรอง จะพบสิ่งที่เหมือนกัน คือคุณธรรมที่ปรากฏมากคือ ด้านมรรยาทและนิสัยบุคคล ความเมตตากรุณา และหลักธรรมในการอยู่ร่วมกันเพราะคุณธรรมเหล่านี้เป็นคุณธรรมเบื้องต้นสำหรับเด็ก ส่วนคุณธรรมที่ปรากฏน้อยคือ คุณธรรมด้านความจงรักภักดี ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ภัทริยา สามารถ (2532) ศึกษาเรื่อง "วิเคราะห์จริยธรรมในนวนิยายที่ได้รับรางวัลดีเด่นจากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ช่วง พ.ศ. 2515 - 2529" โดยวิเคราะห์ลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏในนวนิยาย กลวิธีการสร้างตัวละครที่แสดงออกถึงลักษณะทางจริยธรรม ผลการวิเคราะห์พบว่าจริยธรรมที่พบมากในนวนิยายคือ ความกตัญญูกตเวที และความเสียสละ ตัวละครแสดงออกถึงลักษณะทางจริยธรรมในการใช้ปัญญาไตร่ตรองสิ่งต่างๆ ตามวุฒิภาวะ ทำให้งานเขียนมีคุณค่าและสาระที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้รับความรู้ ความคิดพรรณนาที่ดี และได้รู้จักพิจารณาตนเองจากการอ่านหนังสือ

พัชรีย์ จำปา (2539) ศึกษาเรื่อง "วจนลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็ก" โดยศึกษาหนังสือสำหรับเด็กฉบับคณะกรรมการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522-2535 จำนวน 36 เล่ม โดยเป็นประเภทของวรรณกรรม 3 ระดับคือ ระดับวัยเริ่มหัดอ่าน (3-5 ปี) ระดับวัยประถมศึกษา (6-11 ปี) และวัยก่อนวัยรุ่น (12-14 ปี) มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวจนลีลาวรรณกรรมสำหรับเด็ก ผลการวิเคราะห์พบว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กมีการใช้คำที่ง่ายสื่อความหมายตรงตัว และเป็นคำที่พบในชีวิตประจำวัน การใช้คำที่สื่อความหมายคุณธรรมคือ คำที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ การใช้คำที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ดีและมีคุณค่า และการใช้ภาพพจน์ทำให้เด็กเกิดจินตนาการ

น้ำค้าง ระวีทอง (2540) ศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีที่คณะกรรมการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2530-2536" มีความมุ่งหมายในการวิเคราะห์กลวิธีการประพันธ์วรรณกรรมสำหรับเด็ก ในด้านการวางโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างฉาก และการใช้ภาษา ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนของเด็กที่ปรากฏจากวรรณกรรมเช่น ด้านครอบครัว จริยธรรม การศึกษา การแสดงพรรณนาของเด็กต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งทำให้ครูผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กตระหนักถึงความต้องการ ความสนใจของเด็ก เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

บทที่ 2

ลักษณะเด่นด้านแนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น

การสร้างสรรคัวรรณกรรมสำหรับเด็กให้ดีนั้นผู้แต่งจะต้องคำนึงถึงวัย และความสนใจในการอ่านของเด็กเป็นสำคัญ นอกจากมุ่งเรื่องความสนุกสนานเพลิดเพลิน ควรสอดแทรกสาระที่เป็นประโยชน์ควบคู่กันไปด้วย จากการศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะเด่นด้านแนวคิด ผู้เขียนได้สร้างสรรค์ผลงาน เพื่อให้เด็กได้พัฒนาทั้งความรู้ ความคิด ตลอดจนเจตคติเกี่ยวกับบุคคล สังคมได้เหมาะสมแก่วัยของเด็ก ดังจะเห็นได้จากแนวคิดซึ่งมุ่งเน้นให้เด็กสามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างในชีวิตจริงได้

คำว่า แนวคิด (Theme) บางครั้งเรียกว่าแก่นเรื่อง หรือสารัตถะ หรือความคิดหลักของเรื่อง อุดม หนูทอง (2523 199) ให้ความหมายว่า "เป็นสาระหรือสิ่งจึ่งที่ผู้ประพันธ์ยังเห็น เชื่อถือ หรือยึดถือ และประสงค์จะสื่อไปยังผู้อ่าน" ส่วนกุหลาบ มัลลิกะมาส (2529 107-108) อธิบายว่า แนวคิดคือ "ทรรศนะที่ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์ แล้วนำมาแสดงให้ประจักษ์แก่ผู้อ่าน โดยใช้เนื้อเรื่องเป็นเครื่องสื่อสาร แก่นเรื่องจึงเป็นจุดมุ่งหมายอันเป็นแก่นกลาง หรือแนวคิดหลักของเรื่อง" ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า "แนวคิด" หมายถึง ความคิดเห็นหรือทัศนะของผู้เขียนที่เป็นสาระสำคัญของเรื่อง ที่ผู้เขียนต้องการสื่อมายังผู้อ่าน ผู้เขียนเสนอแนวคิดสำคัญของเรื่องผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของตัวบท คือ โครงเรื่อง การดำเนินเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา และบรรยายภาค

ลักษณะเด่นด้านแนวคิดที่พบจากวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น มีดังต่อไปนี้

- 1 แนวคิดด้านคุณธรรม
- 2 แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ
- 3 แนวคิดด้านความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี

2.1 แนวคิดด้านคุณธรรม

แนวคิดด้านคุณธรรม เป็นแนวคิดสำคัญของเรื่อง ที่ผู้เขียนมุ่งเน้นให้สอดคล้องกับหลักธรรม คำสอนทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดแบบอย่างของบุคคลที่สังคมไทยต้องการ ดังหลักคำสอนตามพุทธปรัชญาที่กล่าวว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว"

ผู้แต่งมุ่งเน้นให้คนอ่านเข้าใจแนวคิดสำคัญด้านคุณธรรมโดยสื่อผ่านตัวละครที่แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านดี และไม่ดี ผลของการกระทำจะส่งผลที่แตกต่างกันแก่ตัวละคร

ผู้แต่งมักนำเสนอแนวคิดด้านคุณธรรมเกี่ยวกับการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่มีข้อสังเกตว่า ผู้แต่งมิได้มุ่งแสดงผลของการกระทำอย่างตรงไปตรงมา แต่สร้างให้ตัวละครสำคัญรู้จักมีจิตสำนึก รู้จักแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้ดีขึ้น ตัวละครในวัยเด็กสามารถได้รับการให้อภัยในความผิดพลาด และได้รับความเห็นใจจากตัวละครผู้ใหญ่ การนำเสนอแนวคิดด้านคุณธรรมเช่นนี้ช่วยเสริมสร้างผู้อ่านที่

เป็นเด็กและเยาวชนให้มองโลกในแง่ดี สามารถจดจำไปเป็นแบบอย่าง เสริมสร้างความหวังและกำลังใจแก่เด็กให้พร้อมที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ อย่างมีสติ

ส่วนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของตัวละครที่มักได้รับความผิดหวัง ความทุกข์เป็นผลตอบแทนก็อาจทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ แล้วสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นในสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข การที่ผู้เขียนสอดแทรกแนวคิดด้านคุณธรรมในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น จึงนับว่าเป็นวิธีที่สำคัญในการช่วยพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นเยาวชนที่ดี และมีคุณภาพของสังคมไทย

จากข้อมูลที่นำมาศึกษาผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลปรากฏแนวคิดด้านคุณธรรม 6 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

- 2 1 1 ความกตัญญูกตเวที
- 2 1 2 ความเมตตากรุณา
- 2.1 3 ความเสียสละเอื้อเฟื้อ
- 2 1 4 ความรับผิดชอบ
- 2 1 5 ความอดสาหะ
- 2 1 6 ความกล้าหาญ

2 1.1 ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้บุญคุณ และตอบแทนคนอื่น และสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เด็กชายมะลิวัลย์ ลินลาน่ารัก ดอกไม้บานที่เชิงภู สู่สายรุ้ง และ คุณปู่แวนตาโต นำเสนอแนวคิดเรื่องความกตัญญูกตเวที ดังนี้

เรื่อง **เด็กชายมะลิวัลย์** ผู้เขียนให้ตัวละครแสดงจริยธรรมในด้านความกตัญญูกตเวที ดังที่แม่ของมะลิสอนให้ลูกๆ แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษถึงแม้ว่าท่านจะจากเราไปนานแล้ว ด้วยการจุดธูปกราบพระ และกราบระลึกถึงบรรพบุรุษพร้อมกับสั่งสอนให้รักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลเสมอ ดังข้อความ

“เมื่อตอนที่ผมยังเล็ก ก่อนนอนแม่จะให้จุดธูปกราบพระ และรูปถ่ายคุณปู่คุณตาที่อยู่ในกรอบหน้าที่บูชา ”

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 18)

การแสดงความเคารพด้วยการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว นับเป็นการแสดงคุณธรรมของมนุษย์ในด้านความกตัญญูอย่างหนึ่ง การที่แม่ของมะลิวัลย์สั่งสอนให้ลูกๆ เคารพกราบไหว้รูปถ่ายของคุณปู่และคุณตา ซึ่งเป็นบุคคลที่มีพระคุณจึงเป็นการปลูกฝังคุณธรรมด้านความกตัญญูให้แก่เด็ก เพราะทำให้เด็กๆ ได้รู้จักรำลึกถึงบุคคลผู้มีพระคุณแม้ว่าจะจากไปแล้วก็ตาม

เรื่อง **ลินลาน่ารัก** ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครบัวแก้วที่มีความกตัญญูต่อผู้เป็นแม่ โดยไม่ทอดทิ้งแม่ที่เจ็บป่วย คอยอยู่ดูแลช่วยเหลือ และเป็นธุระในกิจการงานต่างๆ แทนแม่ ถึงกับปฏิเสธการแต่งงานกับชายคนรัก ดังตัวอย่าง

ลุงขอบคุณให้ฟังต่อไปว่า

“นางสงสารหนูบัวแก้ว มีแฟนจะแต่งงานมาตั้งสองปีแล้ว แม่ก็ป่วยนอนแหวลุกไปไหนไม่ได้ เลยไม่กล้าแต่งงาน กลัวไม่มีคนดูแลแม่ เพราะกูรักเป็นทหารประจำอยู่ราชบุรีโนนแน่ะ”

(ลินลาน่ารัก 2535 60)

จากพฤติกรรมของบัวแก้วที่ผู้อ่านได้รับรู้จากบทสนทนานี้ แสดงให้เห็นความกตัญญูของบุตรที่มีต่อมารดา ถึงขนาดที่ยอมเสียสละความสุขของคนไม่ยอมแต่งงานเพื่อดูแลมารดาที่ป่วยจนไม่อาจช่วยตนเองได้ เพราะหากบัวแก้วแต่งงานจะต้องย้ายไปอยู่กับสามีที่จังหวัดราชบุรี มารดาของเธอก็จะไม่มีใครดูแลการกระทำของบัวแก้วจึงเป็นการแสดงคุณธรรมด้านความกตัญญูแก่เวลาที่บุตรมีต่อมารดา

เรื่อง **ดอกไม้บานที่เชิงภู** ถิ่นได้แสดงความกตัญญูต่อครูอุทัยผู้ซึ่งครั้งหนึ่งเคยช่วยชีวิตภรรยาและบุตรชายคนรองของเขาไว้ ดังนั้นเมื่อมีโอกาสเขาจึงตอบแทนบุญคุณของครูอุทัย ดังที่มีผู้มาว่าจ้างให้เขาไปฆ่าครูอุทัยเขาก็ไม่ได้ทำ แต่กลับบอกครูอุทัย ดังความว่า

“ครูครับ ผมถูกว่าจ้างให้มายิงครู ความดีมีเมตตาทั้งต่อลูกเมียของผม ผมจึงทำครูไม่ลง ผมกราบขอขมาเพราะคิดล่วงเกินครู ผมเสียใจที่ชีวิตของผมต้องเกลือกกลั้วหากินอยู่กับคนไม่คิดตลอดมา ขอให้ครูโปรดยกโทษให้ผมด้วย ผมสัญญากับครูว่าแม้ชีวิตจะตายก็ไม่เสียค่าที่ได้สารภาพผิดกับครู ผมจะเลิกอาชีพที่ร่วมกับคนผิดนับแต่บัดนี้เป็นต้นไป ครูระวังเนื้อระวังตัวด้วยนะครับ กำนันจรัลต้องการชีวิตครูและหัวหน้าภูกาญ ถ้าผมเป็นอะไรไป ผมฝากพงศ์ลูกชายด้วยนะครู”

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 241-242)

จากคำพูดของถิ่นแสดงให้เห็นว่า แม้มนุษย์จะมีข้อบกพร่อง เป็นคนที่มีพฤติกรรมเลวร้ายมาก่อน แต่ด้วยคุณธรรมแห่งความกตัญญูทำให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้ ดังที่ถิ่นสำนึกถึงบุญคุณของครูอุทัยและกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี และพยายามหาโอกาสตอบแทนในยามที่ผู้มีบุญคุณกำลังตกอยู่ในอันตราย

เรื่อง **สุสายรุ้ง** ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครชื่อธมณี แสดงความกตัญญูต่อพ่อและแม่เมื่อมีโอกาส โดยการซื้อของให้ในเทศกาลปีใหม่ทำให้ครอบครัวมีความสุขในโอกาสใดๆ ดังนี้

หล่อนชื่อ ที วิ สี โหมีให้แม่และพ่อหนึ่งเครื่องแบบที่มีริโมท เพราะเครื่องที่ทานทั้งสองใช้ซึ่งซื้อจาก เจ ซี เพนนี่นั้นนานนมมาแล้ว แมกับพ่อดังต้องเดินไปกดปุ่มเองทุกครั้งที่ต้องการเปลี่ยนช่อง ในขณะที่ภาพและเสียงก็กลายเป็นความคมชัดลงไปมากแล้ว

“ลูกไม่น่าจะต้องเสียเงินมากอย่างนี้เลย” แม่ว่า

“ไม่มีอะไรมากเกินไปสำหรับคนที่เรารักหรือแม่”

(สุสายรุ่ง 2538 131)

การบำรุงบิดามารดาให้มีความสุขเป็นการแสดงความกตัญญูทศเวทอย่างหนึ่งที่บุตรพึงกระทำ จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงให้เห็นคุณธรรมด้านความกตัญญูที่รมนีย์แสดงออกต่อบิดามารดาของตน การกระทำเช่นนี้ย่อมทำให้บิดามารดาของรมนีย์มีความสุขทางกายและส่งผลต่อความปลื้มปิติทางใจที่บุตรของตนเอาใจใส่ดูแล พฤติกรรมของรมนีย์ครั้งนี้จึงแสดงให้เห็นความกตัญญูที่บุตรมีต่อบุพการี

เรื่อง คุณปู่แวนตาโต เมื่อ น้ำแข็งกุด หมวย หนุณา หนุเขียด และประสิทธิ์ศักดิ์ ตัวละครสำคัญในเรื่องมีพัฒนาการทางวัยเพิ่มขึ้นและจบการศึกษาอีกระดับหนึ่ง แต่เด็ก ๆ เหล่านี้ก็ยังคงกลับมาเยี่ยมเยียนคุณปู่แวนตาโตอยู่เสมอ ทำให้เกิดความสุขใจทั้งฝ่ายคุณปู่และฝ่ายเด็ก ๆ ดังที่ผู้แต่งบรรยายความสุขให้เห็นภาพชัดเจนดังนี้

คุณปู่ยืนอยู่ในร่มมะม่วง แสงแดดยามสายลอดผ่านใบลงมาตามใบหน้าและลำตัวของคุณปู่ ดูราวกับคุณปู่ยืนอยู่ในสวนแห่งความฝัน เด็ก ๆ วิ่งเข้าไปหาคุณปู่ พลอยให้แสงที่ลอดจากต้นมะม่วงเหล่านั้นถูกตัวเด็ก ๆ ไปด้วย มีเสียงทักทายกันฟังราวกับเป็นเสียงระฆังดังบ้างค่อยบ้าง คุณย่านิยมนั่งมองอย่างมีความสุข

(คุณปู่แวนตาโต 2544 193)

จากข้อความแสดงบรรยากาศแห่งความสุขที่เกิดจากการพบปะกันระหว่างคุณปู่และเด็ก ๆ อันมีผลมาจากจิตสำนึกในบุญคุณของกลุ่มเด็กที่มีต่อคุณปู่ และรู้จักตอบแทนบุญคุณเมื่อมีโอกาส การมาเยี่ยมเยียนผู้มีพระคุณแม้เวลาผ่านไปนานเพียงใด ไม่เพียงทำให้ตัวเองได้รับความสุขความสบายใจเท่านั้น หากยังนำความปลื้มเปรมยินดีมาสู่ผู้มีพระคุณได้อีกด้วย ดังนั้นความกตัญญูจึงก่อให้เกิดสุขทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่นเสมอ

จากแนวคิดเรื่องความกตัญญูที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าตัวละครต่างแสดงพฤติกรรมให้เห็นความสำนึกและการตอบแทนบุญคุณของบุคคลต่าง ๆ ที่มีพระคุณต่อตน ซึ่งอาจจะเป็นบิดามารดาของตนเองหรือบุคคลอื่นที่เคยช่วยเหลือตนมา พฤติกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกราบไหว้รำลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว การเลี้ยงดูบิดามารดาของตนยามป่วยไข้แม้จะต้องเสียสละความสุขส่วนตน การทำนุบำรุงบิดามารดาให้มีความสุขทางกายและใจ การหาโอกาสตอบแทนบุคคลที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลตน ตลอดจนการกลับไปเยี่ยมเยียนบุคคลที่เคยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ตน แสดงให้เห็นแนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความกตัญญูทศเวทที่ปรากฏร่วมกันในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น

2.1.2 ความเมตตากรุณา เมตตาในทางพุทธศาสนาหมายถึงความรักความปรารถนาดีที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข ส่วนความกรุณา หมายถึง ความสงสารคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ (พระธรรมปิฎก 2538 77)

แนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความเมตตากรุณาที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น มี 6 เรื่อง ได้แก่ เด็กชายมะลิวัลย์ เขี้ยวเสือไฟ หุบเขากินคน ลินลานารัก ดอกไม้บานที่เชิงภู และคุณปู่แวนดาโต ปรากฏ 2 ลักษณะ ได้แก่ ความเมตตากรุณาที่มนุษย์แสดงต่อมนุษย์ และความเมตตากรุณาที่มนุษย์แสดงต่อสัตว์ ความเมตตากรุณาที่มนุษย์แสดงต่อมนุษย์ ปรากฏ 3 เรื่อง คือ เด็กชายมะลิวัลย์ เขี้ยวเสือไฟ และคุณปู่แวนดาโต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่อง เด็กชายมะลิวัลย์ แนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความเมตตากรุณาในเรื่องนี้จะเห็นได้จากตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องชื่อ "ดารอง" มักถูกกลุ่มเด็ก ๆ ล้อเลียนและหยอกล้ออย่างสนุกสนาน จนกระทั่งวันหนึ่งดารองทนไม่ไหวจึงวิ่งไล่เด็ก ๆ มะลิซึ่งเด็กกว่าคนอื่นวิ่งไม่ทันเพื่อน สะดุดก้อนหินล้มลงและนั่งร้องไห้อยู่ ทำให้ดารองวิ่งมาถึงตัวมะลิ แต่แทนที่ดารองจะโกรธมะลิ กลับแสดงความเมตตากรุณาต่อมะลิช่วยปลอบโยนและให้ขนมมะลิด้วย ดังข้อความต่อไปนี้

วันนั้นดารองหงุดหงิดกว่าที่เคย แกล้งจับพวกเธออย่างเอาเป็นเอาตาย เด็กที่โตกว่าก็วิ่งหนีเอาตัวรอดทิ้งให้ผมอยู่รังทำัย อารามกลัวผมวิ่งไปทันหลังคุณแก่ไปจนสะดุดก้อนหินล้มลง ดารองเข้ามาถึงตัวผมในทันที แกเกลี่ยนิ้วชี้หน้าตาให้ผม สายตาที่มองผมหันข้างไม่แตกต่างไปจากพ่อหรือแม่เลย

"นั่งเสียเถิดลูก เจ็บมากไหม-ไหนขอตาคุณหน่อยซิ" แกล้งหัวผมเบาๆ ก่อนจะดึงหัวเข้าผมไปดู

"ไกลหัวใจตั้งเยอะ " แกหัวเราะแต่ดวงตามีแววเสียใจ " นี่นะตามีอะไรจะให้"

ดารองล้วงมือลงไปใ้ในกระเป๋าเสื้อตัวโคร่ง และหยิบขนมโก๋ที่อยู่ในห่อกระดาษแก้วๆ มาวางลงบนมือผม

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 94)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นความเมตตากรุณาที่ผู้ใหญ่มีต่อเด็ก แม้ดารองจะถูกเด็ก ๆ ล้อเลียน แต่เมื่อเห็นมะลิได้รับความทุกข์ แทนที่จะทำร้ายตอบโต้ แต่กลับแสดงความเมตตากรุณาหาทางให้มะลิคลายทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นการปลอบโยนหรือการให้ขนม แสดงให้เห็นว่าแม้ดารองจะเป็นคนยากจนแต่ก็เต็มเปี่ยมด้วยคุณธรรมเรื่องความเมตตากรุณา

ในเรื่อง เด็กชายมะลิวัลย์ ยังแสดงให้เห็นความเมตตากรุณาที่บิดามีต่อบุตร ดังตัวอย่างในตอนที่มีมะลิเมาสุรากลับบ้าน บิดาของเขาก็ดูแลด้วยความเป็นห่วง และยอมหยุดงานเพื่อดูแลเขา ดังข้อความว่า

รุ่งขึ้น ความผมจะลืมตาได้ก็ร่วม 10 โมงเช้า คอแห้งผาก ปวดศีรษะหนัก และแสบท้องแสบไส้ไปหมด พ่อโผล่หน้าเข้ามาเป็นคนแรกพร้อมด้วยข้าวต้มร้อน ๆ รอยยิ้มของพ่อทำให้ผมรู้สึกวาตัวเองเป็นเด็กชน ๆ ที่กลับมาซุกหัวอยู่กับดักพ่อเหมือนเมื่อหลายปีก่อน

พ่อยอมหยุดงานในวันนั้น เพื่อดูแลผม และผมเพิ่งรู้ว่าคนที่เฝ้าประคบประหงมผมเมื่อคืนนี้คือ พ่อ ไม่ใช่แม่อย่างที่ผมนึก

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 123)

ความรักความห่วงใยที่บิดาแสดงต่อบุตรเป็นคุณธรรมด้านความเมตตากรุณา เพราะบิดามารดาทุกคนย่อมรักและหวังดีต่อบุตรอย่างบริสุทธิ์ใจยากที่จะหาอะไรมาเปรียบเทียบได้ นอกจากอุปการะเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่แล้ว ยามลูกประพฤตินั้นไม่ถูกต้องหรือเหมาะสม บิดามารดาก็จะคอยชี้แนะตักเตือน ดังที่เมื่อมะลิวัลย์สุรางษณาชาติ บิดาเขาก็จะดูแลด้วยความรักความเมตตาทำให้มะลิวัลย์ซึ่งถึงความรักความเมตตาที่แท้จริงของพ่อ

เรื่อง **คุณปู่แวนตาโต** ผู้เขียนกล่าวถึง คุณปู่ และคุณย่าที่แสดงความรักความเมตตากรุณาที่มีต่อกลุ่มเด็ก ๆ โดยการดูแลความปลอดภัยของตัวละครที่อ่อนวัยกว่า พร้อมกับการให้ความรักความปรารถนาดีต่อเด็ก ๆ ดังความว่า

คุณย่านิจเอาร่มคันใหญ่ออกมาทางสองคัน คันหนึ่งให้น้าแข็งกดถือเดินไปกับน้องหมวย และประสิทธิ์ศักดิ์ ส่วนคุณยานิจเองเอาเด็กสองคนที่เหลือมาอยู่ในร่มด้วย แล้วร่มสองคันซึ่งมีผู้ใหญ่หนึ่งเด็กห้าก็คอย ๆ คล้อยเคลื่อนไปตามถนนในซอย ซ้ำ ๆ เหมือนคะวันที่กำลังเคลื่อนที่ไป

คุณย่านิจส่งเด็กเข้าบ้านที่ละคน ๆ จนกระทั่งครบแล้วจึงเดินกลับบ้าน ขากลับคุณย่าต้องถือร่มคันใหญ่สองคัน พอถึงบ้านคุณปู่ออกมายืนรอรับอยู่ นัยน์ตาที่อยู่หลังแวนตาโตนั้นมีลักษณะครุ่นคิด (พินิจนึก)

(คุณปู่แวนตาโต 2544 22)

จากข้อความที่ยกมา แสดงให้เห็นความรักความเมตตาที่ผู้ใหญ่มอบให้เด็ก เป็นความรักที่แฝงความปรารถนาดีและเป็นห่วง เกรงว่าเด็กจะได้รับอันตราย จึงเฝ้าคอยดูแลเอาใจใส่จนกว่าจะแน่ใจว่าเด็กเหล่านี้กลับสู่บ้านของคนอย่างปลอดภัยเรียบร้อยดี

ส่วนความเมตตากรุณาที่มนุษย์แสดงออกต่อสัตว์ ปราภฏ 4 เรื่อง ได้แก่ หุบเขากินคน ลินลา นารัก ดอกไม้บานที่เชิงภู และคุณปู่แวนตาโต มีรายละเอียดดังนี้

เรื่อง **หุบเขากินคน** ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครเด็ก ๆ ที่แสดงความเมตตาช่วยเหลือคนไก่ฟ้าพญาลอที่ได้รับบาดเจ็บ เพราะเด็ก ๆ รู้สึกสงสาร โดยช่วยกันดูแลรักษาแผลที่ได้รับบาดเจ็บจนหายเป็นปกติ ดังที่กล่าวไว้

ปีกสยายกลับหดย่น ดวงตาเหลือกปลิ้น หน้าตาตึงปิดลูกตาขาวมัว อัชฌาเองแววตาสด สะทก สะเทือนใจลึกล้ำต่อเลือด บาดแผลความเจ็บปวดและการเบียดเบียนบีฑากันของสัตว์รวมโลก เด็กชาย หลับตาลง สดลมหายใจลึก ๆ แล้วตั้งดวงจิตแผ่เมตตา ลืมตาอีกครั้ง ดวงตาก็สงบนิ่งเหมือนพระชวาลูบ หัวสัตว์บาดเจ็บปลอบประโลมปากพึมพำพรางเอานิ้วคลึงปิดปากแผล

(หุบเขากินคน 2532 38-39)

จากข้อความที่ยกมา แสดงให้เห็นจิตใจเมตตากรุณาที่เด็ก ๆ มีต่อสัตว์ เมื่อเห็นไก่ฟ้าพญาลอย ต่อสู้กันจนไก่ตัวหนึ่งได้รับบาดเจ็บ อัชฌาก็รีบเข้าไปช่วยเหลือด้วยการแผ่เมตตาและปลอบประโลม เพื่อให้มันคลายจากความเจ็บปวด

หนึ่งในเรื่องหุบเขากินคน ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นความเมตตาระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์อีกด้วย โดยแสดงออกผ่านทางตัวละครตัวหนึ่งคือ พระนางมหาเทวี ซึ่งทรงให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือทาสที่เจ็บป่วยด้วยพระเมตตาอย่างเต็มเปี่ยม ดังนี้

เชลยศึกบาดเจ็บได้รับการเยียวยาโดยถ้วนทั่ว มหาเทวีเสด็จด้วยพระองค์เอง ทรงเช็ดแผล ชะแผล พอกโปะตัวยารักษาแผลโดยมิได้ทรงรังเกียจหรือถือพระองค์แต่ประการใด

(หุบเขากินคน 2532 181)

เรื่อง ลินลาน่ารัก ลินลาไปดูการฝึกช้างที่สวนสัตว์ข้างบ้านของเธอ ครั้นเมื่อเธอเห็นคนฝึก ทำร้ายช้าง เธอจึงเกิดความรู้สึกสงสารช้างและพยายามหาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ดังที่ปรากฏผ่านบทสนทนาของลินลากับสุมาลินดังนี้

“ทำไมคนฝึกเค้าดุช้างจังเลย แล้วบางทีเค้าเอาตะขอสับหัวช้างแรงแรง สงสารมันนะคะ”

“แล้วลินลาบอกคุณลุงเขาวนหรือเปล่า?” สุมาลินซัก

“ค่ะ แต่พอคุณลุงเขาวนไปดู เขาก็ไม่ทำให้เห็น”

เรื่องนี้เป็นเรื่องปลุกย่อย สุมาลินจึงไม่ได้สนใจมากนัก เพียงแต่นึกด้วยความเอ็นดูว่า หลานสาวเป็นเด็กมีเมตตา เห็นอกเห็นใจแม้แต่กับสัตว์ แทนที่จะสนุกไปตามประสาเด็กโดยไม่สนใจอะไรอย่างอื่น

(ลินลาน่ารัก 2535 195-196)

ความสงสารช้างที่ถูกทำร้าย แสดงให้เห็นคุณธรรมด้านความเมตตากรุณาภายในจิตใจของตัวละคร แม้ลินลาจะเป็นเด็กแต่ก็ยังมีรู้สึกสงสารใจเมื่อเห็นสัตว์ถูกทำร้าย และพยายามหาทางช่วยเหลือและแก้ปัญหาตามสติปัญญาและความสามารถของตน

เรื่อง ดอกไม้บานที่เชิงภู พ่อของพรตซึ่งมีอาชีพเป็นนายพรานล่าสัตว์ป่าจับกระแตมาให้พรต ลูกชายเลี้ยง แต่พรตกลับเลี้ยงกระแตโดยไม่ดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร ทำให้พงศ์ผู้เป็นพี่ชายต้องเข้ามาดูแลแทนด้วยความเมตตาที่มีต่อสัตว์ตัวเล็กๆ ดังข้อความว่า

“มันคงหิวแน่” พงศ์ทอดพลาจตุรคลงนั่งของ ๆ วางกระแตลงกับพื้นปล่อยให้กินผลฝรั่งสุก กระแตน้อยยื่นปากแหลมๆ เข้าไปแทะกินเนื้อสีชมพูของผลฝรั่งสุกด้วยทาทาทางลูกลี้ลูกลอน บอกให้รู้ว่ามันหิวจัด มันนั่งค้ำยสองขาหลัง สวนขาหน้าโอบผลฝรั่งไว้แนบอก หนวดมันสั่นหยุดหยิกมองคุณน่ารัก

“เจ้าเกือบตายด้วยความหิว” พงศ์รู้สึกสังเวชใจ

“มันน่าจะได้อาหารกินในป่ามากกว่าจะมาเลี้ยงทรมาณมัน” พงศ์พึมพำขณะจับตามองกระแตน้อย

“นำสงสารมันนะ เราปล่อยให้มันไปอยู่ในป่าดีไหมที่พงศ์” พลอยถาม ปากเคี้ยวผลฝรั่งดิบ แม้จะมีรสฝาด เด็กหญิงก็รู้สึกเอร็ดอร่อย

“พี่ก็อยากปล่อยเหมือนกัน เลี้ยงให้แข็งแรงเหมือนเดิมเสียก่อนค่อยปล่อย” พงศ์บอกน้องสาว

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 82)

การนำสัตว์ป่ามากักขัง โดยไม่ได้ดูแลเอาใจใส่ แทนที่จะเป็นการแสดงความเมตตา กลับเป็นการทำร้ายสัตว์ เพราะสัตว์ป่าก็ควรจะได้อยู่ในป่า มิใช่นำมาเลี้ยงดูอย่างทิ้งๆ ขว้างๆ เช่นที่พ่อของพรต นำกระแตมาให้พรตเลี้ยง แต่พรตก็ปล่อยให้กระแตเกือบตายด้วยความหิว โชคดีที่พงศ์พี่ชายและพลอย น้องสาวของพรตเป็นเด็กที่เมตตาได้เข้ามาช่วยเหลือ ให้อาหาร รักษาพยาบาลก่อนที่จะคิดปล่อยกระแตกลับคืนสู่ป่า

จากการวิเคราะห์แนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความเมตตากรณา ที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น พบว่า ผู้แต่งได้สื่อให้เห็นความเมตตากรณาที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ และมนุษย์มีต่อสัตว์ นำสังเกตว่า ความเมตตากรณาที่มนุษย์แสดงออกต่อมนุษย์ด้วยกัน มักเป็นการแสดงออกของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็ก เช่น ความเมตตากรณาที่บิดามารดามีต่อบุตร ปู่ย่าตายายมีต่อลูกหลาน หรือผู้สูงวัยมีต่อผู้อ่อนวัยกว่า ส่วนความเมตตากรณาที่มนุษย์มีต่อสัตว์ เป็นพฤติกรรมที่เด็กๆ แสดงความสงสารสัตว์ที่ได้รับบาดเจ็บหรือถูกทำร้ายด้วยการกระทำของมนุษย์

2 1.3 ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลตามกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญาตามควรแก่ศักยภาพ ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น 4 เรื่องได้แก่ เด็กชายมะลิวัลย์ หุบเขากินคน สู่สายรุ้ง และ บทเพลงนกนางเขน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่อง เด็กชายมะลิวัลย์ ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละคร คือนางฉวีซึ่งเป็นแม่ของมะลิ มีความเสียสละและเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนบ้าน นางมักแบ่งปันสิ่งต่างๆ แก่เพื่อนบ้านเสมอ พร้อมกับสอนให้ลูก ๆ รู้จักเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นตามควรแก่อัธยาศัย ดังที่กล่าวไว้ว่า

วันไหนที่พอได้เงินพิเศษมา แม่ก็จะลงทุนซื้อปลาช่อนตัวโต ๆ กับหัวไชเท้ามาแกงส้มหม้อใหญ่ และตักใส่ถ้วยเล็ก ๆ ให้พี่โมกเดินไปแจกตามบ้านต่าง ๆ ในตรอกนั้นซึ่งบางทีก็ได้อาหารจีนหรือขนมประเภทถั่วตัด ขนมขี้แมว ตัดด้วยแกงกลับมา ชั้นแต่ญาติแถวเมืองปทุมเอาผักบัว หรือปลาช่อนตากแห้งมาฝากชั๊กชะลอมเล็ก ๆ แม่ก็ยังต้องแบ่งให้บ้านนั้นบ้านนี้โดยถ้วนหน้าเล่นเอาผมได้แถมองศาปริบ ๆ ด้วยความเสียสละ “คนเราอยู่กันแค่หลังคาบ้านจะเกยกันมันก็เหมือนคนร่วมชายคาเดียวกันมีอะไรนิดอะไรหน่อยก็ต้องแบ่งกันกิน” แม่พูดทั้งที่มีมือยังคงบีบปลาแห้งอยู่

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 41-42)

เห็นได้ว่า ตัวละครในเรื่องนี้ได้แสดงความเสียสละเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ละความเห็นแก่ตัว โดยการแบ่งปันเครื่องอุปโภคบริโภคให้ตามสมควรแม้ฐานะของใครจะไม่ดีนัก ขณะเดียวกันก็สอนลูก ๆ ให้มีน้ำใจไมตรีต่อผู้อื่น อันจะยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ส่วนรวมเป็นสำคัญ

เรื่อง หุบเขากินคน ผู้แต่งกล่าวถึงเด็ก ๆ ที่แสดงความเสียสละเอื้อเฟื้อและการละความเห็นแก่ตัว ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยกำลังกายและกำลังใจพร้อมที่จะฝ่าฟันไปถึงจุดมุ่งหมายด้วยกัน ดังนี้

“อัชฌาซีหลังเราไปก็ได้” หมูอ้วนอาสาเมื่อฟังคำแปลจากวิชชุเสริจสรรพ “เราตัวโต เราแบกนายไหว”

อัชฌาไม่บ่นเบี่ยงอะไรอีก ทูลักทูลเถ กว่าจะป็นหน้าผาลาดเอียงชันไปได้ก็กินเวลาพร้อมครึ่งชั่วโมง ขึ้นไปถึง ลงจากหลังเพื่อน อัชฌาก็ล้มแผละลงนอน

“ไม่ต้องเจออะไรอีกไหม คินนี่”

(หุบเขากินคน 2532 279)

จากพฤติกรรมของเด็ก ๆ ที่มีความผูกพันกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่หลงอยู่ในป่า เป็นการแสดงคุณธรรมด้านความเสียสละ ละละความเห็นแก่ตัว โดยอาสาช่วยเหลือเพื่อนให้ซีหลังคนทั้งที่ตัวเองก็เหน็ดเหนื่อย พฤติกรรมที่แสดงออกมานี้แสดงให้เห็นว่าการจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมได้นั้น ทุกคนควรมีน้ำใจไมตรีรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

เรื่อง สู้สายรุ้ง ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครเอก คือ ก๋วยเตี๋ยวลอด ว่าเป็นเด็กที่รู้จักการแบ่งปันแก่ผู้อื่น เป็นการแสดงความเสียสละเอื้อเฟื้ออันนำมาซึ่งมิตรไมตรีต่อกัน เช่น

“เราน่าจะแบ่งไก่พวกนี้ไปให้บ้านรัศมีบ้างนะครับ” ก๋วยเตี่ยวหลอดเสนอขึ้นตอนที่เขาผ่านไถ เป็นแผ่นเตรียมตั้งโต๊ะอาหารมื้อใหญ่ในตอนกลางวัน

(สุสายรุ้ง 2538 124)

จากคำกล่าวของก๋วยเตี่ยวหลอด แสดงให้เห็นความเอื้อเฟื้อที่รู้จักแบ่งปันตั้งแต่เยาว์วัยอัน เป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขความสบายใจทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

เรื่อง บทเพลงแห่งนกนางเขน ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความเสียสละผ่าน นกนางเขนหนุ่มและนกนางเขนสาว 2 ตัว นกนางเขนหนุ่มถูกยิงที่ขาได้รับบาดเจ็บ แต่นกนางเขนสาว ก็ช่วยเหลือรักษาจนหายเป็นปกติ ทำให้ทั้งคู่มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน ดังข้อความว่า

ถึงแม้ว่าจะมีความแปลกหน้าต่อกัน แต่ความเอื้ออาทรระหว่างชีวิต . ต่อชีวิต ระหว่าง ดวงจิต . ต่อดวงจิตที่บริสุทธิ์งดงามของสัตว์โลก ทำให้หนักทั้งคู่ได้สัมผัสกับความรัก ความอบอุ่น ที่มีให้กันและกัน

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 71)

จะเห็นได้ว่าความเสียสละ ความเอื้ออาทร เป็นคุณธรรมที่สำคัญ แม้แค่สัตว์ก็ยังมีจิตใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยอมเสียสละเวลาและกำลังกายเข้าช่วยเหลือสัตว์ตัวอื่นที่ได้รับบาดเจ็บ ดังตัวอย่างที่ เห็นได้จากการกระทำของนกนางเขนสาวที่จิตใจโอบอ้อมอารีต่อนกนางเขนหนุ่ม

จากพฤติกรรมและบทสนทนาในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ผู้วิจัยได้แสดงมาข้างต้นจะ เห็นได้ว่า เป็นการนำเสนอแนวคิดด้านคุณธรรมที่แสดงให้เห็นการเสียสละของตัวละคร ซึ่งมีทั้งการ แบ่งปันเครื่องอุปโภคบริโภค การเสียสละเวลาและความสะดวกสบายส่วนตนในการช่วยเหลือผู้อื่น นับเป็นการเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน และเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความจริงใจ

2.1.4 ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำหน้าที่ด้วยความผูกพัน ความ พากเพียรและความละเอียด รอบคอบ รวมทั้งยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ หรือสิ่งที่ตน กระทำและพยายามที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ชื่อสัจย์ต่อหน้าที่ ตลอดจนการเคารพต่อระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคม แนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความรับผิดชอบปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อน วัยรุ่น 4 เรื่อง ได้แก่ หุบเขากินคน ลินลันน่ารัก ดอกไม้บานที่เชิงภู และ สู่สายรุ้ง มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

เรื่อง หุบเขากินคน คุณธรรมเรื่องความรับผิดชอบแสดงให้เห็นจากความรับผิดชอบของ บดินทร์ ซึ่งรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ในช่วงที่เขาและเพื่อนๆ หลงอยู่ในป่า เมื่อถึงเวลากลางคืน ต้องการแบ่งเวรยาม บดินทร์ได้แสดงรับผิดชอบชีวิตของเพื่อน ๆ ดังข้อความว่า

เวลาผ่านไป จะล่วงไปเท่าไรไม่รู้ คูมันยาวนานเหมือนไม่มีที่สิ้นสุด เหงา หนาว ง่วง หวัง กลัวแกมกลัดกลุ้มจนได้แต่เดินวนรอบแล้วรอบเล่า เมื่อย เหนื่อย เพลีย อ่อนล้าซาซังจน อยากรจะล้มตัวนอนท่าเดียว ทว่า. ตนเองเป็นหัวหน้ากองธง เป็นยามเฝ้าเวรให้เพื่อน ๆ เพื่อน กำลังหลับสบายเพราะไว้วางใจตน มิหรือตนจะเห็นแก่เพลียง่วงแล้วทำลายศรัทธาที่เพื่อนมิให้ อยากรปลุกเพื่อนมารับเวรต่อ แต่อย่าเลยดีกว่า ไว้ทนไม่ได้ถึงที่สุดค่อยปลุก

(หุบเขากินคน 2532 68)

ตั้งจะเห็นได้ว่า บดินทร์ได้แสดงความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ปฏิบัติหน้าที่ของการเฝ้าเวร พร้อมทั้งป้องกันอันตรายในเวลาที่เป็นเพื่อน ๆ กำลังหลับด้วยความเหนื่อยล้าขณะหลงอยู่ในป่า แม้ว่าเขา จะเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า อ่อนเพลียจนอยากรจะพัก แต่ก็ไม่ยอมละทิ้งการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับ มอบหมาย นับเป็นการแสดงความรับผิดชอบได้เป็นอย่างดี

เรื่อง **ลินลาน่ารัก** ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครเอกคือ ลินลามีความรับผิดชอบต่อภาระกระทำของ ตนเอง จากเหตุการณ์ที่เธอเข้าไปในสวนสนกฤษณ์ที่มีกฎห้ามคนภายนอกเข้าไปโดยไม่ได้รับอนุญาต และถูกจับได้ เธอก้าวแสดงความรับผิดชอบในการกระทำว่า

“เราไม่ได้เป็นพี่น้องของชัยหรอกค่ะ แต่ว่าบ้านเราอยู่ติดกันแล้วลุงชอบปู่ของชัยก็เข้ามาทำงานให้ ที่บ้านของหนู วันนี้ชัยลืมนเอากล่องข้าวกลางวันมาด้วยค่ะ ลุงชอบจะเอามาให้ แต่แกก็ต้องลงต้นไม้ให้ คุณน้า เขาเลยชวนหนูเอากล่องข้าวมาให้ชัย เราเข้ามาทางข้างหลังค่ะ ถ้าผิดกฎของสวนนี้หนูขอ โทษค่ะ แต่เรารับรองได้ค่ะว่าเราไม่ได้ทำอะไรเสียหาย แล้วชัยเขาก็รักษาระเบียบดีมากหนูอยากจะไปดู กวางต้นไม้ เขายังไม่ยอมเลยคะ”

(ลินลาน่ารัก 2535 85)

จากคำกล่าวของลินลانا แสดงให้เห็นความรับผิดชอบต่อภาระกระทำของตนเองเมื่อปฏิบัติหน้าที่ ผิดพลาด ก็กล้าที่จะกล่าวคำขอโทษ แสดงให้เห็นคุณธรรมของความรับผิดชอบที่เธอมี

เรื่อง **ดอกไม้บานที่เชิงภู** ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครเอกคือ พงศ์ มีความรับผิดชอบต่อ ตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความตั้งใจ เช่น ตอนหลังเลิกเรียนเย็นวันศุกร์จะรับผิดชอบในการ ดักน้ำใส่ตุ่มทุกลูก ดังที่กล่าวไว้ว่า

หลังเลิกเรียนเย็นวันศุกร์ พงศ์กลับถึงบ้านก็รีบทำงานช่วยแม่อย่างที่เคยทุกวัน พงศ์โชคดีที่ บ้านของเขาอยู่ใกล้หนองน้ำ เพียงข้ามถนนเดินไปนิดเดียวก็ถึงสระน้ำใหญ่ใสสะอาด ดักน้ำใช้ได้ตลอดปี ชาวบ้านที่อยู่ค่อนมาทางชายทุ่งจะมาดักน้ำที่หนองแห่งนี้ พงศ์เสียเวลาดักน้ำอยู่ไม่นานนักก็ได้น้ำเต็มตุ่ม ทุกลูก

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 32)

จากข้อความที่ยกมา แสดงให้เห็นความรับผิดชอบในหน้าที่ของพงศ์ คือการช่วยแม่ทำงานบ้านทุกวัน โดยรีบกลับบ้านมาตักน้ำ ไม่เกลาไกลไปเล่นกับเพื่อนๆ แม้จะเป็นเด็กแต่พงศ์ก็ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานบ้านของแม่ได้ โดยเฉพาะการตักน้ำใส่คุ่มจนเต็มทุกลูก ซึ่งเขาก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ที่แม่ของเขา มอบหมายอย่างไม่บกพร่อง

เรื่อง **สู้อยู่** ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครเอกคือ ก้วยเตี่ยวหลอด ถูกส่งมาอยู่กับอาที่ต่างประเทศทำให้ต้องรับผิดชอบตัวเอง ตั้งแต่เรื่องการทำงานให้เสร็จทันเวลาส่งครู ถึงแม้ว่าจะมีงานอื่นเข้ามาแทรกก็สามารถปรับตัวได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้เขาได้รับความสำเร็จจากผลของการกระทำของตนเอง ดังนี้

เขารู้สึกว่าแรงผลักดันให้เด็กคนหนึ่งเดินยึดไปโรงเรียนจะไม่มีอะไรเกินไปกว่าความภูมิใจในตัวเอง และความพร้อมเซ่นการบ้านเสร็จทันเวลาเป็นต้น

ทุกวันก้วยเตี่ยวหลอดจะกลับมาทำการบ้านโดยไม่ต้องเตือนตบท้ายด้วยเรียงความวันละเรื่อง เกี่ยวกับประการหลังนี้ หลังจากที่ต้องทำมาทุกวันที่ไปโรงเรียนเป็นเวลาครึ่งก่อนปี เขาแทบจะหาอะไรมาเขียนไม่ได้และบางวันก็ถึงขนาดต้องเรียงความเรื่องการทอดไข่ การล้างชามส่งไป ซึ่งครูของเขาไม่ว่าอะไรนอกจากในบางครั้งก็กำหนดหัวข้อมาให้บ้าง

(สู้อยู่ 2538 146)

จะเห็นได้ว่า แม้ก้วยเตี่ยวหลอดจะเป็นเด็กอายุเพียง 10 ปี แต่เขาก็รับผิดชอบตัวเองได้เป็นอย่างดี เช่น ทำการบ้านหลังจากกลับจากโรงเรียนโดยไม่ต้องให้ใครมาเตือน หรือการเขียนเรียงความวันละเรื่องเป็นเวลาครึ่งก่อนปีซึ่งเขาก็ได้ปฏิบัติเช่นนี้ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน

จากแนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความรับผิดชอบต่อที่พบในวรรณกรรมสำหรับเด็ก ที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ตัวละครที่แสดงพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อทุกตัว เป็นตัวละครเด็ก ซึ่งมักปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความมุ่งมั่นโดยไม่ต้องให้ใครมาตักเตือน ดังเช่น บดินทร์ ใน หุบเขากินคน ที่รับผิดชอบในหน้าที่ของตนอย่างเข้มแข็ง หรือก้วยเตี่ยวหลอด ใน สู้อยู่ ที่ฝึกเขียนเรียงความทุกวัน เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายในชีวิตของตน นอกจากนี้ยังปรากฏความรับผิดชอบต่อการกระทำที่ผิดพลาดและกล้าที่จะยอมขอโทษ ดังเช่น ลินลา ในลินลานารัก ซึ่งพฤติกรรมที่ตัวละครแสดงให้เห็นคุณธรรมความรับผิดชอบต่อคนทั้งหมดนี้ เป็นการกระทำที่ตัวละครเป็นผู้กระทำเอง โดยไม่มีใครบอกหรือสั่งให้ทำ

2.1.5 ความอดสาหัส หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็งที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในการทำงานต่าง ๆ แนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความอดสาหัสปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น 4

เรื่อง ได้แก่ หุบเขากินคน กระท่อมแสงตะวัน สู่สายรุ้ง และ บทเพลงแห่งนกกางเขน ดังมีรายละเอียดต่อไป

เรื่อง หุบเขากินคน ผู้เขียนกล่าวถึง วิชชุ ผู้พยายามศึกษาและตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะค้นคว้าไขปริศนาจากคัมภีร์เพื่อได้กลับไปสู่โลกปัจจุบัน ดังข้อความว่า

วิชชุฝึกออกกำลังกับเพื่อนๆ ทุกวัน ฝึกเพื่อความแข็งแรงของร่างกายวันละไม่เกินสองชั่วโมง ก็ปลีกตัวไปหมกอยู่ในหอเก็บคัมภีร์กลางสระน้ำ ค้นหา ทะลุยานอยู่วันแล้ววันเล่าจนซักจะท้อ ไม่มีวีแววของคัมภีร์กาลจักรและภูมิสถาน กระนั้นเด็กชายก็ยังไม่วายขมขื่นเล็กเล็ความหวังง่าย ๆ ขอเพียงแต่หาคัมภีร์ให้พบก็มีทางจะไขความลับของการเดินทางข้ามมิติเวลาได้

(หุบเขากินคน 2532 170)

จากพฤติกรรมของวิชชุที่ฝึกความแข็งแรงของร่างกายทุกวัน และเฝ้าติดตามอ่านคัมภีร์อย่างมีวิริยะไม่ทอดทิ้ง ถึงแม้จะใช้เวลานานก็ยังหาไม่พบแต่เขาก็ยังค้นคว้าหาต่อไป ทั้งๆ ที่ไม่มีใครบังคับ แต่วิชชุก็ไม่ล้มเลิกความตั้งใจ แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นและตั้งใจจริง นับเป็นคุณธรรมด้านความอุตสาหะที่ปรากฏอย่างชัดเจน

เรื่อง กระท่อมแสงตะวัน ตะวัน ซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องไม่ได้เรียนต่อหลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จึงมาฝึกวิชาตีมีดกับตา ซึ่งการตีมีดมีขั้นตอนที่ยุ่งยากมาก กล่าวคือก่อนจะฝึกตีมีดจะต้องหัดปั้นเตาซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญและยากสำหรับผู้ไม่เคยทำ ในช่วงแรกเขาทำไม่ได้ แต่เขาก็ไม่ย่อท้อกลับเพียรพยายามจนสามารถปั้นเตาได้ จากนั้นจึงค่อยเริ่มฝึกตีมีดด้วยความบากบั่นจนกระทั่งเป็นช่างตีมีดฝีมือดี และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ดังข้อความ

"เตาที่ผสมดินเหนียวกับแกลบได้ที่ยังถูกความร้อนจะยิ่งแกร่ง ถ้าถูกความร้อนเผาแล้วแตกยุ่ยเจ้าจะเป็นช่างตีมีดที่แย่มากที่สุด" คำพูดของตาก็ยังอยู่ในหู ตะวันจึงย่ำดินเหนียวโดยไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยเพื่อให้ได้ดินที่เหนียวหนึบไปปั้นเป็นเตาอันแข็งแกร่งอวดตาของเขาต่อไป

ดินเหนียวเหนียวได้ที่แล้ว เขาคู้ก้มมันขึ้นมาแล้วลงมือปั้นเตาเป็นรูปเกือกม้า ตรงไหนที่เป็นรอยต่อเขาเอาน้ำโคลนชั้น ๆ ไล้เชื่อมจนเป็นเนื้อเดียวกัน ตรงไหนที่ขรุขระเขาเอาลวดที่โค้งงอลากปาดมันทิ้งให้เรียบจนพอใจ

เตาแรกในชีวิตของเขาใกล้สำเร็จแล้ว เหงื่อหุดทราวไปทั้งตัวเขาไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย หัวใจจดจ่ออยู่กับเตาเผาเหล็กที่วางอยู่เบื้องหน้า เนื้อตัวหน้าตาของเขามอมแมมด้วยขี้โคลน

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 35)

ความอุตสาหะของตะวันที่เริ่มฝึกปั้นเตาโดยไม่มีพื้นฐานความรู้มาก่อน แม้จะเหนื่อยยากเพียงใดแต่ไม่เคยทอดทิ้ง ทำให้ตะวันได้เป็นช่างตีมีดสมความตั้งใจ

เรื่อง **สู่สายรุ้ง** ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครเอก คือ ก๋วยเตี้ยวหลอด มีความตั้งใจเพียรพยายามในการศึกษาเล่าเรียนด้วยความบากบั่นอยู่ตลอดเวลา บางครั้งก็ไปไม่ถึงเป้าหมายแต่ก็พยายามใหม่จนในที่สุดก็ประสบความสำเร็จดังที่ตั้งใจหวังไว้ ดังความว่า

ก๋วยเตี้ยวหลอดเริ่มต้นอ่านตำราทฤษฎีวิทยาศาสตร์ด้วยตัวเองอย่างเอาเป็นเอาตายหลังจากนั้น โดยที่ขณะเดียวกันหน่วยไซเอนซ์ โอลิมปิกแอดก็ประกาศเก็บตัวผู้สอบผ่านการคัดเลือกรอบแรกให้อยู่เย็นในบางวันที่โรงเรียนเพื่อรับการแนะนำและฝึกฝนในแนวทางที่ตรงประเด็น และอย่างที่ละน้อย ลมหายใจของก๋วยเตี้ยวหลอดก็ค่อยกลายเป็นแต่ ‘อะนาโตมิ’

(สู่สายรุ้ง 2538 213)

จากข้อความแสดงให้เห็นความตั้งใจจริงของก๋วยเตี้ยวหลอด ถึงแม้ว่าเขาจะเป็นเด็กชายตัวเล็ก ๆ ก็แสดงความพยายามให้ผู้ใหญ่ได้ประจักษ์ถึงความอดสาหะพยายามต่อสู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคจนประสบผลสำเร็จเรื่องการศึกษา โดยศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างตั้งใจ นับเป็นตัวอย่างที่ดีของเยาวชนในการวางแผนศึกษาเล่าเรียนอย่างเป็นลำดับขั้นตอนตามที่ตั้งใจ

เรื่อง **บทเพลงแห่งนกนางเขน** กล่าวถึง นกนางเขนหนุ่ม พยายามจะไปแสวงหาดินแดนที่งดงามตามบทเพลงแห่งนกนางเขนซึ่งนกนางเขนรุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายายเล่าขานกันมา แม้จะเป็นการเดินทางที่ยากลำบาก แต่นกนางเขนหนุ่มก็ใช้ความพยายามต่อสู้จนเอาชนะอุปสรรคเพื่อพบกับความสำเร็จที่ตั้งใจไว้ ดังที่กล่าวว่า

การเดินทางอันยาวนาน ความทุกข์ยาก ความเหน็ดเหนื่อย นอกจากจะไม่ได้ลดความแข็งแกร่งของร่างกายและจิตใจแล้ว ในทางตรงกันข้าม ในช่วงนี้กล้ามเนื้อทุกส่วน เส้นใย ขนปีกหาง ประสบการณ์ความฉลาดรอบรู้ได้เพิ่มพูนขึ้นตลอดเวลา ทุกอย่างเพิ่มพูนมากขึ้น คล้ายไม่มีขอบเขตสิ้นสุด เป็นรางวัลชีวิตผู้แสวงหา

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 56 - 57)

จากข้อความที่ยกมา แสดงให้เห็นว่า นกนางเขนหนุ่มมีความอดสาหะพยายามที่ต้องไปให้ถึงจุดมุ่งหมายตามที่ตั้งใจไว้ แม้ว่าจะต้องพบกับความทุกข์ยาก เหน็ดเหนื่อยและใช้เวลานานเพียงใดก็ไม่ท้อถอย กลับคิดว่าเป็นประสบการณ์ที่ดีทำให้เพียรพยายามยิ่งขึ้น อุปสรรคที่พบแม้จะมากมายเพียงใดก็ไม่อาจลดทอนความอดสาหะได้

จากแนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความอดสาหะที่พบในวรรณกรรมสำหรับเด็ก ผู้เขียนสร้างตัวละครหลาย ๆ ตัวซึ่งเป็นเด็กให้มีความพยายาม บากบั่น อดทน ขยันขันแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคจนสามารถต่อสู้กับอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ เช่นเรื่อง หุบเขากินคน และสู่สายรุ้ง ส่วนเรื่องกระท่อมแสงตะวัน และบทเพลงนกนางเขน ผู้เขียนต้องการให้ตัวละครเหล่านี้เป็นแบบอย่างแก่เด็กทั่วไปได้นำไปใช้

ในการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเอง เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความคิดท้อแท้หรือสิ้นหวังเมื่อเกิดอุปสรรคขึ้นในชีวิต

2.1.6 ความกล้าหาญ ได้แก่ ความกล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ กล้าแสดงออก ที่พร้อมเผชิญสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่ครั้นคร้ามจนสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ได้ แนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความกล้าหาญที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็ก มี 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องหุบเขากินคน ดอกไม้บานที่เชิงภูเขามงกุฎ เพลงแห่งนกนางเขน และคุณปู่แวนดาโต มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เรื่อง หุบเขากินคน ความกล้าหาญของตัวละครเด็กทั้งห้าคนในเรื่องนี้ คือ การต่อสู้กับศัตรูที่มาในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเด็กทั้งห้าคนสามารถคิดหาวิธีต่อสู้เอาชนะศัตรูจนสำเร็จ ตัวอย่างข้อความที่แสดงให้เห็นความกล้าหาญของเด็กๆที่ต่อสู้กับศัตรู ดังนี้

บดินทร์กับบุญชูเผ่นเข้าร่วมรบ พลองหวด มีดกราด ต่างถูกกลืนหายไปในการสู้รบ บดินทร์พุ่งวามปราดเปรียว พลองหวดผลุบทอนแขน ก้านคอ หรือไม้ก้นหน้าแข้งคือเป้าหมาย ทำโผนโยนทามกลางคม หอกทะลุผ่านประตูเวลาเข้ามา ความสามารถที่ยิ่งเพิ่มพูนขึ้นอีกเป็นสิบ ๆ เท่า

บุญชูมีวิธีสู้รบที่แตกต่างไปจากเพื่อน หน้าก้น แยกเข็นมากกว่าจะห้าวหาญคล่องแคล่ว มีดเดินป่าคมกริบเลือกฟันคอหอยมากกว่าจะเรียกเลือดเนื้อ หอกสั้นสะบัด พอหอกขาด ปลายหอก ด้ามหอก กลายเป็นท่อนไม้ก็ยื่นเชอ นักรบหุบเขาร้อยศพจึงเลือกฟันเลือกแทงเอาตามชอบใจ

(หุบเขากินคน 2532 134-135)

จากข้อความที่ยกมา จะเห็นได้ว่า แม้จะเป็นเพียงเด็ก แต่พวกเขา ก็สามารถต่อสู้เพื่อเอาชนะศัตรูอย่างไม่ย่อท้อ ทั้งที่เป็นการต่อสู้ที่อันตรายซึ่งหากเพลี่ยงพล้ำก็อาจทำให้เสียชีวิตได้ แต่พวกเขาก็ไม่หวาดหวั่น กลับต่อสู้ด้วยกำลังกายกำลังใจตลอดจนสติปัญญาอย่างกล้าหาญ

เรื่อง ดอกไม้บานที่เชิงภูเขามงกุฎ เรื่องนี้แสดงให้เห็นความกล้าหาญของเด็กๆ ที่กล้าต่อสู้กับความไม่ถูกต้อง เหตุการณ์นี้คือ พรตและรณรงค์กล้าที่จะเปิดโปงการค้าสัตว์ป่าคุ้มครองที่ผิดกฎหมายของกำนันจรัล และทำให้นายถันเกิดความละอายใจ จึงร่วมเป็นพยานเปิดโปงความชั่วของกำนันจรัล ดังข้อความว่า

ณรงค์ก้าวออกมาแทนที่ พร้อมกับรายงานตัวว่า

“ผมชื่อเด็กชายณรงค์ ทำหน้าที่เลขานุการชมรมนักอนุรักษ์สัตว์ป่ารุ่นเยาว์ ผมเป็นคนซื่ออกให้ตำรวจรู้ว่าบริเวณบ้านท่านกำนันมีคอกสัตว์สำหรับขังสัตว์ป่า ที่ผมรู้จักเพราะผมมากับพ่อบ่อยๆ เวลาเอาสัตว์หรือของปามาส่งให้ท่านกำนัน” ณรงค์พูดจบก็โค้งงาม ๆ กอนจะถอยไปยืนรวมกลุ่มกับเพื่อน ๆ

คำพูดของเด็ก ๆ ทำให้ครูอุทัย หัวหน้ากุฎ และครูทุกคนที่อยู่ในเหตุการณ์วันนั้น ต่างยิ้ม มองตากันด้วยความรู้สึกนึกชมเชย

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 253-254)

จะเห็นได้ว่า ความกล้าหาญของพรดและรณรงค์เกิดจากความรัก ความหวงแหนธรรมชาติ จึงพร้อมที่จะร่วมมือร่วมใจปกป้องสิ่งที่รักโดยไม่กลัวเกรงต่อภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น จนทำให้ผู้ใหญ่เกิดความรู้สึกสำนึกผิดในสิ่งที่ตนได้ทำลงไป

เรื่อง บทเพลงแห่งนกนางเขน คุณธรรมเรื่องความกล้าหาญในวรรณกรรมเรื่องนี้แสดงผ่าน สายตาของนกนางเขนหนุ่มกับนกนางเขนสาว ซึ่งพบกับความเสียสละของเจ้าหน้าที่หน่วยพิทักษ์ป่าที่ปฏิบัติหน้าที่จนถูกพวกลักลอบตัดไม้ฆ่าตายอย่างโหดเหี้ยม ดังข้อความว่า

นางเขนทั้งคู่กวาดสายตามองรอบ ๆ แต่ไม่ปรากฏร่องรอยใด ๆ ของหน่วยพิทักษ์ป่าทั้งสามคน พวกมันจึงพุ่งความสนใจไปยังหลุมที่พวกคนเหล่านั้นกำลังช่วยกันกลบ ชายร่างใหญ่หนวดเครารุงรัง สะพายปืนบนไหล่ กำลังรีบเร่งสังงาน หลุมใหญ่ถูกกลบเสร็จในเวลาอันรวดเร็ว จากนั้นผู้คนได้ขุดต้นไม้เล็ก ๆ มาปลูกลงหลุม พวกเขาตบแต่งจนบริเวณนั้นกลับคืนสภาพเดิม ชายร่างใหญ่ถอยห่างออกไปยืนมองอย่างพอใจ

“กำลังคนเพียงแค่นี้ อาวุธเพียงแค่นี้ จะพิทักษ์ป่าไว้?”

เขาเย้ยหยันกับหลุมใหญ่ตรงหน้า

“เป็นเพียงปุยป่ารุงป่าก็แล้วกัน”

เขาเยาะพร้อมกับหัวเราะในลำคอ มองหลุมใหญ่ด้วยสายตาเหยียดหยามเวทนา

“แต่ถึงอย่างไร ฉันก็นับถือ ความเด็ดเดี่ยว ความกล้าหาญของพวกท่าน ฉันจะทำบุญตักบาตรไปให้”

เขาโค้งศีรษะให้กับหลุมใหญ่ หันตัวกลับเดินไปควบคุมการกลบเกลื่อนรอยเลือดต่อไป

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 154-155)

จากบทสนทนาของตัวละครซึ่งผ่านสายตาของนกนางเขน แสดงให้เห็นความกล้าหาญของเจ้าหน้าที่หน่วยพิทักษ์ป่าทั้งสามคน ซึ่งต้องการที่จะพิทักษ์ป่าไว้ให้เป็นสมบัติแก่คนรุ่นลูกหลาน แต่พวกเขาไม่สามารถเอาชนะอำนาจมืดผู้ต้องการทำลายป่า จึงต้องพ่ายแพ้ถูกคนผู้มีอาวุธและมีอำนาจมากกว่าฆ่าตาย ความกล้าหาญของบุคคลทั้งสามคนทำให้ฝ่ายตรงข้ามยอมรับและชื่นชมนับเป็นคุณธรรมที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในเรื่องนี้

แนวคิดด้านคุณธรรมเรื่องความกล้าหาญที่กล่าวมา เป็นลักษณะเด่นในด้านคุณธรรมประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กที่จะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต เพราะหากเด็กทุกคนมีความกล้าหาญในการแสดงออกที่ถูกต้องเหมาะสมกับเวลาและสถานการณ์ จะทำให้เด็กกล้าคิด กล้าพูด และกล้าแสดงออก ซึ่งจะส่งผลต่อตนเองและสังคมต่อไป

ลักษณะเด่นทางแนวคิดด้านคุณธรรมที่เสนอไว้ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนต้องการปลูกฝังให้เด็กได้รับหลักคำสอนทางศาสนา โดยอ้างอิงหลักธรรม เพราะเด็กก่อนวัยรุ่นสามารถตีความเนื้อหาจากวรรณกรรมได้โดยมีต้องเสนอแนะ พร้อมทั้งได้สอดแทรกข้อคิด ข้อพิจารณาให้เด็กสามารถไตร่ตรองด้วยเหตุและผลของเรื่อง ขณะเดียวกันได้นำเสนอให้เด็กสามารถตีความจากนามธรรมสู่รูปธรรมได้ เด็กสามารถแยกแยะคุณลักษณะของพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งจะเลียนแบบพฤติกรรมที่ดีต่อไป นอกจากนี้จะพบว่าเรื่องราวต่างๆ ที่ผู้เขียนนำเสนอก็คือการจำลองชีวิตจริงของมนุษย์ ซึ่งเด็กสามารถเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงของชีวิต และเมื่อเกิดการเรียนรู้จากชีวิตจริงก็พร้อมที่จะเผชิญปัญหา ตลอดจนหาหนทางแก้ปัญหาด้วยหลักแห่งปัญญาอย่างถูกวิธี แนวคิดด้านคุณธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นมีความเหมาะสมกับวัยของเด็ก และตรงตามความสนใจของเด็กเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งการปลูกฝังให้เด็กมีคุณธรรมด้านจิตใจ เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพสู่สังคมต่อไป

2.2 แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ

แนวคิดเด่นในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นอีกแนวคิดหนึ่งคือ แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นสาระสำคัญที่ผู้แต่งต้องการสื่อให้เด็กเห็นถึงคุณประโยชน์ของธรรมชาติ ที่มีต่อมวลมนุษย์และสรรพสิ่งต่างๆ บนโลกนี้ การร่วมมือร่วมใจกันรักษาธรรมชาติจึงเป็นหน้าที่ของทุกคน หากธรรมชาติคงอยู่ก็จะเอื้ออำนวยประโยชน์สุขต่อสรรพชีวิตทั้งมวล ดังนั้นแนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติจึงเป็นแนวคิดสำคัญในวรรณกรรมสำหรับเด็ก เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้แก่เด็ก ทำให้เด็กเกิดความรักและหวงแหนธรรมชาติ มีความเมตตากรุณาและไม่เบียดเบียนชีวิตของผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนเลือกที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างสันติสุข

จากการศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น ผู้วิจัยพบว่าผู้เขียนมุ่งแสดงแนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ จำนวนได้ 3 หัวข้อ ดังนี้

- 2 2 1 การไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์
- 2 2 2 การตระหนักในคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์
- 2 2 3 การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ

2.2.1 การไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ เป็นแนวคิดหลักที่สำคัญในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติที่พบในวรรณกรรม 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องดอกไม้บานที่เชิงภู และบทเพลงแห่งนกนางเขน ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่า สัตว์ทุกชนิดรักและหวงแหนชีวิตของตน การที่มนุษย์เบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่นเพื่อประโยชน์ของตนแต่ฝ่ายเดียวย่อมจะไม่นำความสุขมาสู่สังคม ดังนั้นจึงควรสร้างความรักและเมตตาต่อกัน เช่น การไม่ทำให้สัตว์ได้รับความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ การให้สัตว์มีชีวิตอยู่อย่าง

อิสระ ไม่จับหรือนำมากักขังไว้เพื่อนำไปขายหรือเลี้ยงไว้เพื่อความเพลิดเพลินของตนเองฝ่ายเดียว เพราะสัตว์บางชนิดไม่สามารถอยู่ร่วมกับมนุษย์ได้

เรื่อง ดอกไม้บานที่เชิงภู เรื่องนี้ผู้เขียนกล่าวถึงลูกกระแตตัวเล็กๆ ที่พ่อของพรตซึ่งมีอาชีพเป็นนายพรานล่าสัตว์ป่าจับมาให้ลูกชาย พรตเลี้ยงกระแตโดยปราศจากการดูแลเอาใจใส่และละเลยทำให้พงศ์ผู้เป็นพี่ชายต้องเข้ามาดูแลแทน ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าการกระทำแบบนี้คือการร่วมมือกันทำร้ายสัตว์ทางอ้อม เพราะการนำสัตว์ป่ามาเลี้ยงไว้ดูเล่นเป็นการสนับสนุนให้ช่วยกันเบียดเบียนสัตว์โดยไม่เจตนา

แนวคิดเรื่องการไม่เบียดเบียนสัตว์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง ดอกไม้บานที่เชิงภู ยังปรากฏให้เห็นอีกครั้งในตอนที่ครอบครัวของพงศ์นำลูกชะนีมาเลี้ยงที่บ้าน แต่ไม่ดูแลเอาใจใส่ ทำให้ชะนีหิวและทำร้ายคนที่เข้าใกล้ พงศ์จึงต้องนำชะนีไปปล่อยในป่าซึ่งเป็นบ้านตามธรรมชาติของชะนี

ผู้แต่งนำเสนอแนวคิดการไม่เบียดเบียนต่อสัตว์ และแสดงความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของชะนี ผลเสียของการล่าชะนี และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ผ่านบทสนทนาดังต่อไปนี้

“อีกไกลไหมครับ เราจึงจะปล่อยชะนีให้กลับคืนบ้านของมัน” พงศ์ถาม

ครูอุทัยประสานตากับศิษย์ครูหนึ่ง ก่อนจะพูดขึ้นว่า

“ปกติชะนีมักชอบอาศัยอยู่ตามป่าสูงที่รกทึบ ชอบห้อยโหนไปตามกิ่งไม้ ครูอยากปล่อยให้มันได้พบพวกพ้องของมันด้วย เพราะชะนีชอบอยู่เป็นฝูง บางฝูงอาจจะมากกว่า 50 ตัว ในฝูงจะมีชะนีทั้งตัวใหญ่ตัวเล็ก ลูกชะนีที่เกิดใหม่จะเกาะติดกับหน้าอกของแม่ ลูกชะนีกินนมจากอกแม่เหมือนคน หากแม่ชะนีถูกทำร้าย ลูกของมันก็จะพลอยตายตามไปด้วย”

เด็กทั้งสองฟังเพลินอย่างตั้งใจ

“เคยมีพวคนายพรานยิงแม่ชะนีบนยอดไม้ มันขาดใจตายหล่นลงมา มือของมันยังโอบลูกแนบอกแน่น” ครูอุทัยเล่าต่อ

“นำสงสารนะครับคุณครู ผมอยากให้ป่าภูเขียมมีสัตว์ป่ามาก ๆ ให้พวกมันอยู่อย่างสุขสบายในป่าที่เป็นบ้านของมัน คนทำลายป่าก็เท่ากับทำลายบ้านของสัตว์” พงศ์พูด

“ผมอยากให้ทุกหนทุกแห่งเต็มไปด้วยป่า ให้ทุกคนรักป่ารักสัตว์ป่า” บุญสินพูดเสริมขึ้น

“ครูดีใจที่พวกเธอมีความรู้สึกเช่นนี้” ครูอุทัยมองเด็กทั้งสองอย่างชื่นชม

“ผมอยากให้ผู้ใหญ่ที่ชอบทำลายป่า ทำลายชีวิตสัตว์ป่ามีความรู้สึกอย่างพวกผมบ้างก็จะดี” บุญสินพูดซื่อๆ ตามความรู้สึกของตน

“ครูก็อยากให้ทุกคนคิดเช่นนั้น แต่คนพวกหนึ่งยังเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน” ครูอุทัยชะงักคำพูดพลางเหลือบมองพงศ์ เห็นเด็กชายนั่งเงิบหน้าขรึม ก่อนจะเหมินมองไปทางอื่น ผู้เป็นครูก็เข้าใจความรู้สึกจึงเลี้ยงคำพูดนั้นเสีย

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 124-125)

ครูอุทัยยังเล่าความหลังให้เด็ก ๆ ฟังว่า เมื่อครั้งยังเป็นหนุ่มสาววัยคะนองได้นำเพื่อน ๆ เข้าป่าเพื่อล่าสัตว์ โดยมีพ่อซึ่งเป็นนายพรานไปด้วยทุกครั้ง แต่ตอนนี้เขาสำนึกผิดต้องการไถ่บาปจึงนำชะนีกลับมาปล่อยคืนสู่ป่าบ้านเกิดของมัน ดังคำกล่าวที่ว่า

“ช่วงนั้นครูเป็นหนุ่มรุ่นวัยคะนองคิดแต่ความสนุกสนานไปตามเรื่อง พอปิดภาคเรียนคราวหนึ่งก็ชวนเพื่อนฝูงเอาปืนมาหน้าไม้ขึ้นมาสล่าสัตว์ พ่อของครูเป็นพรานใหญ่ในหมู่บ้าน เมื่อเห็นเพื่อนฝูงครุมาเที่ยวก็ยินดีพาขึ้นมาล่าสัตว์ทุกครั้ง” ครูอุทัยเล่าถึงความหลังให้ลูกศิษย์ทั้งสองฟัง

“แล้วตอนนี้ล่ะครับ คุณครูมีความรู้สึกอย่างนั้นหรือเปล่า”

ครูอุทัยประสานตากับลูกศิษย์ครูหนึ่งก่อนเอ่ยขึ้นว่า

“ครูไม่คิดถึงเรื่องนี้มาสักกว่าปีแล้ว ครูคิดได้ว่าสิ่งที่ครูกับเพื่อนทำคราวโน้นมันผิด ทุกวันครูคิดแต่สิ่งที่จะทำเพื่อใหตนเองไถ่บาป อย่างที่หาพวกเธอนำชะนีกลับมาคืนบ้านเกิดของมัน ”

(ตอกไม้บานที่เชิงภู 2537 126)

จากบทสนทนาที่กล่าวมา เป็นการแสดงแนวคิดให้มนุษย์เลิกเบียดเบียนสัตว์ป่า ผู้แต่งจึงได้ให้ตัวละครอย่างครูอุทัยรู้สึกสำนึกผิดถึงผลที่เคยพรากชะนีออกจากป่า จึงนำเด็กเข้าป่าเพื่อนำชะนีไปปล่อยให้อยู่ตามธรรมชาติเพื่อไถ่บาป เป็นการแสดงให้เห็นว่าชะนียังมีชีวิตเช่นเดียวกับมนุษย์ ทำให้เกิดการตระหนักว่าทุกชีวิตมีคุณค่า ดังนั้นจึงไม่ควรเบียดเบียนชีวิตสัตว์ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ โดยควรให้สัตว์ป่ามีชีวิตอยู่ตามธรรมชาติ

เรื่อง บทเพลงแห่งนกนางเขน เรื่องนี้ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครสำคัญ คือนกนางเขนหนุ่มได้ผจญภัยไปสู่โลกกว้างเพื่อต้องการพบธรรมชาติที่สวยงาม การไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์กล่าวไว้หลายตอน เช่นตอนที่นกนางเขนเป็นลูกนกฟุ้งหัดบินใหม่ได้รับความทุกข์แสนสาหัสจากน้ำมือมนุษย์ที่เห็นแก่ตัวต้องการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเป็นการทำลายธรรมชาติ เป็นการเบียดเบียนชีวิตสัตว์โดยเจตนา ผู้เขียนต้องการชี้ให้เด็กเห็นถึงโทษของการทำลายชีวิตสัตว์และธรรมชาติอันงดงาม ดังนี้

มันหายใจติดขัด แสบตาจนน้ำตาไหล ตัวสั่นอ้าปากร้องลั่นเรียกหาพ่อแม่ ไม่มีเสียงตอบรับจากพ่อ นกแม่ นก มันถูกทอดทิ้งให้พบกับอันตรายอย่างเดียวดาย รอบ ๆ ตัวมีแต่บรรยากาศของความหวาดกลัว ไบสีเขียวหนาที่บของไทรใหญ่สั่นไหวด้วยแรงพุงปะทะของคว้นไฟหนาที่บ สีเขียวที่เคยสดใสเป็นประกายของใบคู่มั่นหมอง จิตวิญญาณที่เชื่อมถึงกัน ระหว่างธรรมชาติต่อธรรมชาติ ชีวิต ต่อชีวิต ลูกนกได้สัมผัสกับความนึกคิดความหวาดกลัวของตนไทรใหญ่ตอกองไฟใหญ่ที่สูมอยู่ใกล้โคน

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 10)

จากข้อความข้างต้นทำให้ทราบว่าผู้เขียนกำลังชี้ให้เห็นภาพของลูกนกที่ได้รับความทุกข์ทรมานจากการกระทำของมนุษย์จนต้องพลัดพรากจากครอบครัว การปราศจากที่อยู่อาศัย ตลอดจน

การตายจากกัน อันเป็นผลที่นำไปสู่ระบบนิเวศธรรมชาติที่มีสภาพเสื่อมโทรมจากน้ำมือของมนุษย์ที่เบียดเบียนธรรมชาติ ซึ่งเริ่มจากการเผาป่าและนำไปสู่การทำลายชีวิตลูกนกเป็นลำดับต่อไป

ผู้เขียนสื่อถึงการที่มนุษย์เบียดเบียนชีวิตของสัตว์อย่างเลือดเย็น เพียงต้องการนำธรรมชาติมาไว้ใกล้ตัว เพื่ออวดความมีฐานะทางสังคม โดยขาดการไตร่ตรอง หรือการฆ่าสัตว์เพื่อนำชิ้นส่วนของสัตว์มาประดับบ้านเพื่อสร้างเสริมบารมี ผู้เขียนต้องการสะท้อนภาพการเบียดเบียนชีวิตสัตว์ เพื่อให้เด็กเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อชีวิตของผู้อื่นมากกว่าคิดที่จะทำลาย และปฏิบัติในทางที่ถูกต้องควร ดังที่กล่าวไว้ว่า

เจ้าของบ้านโอ้อวดแขก ผู้เป็นแขกทำเสียงกึ่งชื่นชม จ้องมองลูกชะนีกำลังห้อยโหนในกรงเหล็ก เป็นลูกชะนียังไม่โตเต็มที่ขนของมันเป็นสีเหลืองทองอมน้ำตาล ดากลมดำว้าเหว หวดกัวลและสันห้วงมัน อ้าปากกว้างส่งเสียงโหยกโหยว โหยหาปาใหญ่ เขาสูง ชารใส ญาติพี่น้องและมวลสัตว์ร่วมถิ่นกำเนิด

“อู๊ย! น่ารักเหลือเกิน เสียงร้องน่ารัก น่ารัก”

แขกหญิงอุทานชอบใจ ลูกชะนีหยุดร้อง จ้องมอง ประสานตาแขกหญิง มือเรียวยาวของมันแบยื่น ออกมานอกกรง ประกายตาวิงวอนขอความเข้าใจ

“อ้อ! กำลังจะให้ห้วยฉันทะไร? ” หญิงผู้เป็นแขกหัวเราะชอบใจ

“ทำมือยังงั้น ส่งเสียงร้องยังงั้น ฉันทะไรไปไม่ออกคอก บอกตัวตรงซิจ๊ะ ถูกแล้วจะซื้อกล้วยให้กิน”

ลูกชะนียังคงจ้องมองประสานตากับเธอ ปากร้องโหยกโหยว คนทั้งสามเพลิดเพลินกับการเดินดูนกและสัตว์ต่างๆ ในกรง มีความสุขท่ามกลางธรรมชาติที่จำลองสรรค์สร้างขึ้น ด้วยความอยาก رؤ้อยากเห็น กางเขนโตนโผบินไปยังต้นไม้อื่นๆ มันพบว่ามีการสัตว์หลากหลายชนิดอยู่ทั่วไป ในกรงเล็กนกขุนทองปากสีเหลือง ขนสีดำเป็นนิล กำลังส่งเสียงพูดภาษามนุษย์ที่มันไม่เข้าใจ ในกรงใหญ่มีนกป่าหลากหลายชนิดยังรวมกัน เสียงพวกมันแข่งแซ กางปีกโผบินจากรั้วค้ายเหล็กด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่ง พยายามจะโผล่ปากหรือคอกออกมาสู่อิสราภาพ อีเห็นสองตัววิ่งพาดในกรงแคบๆ ดาเล็กลัดต้นตระหนกตลอดเวลา ในกรงเหล็กอีกด้าน หมีควายสีดำตัวใหญ่เดินล่าม่งุ่นง่าน สองเท้าหน้าเขยักกรงเหล็ก แยกเขี้ยวยาวขาวน้อยนิดดาวพยาบาท คำรามเสียงคำลึกลงในลำคออวบใหญ่

“บ้านคุณเต็มไปด้วยธรรมชาติ คุณช่างเป็นคนรักธรรมชาติเหลือเกิน”

(บทเพลงแห่งนกกางเขน 2539 30-31)

อีกด้านหนึ่งของโถงใหญ่มีห้วยกะโหลกสัตว์หลายชนิดแขวนประดับอยู่บนแป้นไม้ ห้วยกะโหลกวางขนาดใหญ่สามหัว เขาของมันแตกกิ่งก้านสาขายาวใหญ่แหลมคม ห้วยกะโหลกเลื่อมมองเห็นเขี้ยวยาว ห้วยกะโหลกกระหิง และวัวแดงอีกอย่างละสองคู่ ห้วยกะโหลกนกเงือกที่มีปากยาวใหญ่สีเหลืองและสีอื่นๆ อีกหลายตัว ห้องโถงกว้างใหญ่ให้ความรู้สึกไม่ต่างกับป่าช้าแห่งความตายของป่า

(บทเพลงแห่งนกกางเขน 2539 32-33)

จากข้อความข้างต้น ทำให้ทราบว่าผู้เขียนต้องการสื่อให้เห็นภาพเจ้าของบ้านที่พอใจคำชื่นชมของผู้มาเยี่ยมเยือน เกี่ยวกับปริมาณของสัตว์ป่าจำนวนมาก ได้แก่ ลูกชะนี นกกางเขน นกขุนทอง นกป่าหลายชนิด และหมีควาย จนทำให้บ้านเปรียบดังสวนสัตว์ขนาดใหญ่ สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินในการเที่ยวชมเป็นอย่างยิ่ง ต่างกับความทุกข์ทรมานของสัตว์ป่าเหล่านั้นซึ่งโหยหา

อิสรภาพ สภาพของกะโหลกสัตว์หลายชนิด ไม่ว่าจะเป็น กะโหลกกว้าง กะโหลกเสื่อ กะโหลกกระทิง กะโหลกวัวแดง และกะโหลกนกเงือกที่แขวนประดับประดับบ้าน เพื่อสร้างความสวยงาม กลับสื่อถึงความน่ากลัวและบรรยากาศแห่งความตายเพราะเป็นที่ชุมนุมของซากหัวกะโหลกสัตว์นานาชนิด โดยผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าเป็น “ป่าช้าแห่งความตายของป่า”

แนวคิดเกี่ยวกับการไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ที่ผู้เขียนเสนอในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น จึงเป็นการปลูกจิตสำนึกให้เด็กมีความรู้สึกที่ติดต่อกับชีวิตของสัตว์อื่น และมุ่งให้เด็กมีความรักใคร่และเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ที่เป็นเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อลดการเบียดเบียนชีวิตสัตว์

2.2.2 การตระหนักในคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์ เป็นแนวคิดที่สำคัญของวรรณกรรมสำหรับเด็ก ผู้เขียนต้องการชี้ให้เด็กเห็นว่า พืชและสัตว์มีคุณประโยชน์ต่อมวลมนุษยและสรรพสิ่งต่างๆ มากมาย เพราะการที่เราขาดป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์คือการขาดระบบนิเวศทางธรรมชาติ และส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ตลอดจนพืชและสัตว์ ดังนั้นการช่วยกันบำรุงรักษาพืชหรือป่าไม้ และสัตว์ป่าต่างๆ ให้คงอยู่ รวมถึงการตระหนักถึงโทษในการทำลายพืชและสัตว์จึงเป็นเรื่องสำคัญที่มนุษย์ควรปฏิบัติ

แนวคิดเรื่องการตระหนักในคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์ ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องดอกไม้บานที่เชิงภู และบทเพลงแห่งนกกาขาน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่อง ดอกไม้บานที่เชิงภู เรื่องนี้ผู้เขียนกล่าวถึงการตระหนักในคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์ไว้หลายตอน เช่นตอนที่กล่าวถึงตัวละครเด็กจัดทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเสนอครู และร่วมมือร่วมใจแบ่งหน้าที่ของคนในการปลูกต้นไม้เลี้ยงสัตว์อย่างจริงจัง ผู้เขียนต้องการเน้นให้เด็กมองเห็นคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์ จนกลายเป็นนิสัยติดตัวไปจนเติบโตใหญ่ พร้อมกับสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่เด็กในเรื่องความรับผิดชอบต่อสรรพสิ่งที่พวกเขาได้พึ่งพาอาศัย และการดูแลรักษาปกป้องเมื่อมีผู้มาเบียดเบียนหรือทำลายสรรพสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติ ความว่า

“โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่เราเสนอครูว่าจะปลูกพืชกับเลี้ยงสัตว์นั้น พวกเขื่อนอกจากจะปลูกผักอย่างที่เราคงลงกับครูแล้ว ถ้าเราจะเพาะมะละกอปลูกเพิ่มอีกจะดีไหม” พงศ์ถามท่านองปรีक्षा

“ดีเลย นี่ไม้มะลิคพันธุ์มะละกอที่ไม่ต้องหายากด้วย” บุญสินร้องขึ้นพลางชี้ไปที่จานที่ใส่เมล็ดมะละกอที่คมคายชูออกจากผลสุก สวนอีกลูกหนึ่งยังไม่ได้ผ่า คิดว่าผลเดียวกันนี้ไม่หมด

“ใช่พันธุ์ดีรสหวานจัดด้วย คุณลูกเบ้อเริ่มได้เมล็ดนี้คนเดียว” พยอมเห็นดีด้วย

“ฉันก็ว่าดี ผึ้งสระที่โรงเรียนก็ยังไม่ได้ปลูกอะไร มะละกอลูกนี้เป็นของฝากพยอม แต่ฝากินแล้วต้องเอาเมล็ดไปเพาะที่โรงเรียน ของฝากหงส์กับบุญสินไปเลือกเอาเอง กำลังสนุกเหลืองคาตันอีกตั้งหลายลูก” คมคายชี้มือไปทางที่มีมะละกอขึ้นต้นเรียงรายอยู่

“ดีสิ จะได้เลือกเอาลูกโตๆ” บุญตินวา

“แล้วเลี้ยงสัตว์ละ นอกจากจะเลี้ยงปลาอย่างที่เราสอนโครงการกับครูไปแล้ว พวกเธอวาเราควร
จะเลี้ยงอะไรอีกที่ไม่ต้องลงทุนมากนัก” คมคายถามเป็นการเป็นงาน

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 46)

จากพฤติกรรมของครูและตัวละครเด็ก ๆ ในเรื่องที่ร่วมกันพัฒนาการเกษตรเกี่ยวกับการปลูก
มะละกอให้ได้พันธุ์ดี และมีคุณภาพดีขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าในการจำหน่ายในอนาคต ตลอดจนการเริ่ม
โครงการเลี้ยงปลาที่ลงทุนน้อยแต่จะให้ผลตอบแทนที่ดี ทำให้เด็กมีอาหารรับประทานในโครงการ
อาหารกลางวันของเด็กในโอกาสต่อไป

ผู้เขียนได้แทรกแนวคิดสำคัญในการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่เด็กเพื่อให้เห็นคุณประโยชน์ของ
พืชและสัตว์อีกเรื่องหนึ่ง ดังนี้

ภูกพ้อมตีระรับเสียงปรบมือด้วยใบหน้าอันยิ้มแย้ม ก่อนจะกล่าวขึ้นด้วยน้ำเสียงทุ้มเป็นกังวาน
น่าฟัง “ป่าไม้ สัตว์ป่าที่มีอยู่ในภาคพื้นทวีปเมืองไทย และที่อื่น ๆ นับวันจะเหลือน้อยลงทุกวัน
ความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ฝนแล้ง สภาพดินเสื่อมโทรมมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง เมื่อครั้ง
หัวหน้าเป็นเด็กอย่างพวกเธอ พ่อเคยเล่านิทาน เรื่องปลากินดาวให้ฟัง หัวหน้ายังจำได้จนกระทั่งบัดนี้ พวก
เธออยากฟังมั๊ย - หัวหน้าเขตฯ ดึงความสนใจของเด็ก ๆ ไว้ครู่หนึ่ง พลังกวาดสายตาคู่ใบหน้าที่มองมา
ด้วยอาการกระตือรือร้น มือที่ยกหูพร้อมกันนั้น บ่งบอกถึงความตั้งใจของเด็ก ๆ ทุกคน

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 158)

ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าหากป่าไม้ สัตว์ป่าหมดไป จะทำให้เกิดปัญหาภัยธรรมชาติ น้ำท่วม
ฝนแล้ง และสภาพดินเสื่อมโทรม ซึ่งนำมาสู่การขาดแคลนที่อยู่อาศัย อาหารการกิน ที่ดินในการ
เพาะปลูก และปัญหาที่ร้ายแรงที่สุด คือ การสูญเสียชีวิตจากภัยธรรมชาติ ดังนั้นผู้เขียนต้องการให้
เด็กตระหนักและร่วมมือกันอนุรักษ์ธรรมชาติ และมีจิตสำนึกที่ดี

เรื่อง บทเพลงแห่งนกนางเขน ผู้เขียนมุ่งเน้นให้ผู้อ่านตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกันของธรรมชาติ ทั้งมนุษย์ สัตว์ พืช และสรรพสิ่งทั้งหลาย ดังที่ได้เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการ
เจริญเติบโตของต้นไทร คุณประโยชน์ของต้นไทร ที่สามารถยังประโยชน์ไปสู่มนุษย์ พืชและสัตว์ต่าง ๆ
ผู้เขียนกระตุ้นให้เด็กรู้สึกซาบซึ้งกับคุณค่าของธรรมชาติ ดังข้อความต่อไปนี้

เมื่อฤดูที่ฝนตกหนัก พายุกระหน่ำ กิ่งก้าน ลำต้นของมวลไม้ใหญ่ช่วยเป็นกำแพงปกป้อง
กันและกัน และปกป้องมวลชีวิตสัตว์พืช เจกเช่นอ้อมกอดแข็งแรงของพ่อแม่คุ้มครองลูกน้อย
มวลใบไม้ที่ทับถมเน่าเปื่อย และรากอวบใหญ่ของต้นไม้ช่วยดูดซับน้ำ ชะลอน้ำไม่ให้ไหลทะลักลงสู่ที่ราบเร็ว
จนเกิดอุทกภัย

ยามหน้าแล้ง ผืนแผ่นดินระอุด้วยไอร้อน น้ำที่ถูกดูดซับไว้จะถูกปล่อยให้ไหลลงหล่อเลี้ยงผืนดิน
แม่น้ำ ลำธาร หนองบึง และพื้นที่ราบต่ำ สร้างความชุ่มชื้นให้กับผืนแผ่นดิน และมวลชีวิตตลอดฤดูแล้ง

ครั้งหนึ่งมันเคยเต็มไปด้วยสัตว์ยักษ์เพียงไม่กี่ชนิด และเปลี่ยนแปลงเป็นสัตว์เล็กใหญ่หลากหลาย ในกาลระยะต่อมา มันเคยเต็มไปด้วยฝูงนกหลากหลายขนาดสีน้เงิน บินร่อนชอกแซกไปตามแมกไม้ ชับกล่อมเพลงไพเราะงมป่า ดอกไม้ป่าหลากสีกลิ่นเบ่งบานผลิบานสยายเกสร ชุนเขาและพื้นที่ราบ รอบข้างปกคลุมด้วยไม้สูงใหญ่ ทุกแห่งหนมีแต่ชีวิต และชีวิต

(บทเพลงนกกาชเวน 2539 61)

จะเห็นว่าต้นไม้คือจุดกำเนิดของสรรพสิ่งต่าง ๆ ต้นไม้มีคุณสมบัติหลายประการ เมื่อเน่าสลายกลายเป็นปุ๋ยเป็นดิน มีประโยชน์ต่อต้นไม้ต้นอื่นๆ รากของต้นไม้ช่วยชะลอกระแสน้ำที่อาจทำให้เกิดอุทกภัยทางธรรมชาติ รมใบช่วยสร้างความชุ่มชื้น รากที่ดูดซับน้ำจะเป็นที่เกิดของกระแสน้ำในยามแล้ง ช่วยหล่อเลี้ยงทุกชีวิต ต้นไม้จึงมีคุณสมบัติเปรียบดั่งชีวิตของสรรพสิ่งบนโลกนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการตระหนักในคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์ เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ผู้อ่านเห็นว่าพืชและสัตว์มีความสำคัญต่อโลก ช่วยรักษาความสมดุลตามธรรมชาติ มนุษย์จึงไม่ควรทำลายธรรมชาติ เพราะธรรมชาติยังประโยชน์ต่อมนุษย์เสมอ

2.2.3 การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นแนวคิดสำคัญในวรรณกรรมสำหรับเด็ก เพราะผู้เขียนต้องการชี้ให้เด็กเห็นว่า นอกจากการไม่เบียดเบียนสัตว์ และตระหนักในคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์แล้ว การที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป มนุษย์ยังต้องร่วมมือร่วมใจกันปกป้องรักษาให้ธรรมชาติอยู่คู่กับโลก การอนุรักษ์ธรรมชาติบางครั้งไม่อาจที่จะกระทำได้ในตัวบุคคลคนเดียว ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายคน ซึ่งอาจเป็นกลุ่มหรือองค์กร เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง เพราะผู้ที่หวังผลประโยชน์จากธรรมชาติมักเป็นผู้มีอิทธิพลและอำนาจ การต่อสู้เพื่อรักษาธรรมชาติโดยบุคคลเพียงคนเดียวอาจไม่ประสบความสำเร็จและก่อให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ แนวคิดนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในเรื่องดอกไม้บานที่เชิงภู

เรื่อง ดอกไม้บานที่เชิงภู ครูอุทัยเป็นตัวละครที่แสดงความรักและความผูกพันต่อธรรมชาติที่มีพระคุณ พร้อมทั้งจะตอบแทนบุญคุณของป่า นำสรรพสัตว์ต่างๆ ให้กลับคืนสู่ป่า แม้ว่าจะต้องใช้เวลาแสนนาน โดยมีการรวมตัวกันของครูอุทัย หัวหน้าภูภพและหน่วยพิทักษ์เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนกลุ่มเด็กรวมพลังกันต่อสู้กับพวกของกำนันจรัลในการแสดงลำเพลินระบำนกระเรียนคืนถิ่นด้วยความกล้าหาญ ดังข้อความว่า

“หมกก็ตั้งใจที่โครงการนกระเรียนคืนถิ่นของเราได้ผลสะท้อนในทางดีเด็ก ๆ เลิกพกพาหนังสือตกกลายเป็นนักอนุรักษ์ตามชมรมต่าง ๆ ผู้ปกครองหลายคนที่หากินกับป่าอย่างลุ่มโมกบอกลูกหลาน หลังจากแกได้นั่งดูรายการลำเพลินที่ลูกสาวแสดงออกทีวี แกบอกว่าชินยึดป่าคงหากินด้วย

การล่าสัตว์ก็อายเด็ก ๆ มัน ยังมีพรานหลายคนบอกเลิกการล่าสัตว์” ครูอุทัยหยุดหายใจ หัวหน้าภูภพ จึงพูดขึ้นมา

“เราต้องร่วมมือกันนะถัน หากเราจะเป็นอะไรไป ลูกหลานที่ยังอยู่เขาก็ยังจะได้รู้ว่าพวกเราทำไว้ เพื่อพวกเขา” หัวหน้าภูภพหันหน้ามาทางถันที่เงิบฟังตลอดเวลา

“ผมยินดีร่วมมือด้วยความเต็มใจ แม้ชีวิตผมจะเป็นอะไรไป” ถันแน่นเสียง

หัวหน้าภูภพยื่นมือให้ถันจับกระชับแน่น สายตาที่ประสานสื่อความรู้สึกถึงความร่วมเป็นรวมตาย ของคนทั้งสาม ลมป่าโชยมาเยะเยือก กระรอกกระแตกระโดดหากินอาหารที่คนงานเตรียมไว้ให้ตามคาบไม้ พวกมันส่งเสียงร้องรำเริง แววเสียงโกป่าขันเจื้อยแจ้วอยู่ไม่ไกลนัก น้ำเสียงของสัตว์ป่าเหล่านี้ช่างไพเราะ อยู่ท่ามกลางความเขียวขจีของหมุ่ไม้ในพงไพร

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 248-249)

การจัดตั้งโครงการนกระเรียนคืนถิ่น เป็นการสื่อถึงความร่วมมือร่วมใจของบุคคลทุกฝ่าย ตั้งแต่ ครู ชาวบ้าน และเด็ก ๆ ซึ่งร่วมมือร่วมใจกันทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ การแสดงลำเพลินของเด็ก ๆ จะสะท้อนภาพโดยตรงต่อผู้ใหญ่ที่ยังเบียดเบียนชีวิตสัตว์โดยล่าสัตว์ป่า เพื่อนำไปขายแก่ผู้มีอิทธิพล และยังทำให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติ ชาวบ้านหลายคนเลิกอาชีพล่าสัตว์ป่า การ จัดตั้งโครงการนกระเรียนคืนถิ่นจึงเป็นการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติรูปแบบหนึ่ง ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ผู้เขียนยังกล่าวถึงเจ้าหน้าที่บ้านเมือง พยายามปราบปรามผู้ตัดไม้ทำลายป่าและผู้ ที่ชอบฝ่าฝืนพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าอยู่เสมอ และยังมีผู้ลักลอบกระทำความผิดอยู่เรื่อยๆ บางครั้งก็เป็นคนของทางการเอง เช่น กำนันจรัส ต่อมาสมาชิกชมรมอนุรักษ์สัตว์ป่ารุ่นเยาว์ นำโดย ณรงค์ พรต มิ และเช นำตำรวจมาตรวจค้นบ้านกำนันจรัสและพรรคพวก ดึงข้อความว่า

ณรงค์ พรต มิ เช และพรรคพวกออกมาปรากฏตัวให้กำนันจรัสเห็น มิและเชถือป้ายที่มีข้อความว่า “สัตว์ป่า ก็รักชีวิตเหมือนท่าน โปรดอย่าล่าเพื่อเป็นอาหาร”

“สัตว์ป่า เป็นทรัพยากรธรรมชาติของป่าเมือง โปรดช่วยกันอนุรักษ์”

พรรคก้าวออกมายืนตรงหน้ากำนันจรัส และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ชาวบ้านมามุงดูกันเต็ม รวมทั้ง นักข่าวหนังสือพิมพ์อีกหลายฉบับพากันถ่ายรูปปล่อยแสงวูบวาบอยู่ตลอดเวลา

“ท่านกำนันครับ พวกเรานักอนุรักษ์รุ่นเยาว์ ลูกหลานบ้านหนองนกเขียน พวกเราไม่ ต้องการให้ใครมาทำลายสัตว์ป่าบนที่ดงแห่งนี้ เพื่อนของผมนั้นเขาจะมาชี้แจงเพื่อความเข้าใจ ของทุกคนอีกทีครับ”

พรรคพูดอย่างฉะฉาน ก่อนจะโค้งคำนับแล้วถอยหลังกลับที่

ณรงค์ก้าวออกมาแทนที่ พร้อมกับรายงานตัวว่า

“ผมชื่อเด็กชายณรงค์ ทำหน้าที่เลขานุการชมรมนักอนุรักษ์สัตว์ป่ารุ่นเยาว์ ผมเป็นคนชี้บอก ให้ตำรวจรู้ว่าบริเวณบ้านท่านกำนันมีคอกสัตว์ป่าสำหรับขังสัตว์ป่า”

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 253)

จากข้อความแสดงบรรยากาศแห่งความสุขที่เด็กๆ ทำความดียิ่งใหญ่ในชีวิต โดยเป็นผลมาจากการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์สัตว์ป่ารุ่นเยาว์ เป็นการบ่มเพาะให้เด็กๆ รู้จักรักและหวงแหนสรรพสิ่งต่างๆ ที่อยู่บนภูเขา และเป็นการสื่อถึงการร่วมมือร่วมใจ ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์สัตว์ป่า ซึ่งเกิดจากจุดเล็กๆ ที่มีผู้ร่วมชมรมเป็นเพียงเด็กตัวเล็กๆ แต่สามารถทำหน้าที่อันยิ่งใหญ่ สามารถจับตัวผู้ทำความผิดที่มีอิทธิพลมาลงโทษได้

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ผู้เขียนมุ่งเสนอในวรรณกรรมสำหรับเด็ก เกี่ยวกับการไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ การตระหนักในคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์ และการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ มีความเหมาะสมกับวัยของเด็กก่อนวัยรุ่น 12-14 ปี และตรงตามความสนใจของเด็ก เพราะเด็กวัยนี้เริ่มมีความคิดความอ่าน พร้อมทั้งจะเรียนรู้สิ่งใหม่ และกล้าที่จะเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้น วรรณกรรมจึงเป็นสิ่งที่จะช่วยปลูกฝังให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ตึงามต่อธรรมชาติ

การสร้างทัศนคติที่ดีในการรู้จักแบ่งปันความรักให้แก่ทุกชีวิตและสรรพสิ่งต่างๆ ด้วยการนำเสนอแนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติให้แก่เด็กผ่านวรรณกรรมที่เหมาะสมแก่วัยของผู้อ่านจึงอาจเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่เด็กในวัยนี้ให้มีความรับผิดชอบต่อชีวิตตนเองและผู้อื่นมากขึ้น และยังเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนที่ดีในอนาคตต่อไป

2.3 แนวคิดด้านความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี

ในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น ลักษณะเด่นด้านแนวคิดอีกประการหนึ่งที่ผู้แต่งสอดแทรกไว้ คือ แนวคิดด้านความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 แนวคิดด้านความเชื่อ ความเชื่อเป็นเรื่องที่สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง และวนเวียนเป็นวัฏจักรไม่มีที่จบสิ้น ความเชื่อบางอย่างไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้ เพราะเป็นความเชื่อที่เหนือธรรมชาติที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน เป็นหลักปฏิบัติที่แสดงสู่รุ่นปัจจุบัน หนังสือสำหรับเด็กได้แทรกความเชื่อ 3 ประการ ได้แก่ ความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องภูติผี และความเชื่อเรื่องคาถาอาคม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1.1 ความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปรากฏหลายเรื่องเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจแก่ตัวละครและเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ตัวละคร สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างความเชื่อมั่นแก่ตัวละครมี 2 ลักษณะ คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นนามธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นรูปธรรม

ความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นนามธรรม เป็นความเชื่อที่ไม่อาจหาเหตุผลมาอธิบายได้ ปรากฏในลักษณะของการบนบานศาลกล่าวเพื่อขอให้อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยปกป้องคุ้มครอง มี 2 เรื่อง ได้แก่ เด็กชายมะลิวัลย์ และดอกไม้บานที่เชิงภู

การแทรกความเชื่อเรื่องการบนบานศาลกล่าวปรากฏในเรื่อง **เด็กชายมะลิวัลย์** โดยเชื่อว่า หากได้ไปบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะทำให้คลอดลูกง่าย เป็นการสร้างความสบายใจแก่แม่ให้สบายใจว่าจะคลอดลูกได้เป็นปกติ ความเชื่อนี้เป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติไม่อาจหาเหตุผลมาอธิบายได้ ปรากฏเมื่อตัวละครรู้ว่าไม่มีที่พึ่งจึงต้องบนบาน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในที่นี้คือ “เจ้าพ่อเจ้าแม่” ดังข้อความว่า

ผมอยู่ในท้องแม่มานานรวม 1 ปี จนแม่ทำอะไรไม่ไหว ได้แต่นอนกลิ้งไปกลิ้งมา เมื่อจนปัญญาเข้าก็
เที่ยวฝากใครต่อใครไปบนบานศาลกล่าวเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ ให้ผมรีบคลอดออกมาเสียที
(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 15)

เรื่อง **ดอกไม้บานที่เชิงภู** กล่าวถึง ความเชื่อเรื่องเจ้าที่เจ้าทาง โดยแสดงพิธีเช่นเจ้าที่นางไม้ ก่อนจะตีผึ้งที่อยู่บนต้นไม้ เป็นการขออนุญาตเจ้าที่เจ้าทางในบริเวณที่จะตีผึ้งนั้น ซึ่งจะทำให้การตีผึ้ง ลุล่วงไปด้วยดี เพื่อไม่เกิดอันตรายแก่ผู้ตี ความเชื่อนี้ทำให้ผู้ที่ตีผึ้งเกิดความมั่นใจต่ออาชีพของตน ดังนี้

“มนต์เก็บดอกไม้ขาวให้พ่อสักกุลี” โมกบอกลูกชาย
มนต์มองหาอยู่ครุหนึ่งดอกไม้ป่าชนิดหนึ่ง มีดอกสีขาวขึ้นอยู่ไม่ไกลนัก เขาเดินเข้าไปเด็ดมา
สองช่อพลาสงให้พ่อ

ลุงโมกเอาข้าวของในยามถือเป็นที่เตรียมไว้เช่นเจ้าที่นางไม้ตามความเชื่อถือ จุดเทียนรูปอย่าง
ละหนึ่งดอก ขณะที่คว้นรูปลอยอ้อยอิงสงกลินหอมจางๆปกคลุมทั่วบริเวณ ลุงโมกหลับตาพนมมือพึมพำ
ครุหนึ่งจึงลืมหายขึ้น แกวางดอกไม้รูปเทียนไว้ที่โคนต้นยางใหญ่มองซ้ายมองขวาก่อนจะไล่สายตาขึ้นไป
ตามต้นยางใหญ่ขนาดหลายคนโอบแผ่กิ่งก้านสาขาต่ำฟ้าสูงจนคอตั้งบา นัยน์ตาของลุงโมกมองรังผึ้ง
หลวงอย่างผู้มีประสบการณ์

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 114)

ความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นรูปธรรมปรากฏอย่างเด่นชัดในเรื่อง **เขี้ยวเสือไฟ** ซึ่งเป็น เรื่องที่แสดงถึงความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของเขี้ยวเสือไฟ และช่องหูที่สืบทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย สิ่งศักดิ์สิทธิ์สองประการนี้สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ที่ได้ครอบครองซึ่งท้ายสุดแม้ไม่มีเขี้ยวเสือไฟและช่องหู ตัวละครในเรื่องก็สามารถเอาชนะศัตรูได้ด้วยความสามารถของตนเอง

ความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของเขี้ยวเสือไฟว่าเป็นของมีอิทธิฤทธิ์แตกต่างจากเขี้ยวของสัตว์ชนิดอื่น หากใครได้ครอบครองเขี้ยวเสือไฟจะมีพลังพิเศษ ปกป้องคุ้มครองให้รอดพ้นจากภยันตรายทั้งปวง ทำให้มีอำนาจพิเศษ ความเชื่อนี้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เขี้ยวเสือไฟจึงเป็นสิ่งที่มีความค่า เป็น ของวิเศษ ดังความว่า

ไอ้ต่างเสือเฒ่า จะเป็นตัวเดียวกับที่ถลกหนังหัวป่าแสงคำไหมหนอ ?

เสียงโกลาหลทางหายไปเป็นลำดับ หนาวเย็นเจียบขึ้น ลมโกลักรังพัดโชย มีกลิ่นสาบไอฝนปนอยู่มากฝนตกหนักมาแต่หัวดึก เพิงซาหายกอนไอ้ต่างจะเข้าบ้านไม่นานนัก แก้วเชื่อนหยิบผ้าผวยพาดข้ามไหล่ให้กระชับ มือกระทบถูกเขี้ยวเสือไฟห้อยคอ เขี้ยวเสือไฟ เธอสูดลมหายใจลึกๆบังเกิดความเชื่อในอิทธิพลอำนาจของเสือไฟเปี่ยมล้น ผู้ใดได้เขี้ยวเสือไฟห้อยคอ อย่างว่าแต่เสือหมิเลย สุดแต่ผีเขียนัยกรัวยาก็พ่ายหนีหมดสิ้น คนเฒ่าคนแก่เล่าขานสืบต่อกันมา อามังคะเองยังพูดวาร้อยคนพันคนจะมีเขี้ยวเสือไฟห้อยคอสักคนก็ยากนัก

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 33)

“ข้าเชื่อ” ฝ่ายผัวถอนใจยาวๆ “ผีกลางผืนน บอกสุข้าเชื่อ แด่เขี้ยวเสือไฟเป็นของร้ายข้าไม่เชื่อ แด่กอนแด่เดิม แด่ชั่วทวดชั่วปู่สุกับข้าแล้ว คนอยู่ป่ามีใครไม่แสวงเสาะหาเขี้ยวเสือไฟบ้าง เขี้ยวเสือไฟเป็นของดีเป็นของวิเศษ มีอำนาจตะบะตะชะ ใครได้เขี้ยวเสือไฟห้อยคอป่าทั้งป่าก็อยู่ได้อำนาจ สุว่าเขี้ยวเสือไฟเป็นของร้ายข้าขอไปก่อน ข้ามองไม่เห็นทางร้ายของมัน”

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 33)

ความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ของขงหมู ผู้แต่งอธิบายลักษณะของขงหมูว่า ได้จากหมูโชนที่กัดขนขวัญของมันไว้ในปากและความเชื่อว่าขงหมูจะทำให้ไม่เป็นอันตรายจากคมหอกคมดาบและลูกปืนอย่างไรก็ดี หากผู้ครอบครองขงหมูประพฤติดนผิดจารีตประเพณีจะพบกับความวิบัติ ดังนี้

“ขงหมูเป็นของดีอย่างหนึ่ง เกิดแด่หมูโชนตัวกล้า มันกัดเอาขนขวัญของมันเข้าไปไว้ในปากอมไว้ที่ละเส้น เอาน้ำลายเข้าซุบเอาลิ้นเข้าสาน มันกัดจนขนขวัญของมันเป็นวงอย่างกำไล คนบ้านเราเชื่อกันว่าใครมีขงหมูก็ข้ามคองเขี้ยวงาหอกดาบลูกปืน จะสู้เขี้ยวเสือไฟไม่ได้ก็มันข่มปราบเสือหมิ ผีป่าไม่ได้ หมูโชนร้อยตัวพันตัวอาจมีขงหมูสักตัว แต่ป่าร้อยป่าบางที่ไม่มีเสือไฟสักตัว จะตามอะไรอีก ไหมพวกเอ็ง ?”

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 139)

2312 ความเชื่อเรื่องภูติผี เป็นความเชื่ออีกประการหนึ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น พบ 2 เรื่อง ได้แก่ เด็กชายมะลิวัลย์ และดอกไม้บานที่เชิงภู

ความเชื่อเรื่องภูติผีปีศาจ เป็นความเชื่อที่ทำให้เด็กกลัว ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่า ผู้ใหญ่เป็นผู้ปลุกฝังความเชื่อเรื่องผีให้แก่เด็กๆ ด้วยการเล่าเรื่องผีให้ฟัง เพื่อให้เด็กกลัวแล้วไม่กล้าทำความผิด เพราะหากทำความผิดก็จะมีผีเหล่านี้มาจับตัวไป นอกจากนี้ยังเป็นการห้ามไม่ให้เด็กเล่นเวลากลางคืน เพราะไม่ปลอดภัย และอาจเกิดอันตรายได้ ดังความว่า

เรื่องของผีลักซอน ที่ชอบจับตัวเด็กๆ ซึ่งเล่นชอนหาในเวลากลางคืนไปจนกระทั่งถึงผืนางตะเคียน ผืนางตานี และผีที่ถูกระเบิดตายสมัยสงคราม

เมื่อผู้ใหญ่เริ่มเล่าเรื่องผี เด็ก ๆ ก็จะกระโดดตัวเข้ามาใกล้วง เพลียวหลังล่อกล่ก ทั้งต้องคอยระวังไม้เท้าคร่อมร่องกระดาน เพราะผีมันอาจยื่นมือขึ้นมาไขกันเอา

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 39)

ความเชื่อเรื่องผีแม่หม้าย เป็นความเชื่อที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่ในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมักมีชายหนุ่มตายโดยไม่ทราบสาเหตุในเวลากลางคืน เรียกการตายลักษณะนี้ว่า “ไหลตาย” เชื่อกันว่าผีแม่หม้ายทำให้ผู้ชายไหลตาย ในเนื้อเรื่องกล่าวถึงการทำให้เป็นรูปอวัยวะเพศชายติดไว้หน้าบ้านเพื่อป้องกันผีแม่หม้าย แม้จะมีผู้ที่ไม่เชื่อเรื่องผีแม่หม้าย แต่การกระทำดังกล่าวทำเพื่อสร้างความสบายใจดังนี้

“ที่ผีแม่หม้ายทำให้ผู้ชายไหลตาย ชาวบ้านเชื่อกันไหมละ ฉันเห็นบ้านไหนเอาต้นหนุ่นเท่าท่อนซุงทำหัวแดงไว้ห้อยเต็มหน้าบ้านทุกหลังคาเรือน แกไม่เชื่อดันทำห้อยทำไม” แม่อ้างเรื่องที่เกิดขึ้นเร็ว ๆ นี้ มาพบกับพ่อ พ่อกับจำเรียงหัวเราะงอหาย

“ฉันกลัวแกจะเป็นหม้าย ถ้าฉันไหลตาย ก็เลยทำให้แกสบายใจไปอย่างนั้นแหละ”

“แสดงว่าแกก็เชื่ออะสิ” แม่ได้ทื้ที่พะไลทันที

“ไม่เชื่อ ยังวออยากทำให้แกสบายใจ” พ่อหัวเราะ

“นั่นแหละเขาเรียกว่าเชื่อ ถ้าไม่เชื่อไม่ทำหรอก” แม่ไม่ยอมลดละ

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 154)

2 3 1 3 ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม เป็นความเชื่อประการสุดท้ายที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น พบ 2 เรื่อง คือ เขี้ยวเสือไฟ และหุบเขากินคน

ในเรื่อง **เขี้ยวเสือไฟ** มีความเชื่อเรื่องคาถาอาคมว่า ผู้มีคาถาอาคมสามารถขับไล่จุงจางที่ดุร้ายได้อย่างง่ายดาย แม้บางครั้งผู้ท่องคาถาจะไม่สามารถอธิบายความหมายของคาถานั้นๆ ได้ ปัจจุบันยังนิยมท่องคาถาเพื่อป้องกันคนที่ไม่รู้ความหมาย ดังตัวอย่าง

“เปล่า ตอนนั้นเป็นหน้าแล้ง แกวนี่เป็นป่าหญ้าคาเกรียมแดดจนเหลืองไปหมด อาจยังเป็นเด็กน้อยเท่าเอ็งนี่แหละ ได้ยินเสียงกะดักๆ ก็นึกว่าไก่ป่าที่ไหนได้กลายเป็นจุงจาง มันแล่นปราด ๆ เหมือนม้าจุงจางอะเอ็ง อยากรู้ว่าแต่จะเข้าใกล้สักโขมันเลย แคะเห็นไกลมันก็ไล่แล้ว ชาวตะนุทางเหนือของพม่าว่ามันเป็นงูผีมันดุร้ายกลืนกล้าไม่ไว้หน้าสัตว์หน้าคน งูด้วยกันมันยังขบหัวกินลงท้อง พวกเองก็เออะ ได้ยินเสียงกะดักๆ ยานึกว่าเป็นไก่ป่าอย่างเดียว เสียงมันเบาเสียงมันสั้นๆ ผิดทำผิดทางอย่าเข้าใกล้ จุงจางแหละเอ็ง”

“มันไล่แล้วอาทำอย่างไร ?”

“ก็วิ่งชีวะ อ้อมกอไผ่ผ้านุ่งหลดพื้นดิน ปูเอ็งกระโดดผางขวางหน้า ตบมือจาดเรียกมัน
จงอาจหยุดกึกแล้วชูหัวเท่าคอปูเอ็ง ตัวมันลาย ๆ เหมือนหนังปลาตากแห้ง ปูเอ็งเก่งนัก เอาหัว
แม่ตื่นจิกดินแล้วว่าคาถาวิรูปกเขหิขับมัน”

(เขียวเสือไฟ 2531 96)

เรื่อง **หุบเขากินคน** แสดงความเชื่อเรื่องคาถาอาคมว่ามีบทบาทมาก ในระหว่างการผจญภัย
ของตัวละคร มีการแทรกบทสวดคาถาชินบัญญัติไว้หลายตอน เมื่อตัวละครได้รับอันตรายขณะต่อสู้กับ
ศัตรู การสวดคาถาจึงเป็นการสร้างสมาธิและสร้างกำลังใจแก่ตนเองในการต่อสู้กับศัตรูให้ได้รับชัยชนะ
ดังตัวอย่าง

ชินบัญชรมัชฌิมิ	วิหรันตัง มหิตเล
สภา ปาเลนตุ มัง	สัพเพ เต มหาปฐิสาสภา

วิชชุไม่วอกแวกหวั่นไหว สวดท่องพระคาถาชินบัญญัติแก้เสียงกังวาน วามพราหมณ์ชะงัก
กึกแล้วคำรามดุเดือด ฝ่ามือแดงวูบขึ้นอีกกดฟาดลงมาพร้อมกับมีฝ่ามือสุขาวสะบัดความออกจากเกราะ
แก้ว

(หุบเขากินคน. 2532 318)

อชมาสะบัดฝ่ามือสุขาวเข้าปะทะ ฝ่ามือยอมลงนรกแผดร้องลากเสียงยาว รางปลิวกระเด็นตก
ฟาดคังสนั่น

เหล็กแหลมเลื่อนหลดลงตึ้งติดแทนอีกครั้ง บดินทร์ ตังกร บุญชูเข้ากลุ่มรวมพัวพัน มันไม่กลัว
พลอง ไม่กลัวตาย แต่กับมีดเดินปาล์มนั้นมันกลับหวาดเกรง อชมาไม่ยอมเสียเวลาอีก ทุ่มพลังใสสอง
มือดึงเหล็กแหลมขึ้นอีตุง ฝ่ามือพราหมณ์แม้บาดเจ็บสาหัส แต่มันยังไม่จบสิ้นความพยายาม สามรวม
หนึ่งครึ่งมันแทบไม่อยู่ หมูอ้วนถลันออกไป มุคตลอดได้มานอาวุธแล้วรวบรวมขามันกระชากล้ม ขึ้นคร่อมร่าง
มันแล้วออกแรงเค้นคอ วิญญาณอาฆาตมีเรียวแรงมหาศาล เค็งพลาดจนรางหนักใหญ่กระดอนขึ้นพันอก
วิชชุสวดท่องพระคาถาสัมเสียงกึกก้อง

ชินานุกาเวนะ	ชิตุปัททโว
ธัมมานุกาเวนะ	ชิตาริสังโย
สังฆานุกาเวนะ	ชิตันตราโย

(หุบเขากินคน. 2532 327)

จากการวิเคราะห์แนวคิดด้านความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กวัยรุ่นพบว่า เป็นความ
เชื่อที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นหนึ่ง และเป็นความเชื่อที่ยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3
ประการ ได้แก่ ความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องภูติผี และความเชื่อเรื่องคาถาอาคม
ผู้วิจัยพบว่า มีวรรณกรรมเพียง 5 เรื่องที่ผู้แต่งสอดแทรกแนวคิดเรื่องความเชื่อ ส่วนอีก 4 เรื่องไม่มี
การแทรกแนวคิดเรื่องความเชื่อไว้ โดยเฉพาะวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่แต่งในช่วง พ.ศ.
2538 - 2544

2.3.2 แนวคิดด้านวัฒนธรรม มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2532 14) ทรงให้ความหมายว่า วัฒนธรรมคือ แนวประเพณีที่สืบทอดกันมานานในกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในสถานที่ละแวกเดียวกัน วัฒนธรรมจะเป็นลักษณะใดย่อมขึ้นอยู่กับความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมของบุคคลในสังคม

พระยาอนุমানราชชน (2532 19) อธิบายว่า วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามแห่งวิถีชีวิต ถ่ายทอดได้ เอาอย่างกันได้ รวมทั้งผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบทอดต่อเป็นประเพณี

ยิ่งยง เรื่องทอง (2542 4) แสดงความคิดเห็นว่าความหมายของวัฒนธรรมจะเป็นไปในด้านแบบแผนการดำเนินชีวิต การประกอบธุรกิจให้อยู่รอดปลอดภัย และมีความเจริญก้าวหน้าไปอย่างมีระเบียบ แนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง แนวทางปฏิบัติของกลุ่มชนในสังคมหนึ่งที่แสดงออกในรูปแบบเดียวกัน เช่น ด้านความรู้ ความเชื่อ ภาษา ประเพณี แนวทางความคิด ความประพฤติ ตลอดจนการกระทำในเรื่องต่างๆ ที่สืบทอดต่อกันเป็นเวลายาวนาน วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น แสดงให้เห็นแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมที่เป็นคติธรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นคนดีในสังคมต่อไป มีรายละเอียดดังนี้

เรื่อง เด็กชายมะลิวัลย์ แสดงให้เห็นว่าแม้ตัวละครจะมีฐานะยากจนขัดสนเพียงใดแต่ก็ไม่อยากได้มีในสิ่งที่ไม่ใช่ของตน ดังจะเห็นว่า ครั้งหนึ่งครอบครัวของมะลิวัลย์มีเงินเหลือเพียงหกสลึง แต่เมื่อมะลิพบเงินคกยี่สิบบาท แล้วนำไปให้พ่อกับแม่ พ่อกับแม่กลับบอกให้ตามหาเจ้าของเงินที่ทำตกไว้ ดังข้อความว่า

ผมจำได้ว่า เช้าวันหนึ่งเราตื่นขึ้นมาโดยรู้ว่า ทั้งบ้านมีเงินเหลืออยู่เพียงหกสลึง ผมนั่งห้อยขาเหงาๆ อยู่ที่นอกชานมองดูลุงทองปลั่งข้างบ้านแดงตัวหุหุหุ คาดเข็มขัดถักด้วยในลอนแบบทหาร พันมิตร สวมแว่นกันแดดแมคอาเธอร์ ออกไปทำงานบริษัท ไล่ๆกับเจ๊กชายฝรั่งดองที่เข็นรถเข็นมาจากกันตรอก พอคนทั้งคู่ถอยหลัง ผมก็มองเห็นธนบัตรใบละยี่สิบบาทสีเขียวสดตกอยู่บนพื้นเหมือนเทวดามาโปรตุ! ผมรีบโตะลงจากนอกชานไปคว้าธนบัตรใบนั้นกำไว้แน่นในอุ้งมือและวิ่งถือกลับมาหาแม่ พ่อกับแม่มองดูธนบัตรใบนั้นด้วยสายตาที่ผมไม่เคยเห็น อยู่เฉยๆ ครู่หนึ่งก่อนที่พ่อจะดึงมันจากมือแม่และเดินเอาไปเสียบไว้กับกระแจกเงาบานเล็กที่ข้างฝา “มะลิช่วยดูด้วย” พอพูดโดยไม่ได้หันมามองผม “ เอ็นนี่เมื่อลุงปลั่ง กับเจ๊กฝรั่งดองกลับมา แกกับเจ้าโมกเอาไปถามเขาดู”

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 20)

จะเห็นได้ว่าสมาชิกในครอบครัวของมะลิวัลย์เป็นคนดี ไม่เห็นแก่ได้ แม้ว่าเงินที่ตกจะไม่มีเจ้าของ เป็นสิ่งที่มะลิวัลย์มีสิทธิ์ที่จะได้ แต่พอกับแม่กลับไม่ต้องการ การกระทำของพ่อกับแม่จึงเป็นแบบอย่างและเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีแก่มะลิวัลย์ ทำให้มะลิวัลย์เป็นผู้ที่มีจิตใจงดงามและเป็นคนดีของสังคมต่อไป

เรื่อง หุบเขากินคน มีการจบเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าผลของการเป็นคนดีของเด็กๆ ทำให้หลุดพ้นช่วงมิติเวลากลับสู่โลกมนุษย์ ดังความว่า

กองธงเสียดำทั้งสี่กราบลาเทพพระบาท พระมหาเทวียื่นพระหัตถ์ลูบหัวเด็กชายทั้งสี่ที่ทรงรัก เหมือนลูก ทรงอวยชัยให้พร เสร็จสิ้นคำพร อาคันตุกะต่างกาลต่างลอบเกล้าเอาชัย

“ข้าคงจะคิดถึงพวกเจ้าจนกว่าชีวิตจะหาไม่”

“พวกข้าพระองค์ก็เช่นกัน พระมารดา”

“ชาติใดที่พวกเจ้าเรียกข้าว่าแม่ ไม่เกิดลูกข้าทั้งหลาย ไปดีมาดีจงเจริญยงนานสืบนานสืบไปได้ คำสอนของพระเจ้าของพวกเจ้า”

กลับออกมาขึ้นช้าง จุดตัดแห่งกาลจักรและภูมิสถานใกล้มาถึง ผ่านการคิดคำนวณโดยละเอียด จากคุณวรมัน เวลาไม่คลาดเคลื่อนแม้สักส่วนเสี้ยวสังขยาปลายบาท ภูมิสถานไม่ผิดเพี้ยนแม้สักเศษส่วนองศาฟิลิปดา

(หุบเขากินคน. 2532-347)

การให้แง่คิดว่าผลของความรัก ความสามัคคีและการเป็นคนดีไม่ทำร้ายผู้อื่น ทำให้ชีวิตพบกับความสุขสมหวัง ดังที่เด็กๆ สามัคคีกัน รักกัน และร่วมแรงร่วมใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้กลับสู่โลกในมิติปัจจุบัน

เรื่อง กระต่อมแสงตะวัน กล่าวถึงความดีงามที่ตกทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง ซึ่งไม่เปลี่ยนแปลงแม้จะผ่านมานานเพียงใด ดังข้อความว่า

ลมพัดมาแผ่วๆ ในแม่น้ำป่าสักยังคงไหลล่องอยู่ทุกคืนวัน หลังคากระต่อมเกาลอง เด็กชายเติบโตกล้าเข้าสู่วัยหนุ่มร่างกายบึกบึนแข็งแรง ส่วนชายชราก้าวล่วงไปสู่ความอ่อนแอของสังขาร เหลือแกร่งไว้ก็แต่คุณงามความดีและหัวใจของนายเตาแห่งหมู่บ้านโพธิ์-ไม้หนอง

ชายชรารู้ตัวดีว่ากาลเวลาผ่านมาเร็วตัวแก่แล้ว แกสู้สุดส่าห์ฝึกฝนมาจนถึงวันไหว้ครูเตาได้ นี่ก็ถือว่ากาลเวลาได้กรุณาอย่างหาใดเปรียบ หัวใจของชายชราอ่อนล้าเกินกว่าจะทำหน้าที่สูบฉีดโลหิตไปหล่อเลี้ยงชีวิตอีกต่อไป

ลมเด็กพัดมาอีกวูบหนึ่ง ชายชราคิดถึงหลานชาย แกย้มนุ้ใจก่อนที่ใบไม้แก่ๆ ใบหนึ่งจะปลิวซบปลิวคว้างไปกับสายลมและกาลเวลาเพื่อให้ใบไม้อ่อนผลิขึ้นมาแทนที่สืบไป

ชีวิตของชายชราจากไปอย่างสงบ มันอยู่สลายเหมือนกับเตาเก่าๆ ที่ผ่านกาลเวลามาอย่างเนิ่นนาน มีเพียงรอยยิ้มที่ฉายฉายอยู่บนใบหน้าที่ยวบยิบเป็นจิบซ้อนๆ เท่านั้น ที่เหมือนจะบอกว่าการจากไปครั้งนี้แฉจากไปด้วยความหวังทั้งดวง

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 162-163)

การถ่ายทอดวิชาชีพการตีมีดที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ แสดงให้เห็นความภาคภูมิใจของชายชรา โดยชายชราร่ำบวมสั่งสอนหลานชายเพียงคนเดียว คือ “ตะวัน” ให้เป็นครูเตาที่ดี ชื่อสัตย์ และภาคภูมิใจในอาชีพของบรรพบุรุษ ที่สำคัญคือการสอนให้ตะวันเติบโตเป็นคนดี เมื่อรู้ว่าการอบรมสั่งสอนของคนประสบผลสำเร็จ ชายชราจึงจากไปอย่างสงบและมีความสุข เพราะสมหวังกับการสร้างครูเตาที่ดีและคนดีให้แก่สังคมแล้ว

เมื่อตะวันเติบโตเป็นครูเตาแล้ว เขาไม่ยอมทรยศอาชีพของตัวเอง ตะวันเป็นตัวอย่างของคนดีที่มีหัวใจแกร่ง และเด็ดเดี่ยวโดยไม่สนใจในเงินทองที่จะได้รับ นับว่าเป็นการสร้างตัวละครที่มีความชัดเจนในด้านการกระทำความดี เกี่ยวกับความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ควรแก่ยกย่องอย่างยิ่ง ดังนี้

หญิงสาวเดินลับหายลงตลิ่งไปแล้ว นายเตาหนุ่มยื่นมองสิ่งที่เรียกว่าแคตตาล็อกนั้นเนิ่นนาน ความคิดสับสนอยู่ชั่วครู่ก่อนจะยิ้มออกมา

นายเตาหนุ่มกอดเสื้อแขนไว้ที่เดิม เขานั่งลงหน้าเตาหยิบถ่านไม้ไผ่โยนลงไปในเตาที่กำลังจะมอดดับ หยิบเหล็กเขี่ยถ่าน ถูกลมเข้าไปสองสามครั้งไฟก็ลุกโชน เขาคีบหุ่นมีดซุกลงไป โยนแคตตาล็อกสีสวยนั้นลงไปบนถ่านคุโชน มันกริ๊บก่อนชั่วครู่แล้วลุกโชนวูบ เปลวไฟวาบสว่าง นายเตาหนุ่มหัวเราะเบิกบานให้กับตัวเอง เขาหยิบหุ่นมีดขึ้นวางบนถัง เขาจะตีมีดสวยๆ พิเศษสักเล่มหนึ่งให้กับหญิงสาวที่เคยขอไว้เมื่อหลายปีก่อนนั่น เธออาจลืมไปแล้ว แต่เขาจะตีมีดให้สุดฝีมือ ในมีดนั้นจะมีทั้งหัวใจ ชีวิต และวิญญาณ จากบรรพชนทุกดวงของนายเตา ลูกหลาน ผู้ให้กำเนิดมีดอรัญญิกเดินเร่อยู่ในนั้น

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 172-173)

เรื่อง ดอกไม้บานที่เชิงภู กล่าวถึงการทำความดีที่ส่งผลต่อกายและใจ ทำให้มีความสุขสงบอย่างแท้จริง ดังปรากฏในคำสอนของครูอุทัยต่อนักเรียน ดังนี้

เลิศค่อยยิ้มออก เขาตั้งหนังสือออกจากกระเป๋าล้วขว้างสุดแรงลงไปบนหน้า
นกกกระยางตัวหนึ่งหากินปลาอยู่ตกใจผวาบินขึ้นส่งเสียงร้องก๊อก ก๊อก ไปทางทิศ

“ไอ้เลิศขว้างหัวนกอีกแหละ” เขาร้องเสียงติดตลก ทำให้เพื่อนๆ ในกลุ่มหัวเราะดังลั่น

“พวกเอ็งหัวเราะนี่รบกวนสัตว์หากินนะจะบอกให้” มีกตลกได้ไม่เบา เขาเลียนแบบภาษาที่ได้มาจากโทรทัศน์และก็จริงอย่างมีว่า เสียงหัวเราะของทุกคนทำให้นกกระจาบทั้งฝูงบินขึ้นจากหนองเสียงปีกกระพือดังหวีดๆ พวกมันส่งเสียงร้องเจี๊วจ้าวเหมือนบ่นให้เด็ก ๆ

“เป็นนักอนุรักษ์นี่ยากจริงๆ ฮะ” เลิศแกล้งบ่น

“ครูว่า การทำความดียากกว่าทำความชั่ว เห็นจะจริงนะ” ณรงค์เสริมคำพูดของเล็ค

“ไซ ความดีทำยาก แต่ผลทำให้เรามีความสุขและสบายใจ” พรตวา

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 245)

แม้ว่าการกระทำความดีจะยากกว่าการทำความชั่ว เพียงการที่เล็คตั้งใจทิ้งหนังสือเพื่อจะเลิก
 ริงแกสค์ว่แต่ก็ยังไม่ให้มันกระยางดกใจโดยที่เล็คไม่ได้ตั้งใจ การตั้งใจทำความดีแม้จะทำได้ยาก
 เพียงใดแต่ก็ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าที่สำคัญที่สุดคือทำให้ผู้ทำความดีมีความสุขและสบายใจ การยึดถือ
 หลักการทำความดียอมทำให้เด็ก ๆ ไม่คิดริงแกสค์ว่และผู้อื่น

เรื่อง **คุณปู่แวนตาโต** ในตอนจบเรื่อง ผู้แต่งปิดท้ายเรื่องด้วยการสร้างความสดชื่นขึ้นในใจ
 ผู้อ่าน โดยสื่อถึงคุณงามความดีของตัวละครสำคัญคือ คุณปู่ ผู้ซึ่งปรารถนาดีต่อเด็ก ๆ ทำให้เด็ก ๆ
 เติบโตอย่างมีคุณภาพ ดังความว่า

ขณะกินอาหารกลางวัน ทุกคนคุยกันจนฟังไม่ได้สรรพ ยกเว้นแต่ประสิทธิ์ศักดิ์คนเดียวที่เอาแต่
 ยิ้ม หลังจากกินผัดไทยของคุณย่าเสร็จเรียบร้อย น้ำแข็งกคค่อย ๆ หยิบสมุดสีขาวออกมาเป็นคนแรก
 สมุดของน้ำแข็งกคกลายเป็นสีน้ำเงิน ช่างในมีลายมือเป็นระเบียบของน้ำแข็งกคเขียนไว้เต็มไปหมด
 ประโยคแรกที่คุณปู่เห็นก็คือ

“คุณปู่แวนตาโตเป็นครูของเรา”

สวนสมุดของน้องหมายปกกลายเป็นสีฟ้าใส ช่างในมีลายมือและรูปภาพที่น้องหมายเขียนและ
 วาดไว้เต็มไปหมด คุณปู่ยิ้มน้อยยิ้มใหญ่เมื่อเห็นรูปลายเส้นของคุณปู่ หน้าใหญ่ใสแวนสีเหลี่ยมปรากฏอยู่ใน
 หน้าแรก พร้อมด้วยข้อความว่า “มนุษย์ดวงดาวของหมาย”

สมุดที่มีสีอ่อนหวานมากที่สุดเป็นของหนูนาที่เป็นสีเหลืองลูกไก่ ช่างในมีลายมือเป็นระเบียบ
 ของหนูนา มีข้อความคำคมที่คัดมาจากหนังสือของคุณปู่เต็มไปหมด คุณปู่อ่านไปยิ้มไป แต่ก็สะดุดกับ
 คำของตัวเองที่หนูนาเขียนไว้ว่า “การอ่านที่เป็นอันตรายคือการที่อ่านแล้วไม่นำไปคิดต่อ”

สมุดของหนูเขียดเป็นสีชมพูจาง ๆ ทำคล้ายกับมีรอยหยักของดอกกุหลาบอบุนปกด้วย หนู
 เขียดวาดลายเส้นกับเขียนอะไรไว้เต็มส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวกับคุณปู่ แต่ในข้อความหน้าแรกมีคำว่า “หนู
 เขียดรักคุณปู่จังเลย” อยู่ด้วย ทำให้คุณปู่ยิ้มหวาน

สมุดของประสิทธิ์ศักดิ์ มีปกสีดำ คุณปู่ทำตาโตเมื่อเห็น เด็กชายทำหน้าที่มีความพอใจ พอเปิด
 ออกมาหน้าแรกก็มีลายมือของเขาเขียนไว้

คุณปู่แวนตาโต

ไม่ได้โตแต่นวน

แต่โลกของคุณปู่ก็โตไปด้วย

เสียงคุณปู่ร้อง “ดีจริง ๆ เด็กพวกนี้”

(คุณปู่แวนตาโต 2544 193)

จากข้อความข้างต้น การที่ตัวละครเด็กๆ ประสบความสำเร็จเบื้องต้นในชีวิตเป็นผลมาจากการอบรมสั่งสอนของคุณปู่ ถึงแม้ว่าบางครั้งเด็กๆ อาจจะไม่เข้าใจเจตนาของคุณปู่ แต่คุณปู่ก็แสดงถึงความรัก ความปรารถนาดีตลอด และที่สำคัญที่สุดคือ การที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตต้องได้รับการอบรม สั่งสอน ปลูกฝังการทำความดีจากผู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน

วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่น ได้สื่อแนวคิดทางวัฒนธรรม เกี่ยวกับการทำดีได้ดีและทำชั่วได้ชั่ว สะท้อนภาพในแง่ความดีของตัวละคร เพราะเมื่อผู้อ่านอ่านแล้วจะได้ซาบซึ้งถึงความดีอันเป็นคุณประโยชน์ตรงตามจุดมุ่งหมายของงานเขียนที่ต้องการให้เด็กเติบโตเป็นคนดีที่มีคุณภาพของสังคม

2.3.3 แนวคิดด้านประเพณี

พระยาอนุমানราชชน (253 37) ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า ประเพณี คือความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่ง อยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาและสืบต่อมานาน หากใครประพฤตินอกแบบก็ผิดประเพณี

วิเชียร รักการ (2529 48) แบ่งประเพณีออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1 ประเพณีส่วนบุคคล ได้แก่ ประเพณีการแต่งงาน การเกิด การตาย การบวช การขึ้นบ้านใหม่ การทำบุญอายุ เป็นต้น

2 ประเพณีส่วนรวม ได้แก่ ประเพณีทางศาสนาต่างๆ เช่น การทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา ประเพณีในวันสำคัญต่างๆ เช่น ตรุษ สารท ลอยกระทง สงกรานต์ เป็นต้น โดยประเพณีเหล่านี้ ถือว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมควรประพฤติปฏิบัติ

ยิ่งยง เรืองทอง (2542 73) สรุปว่าประเพณีเกิดขึ้น เมื่อมีการนับถือศาสนา สำหรับประเทศไทย แบ่งเป็น 3 ประเภท

1 ขนบประเพณี (Institution) หมายถึง ประเพณีที่ตั้งขึ้นเป็นหลัก สำหรับการประพฤติ ปฏิบัติเป็นส่วนรวม ซึ่งมีทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิเช่น ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการทำบุญเลี้ยงพระ เป็นต้น

2 จารีตประเพณี (Mores) เป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม และมีลักษณะบังคับให้สมาชิกของสังคมต้องปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติ

3 ธรรมเนียมประเพณี (Convention) เป็นประเพณีที่นิยมปฏิบัติโดยทั่วไป จนถือเป็นเรื่องธรรมดา บางครั้งใครจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้

ขนบธรรมเนียมประเพณี จึงหมายถึง สิ่งที่เป็นระเบียบแบบแผนของสังคมที่ประพฤติสืบทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นแบบอย่างที่ดี สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเพณีส่วนบุคคล อันเกี่ยวข้องกับชีวิต คือ การเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น และประเพณีส่วนรวม เป็น

ประเพณีที่คนในสังคมร่วมกันสืบทอดเทศกาลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การไปวัดทำบุญ เทศกาลตรุษสงกรานต์ การลอยกระทง และการเทศน์มหาชาติ เป็นต้น

ในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นกล่าวถึงแนวคิดด้านประเพณี ที่ประชาชนควรรยึดถือ ปฏิบัติสืบทอดกันมาทั้งที่เป็นประเพณีส่วนบุคคล และประเพณีส่วนรวม ดังนี้

2 3 3.1 ประเพณีส่วนบุคคล

เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของแต่ละคนตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลมีประเพณีส่วนบุคคลเกี่ยวกับการจัดงานวันเกิด และการตาย ดังนี้

2.3.3.1.1 การจัดงานวันเกิด

ประเพณีเกี่ยวกับการจัดงานวันเกิดอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยมานานแล้ว ถือว่าเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง โดยส่วนมากจะทำบุญตักบาตรในช่วงเช้าและจะมีการเลี้ยงสังสรรค์ในช่วงเย็น และผู้ที่มาร่วมงานก็จะนำของขวัญมาให้ผู้ที่เป็นเจ้าของวันเกิดพร้อมทั้งอวยพรให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งปรากฏ 2 เรื่อง ได้แก่ เด็กชายมะลิวัลย์ และดอกไม้บานที่เชิงภู

เรื่อง เด็กชายมะลิวัลย์ กล่าวถึงการจัดงานวันเกิดของแม่โดยสมาชิกในครอบครัวจะร่วมกันประกอบอาหารเพื่อเลี้ยงผู้คนในชุมชน บางคนก็นำอาหารมาร่วมงานและมีผู้นำของขวัญมามอบให้แม่อดใจความ

วันเกิดแม่ปีนี้ ออกจะเป็นงานใหญ่กว่าทุกปี เพราะแม่อายุครบ 4 รอบ ต่างคนต่างก็ช่วยกันคนละไม้คนละมือ หน้าเฉลียวแกงไก่ใส่หน่อไม้เยอะๆ หน้าลวยตำน้ำพริก ผักลวก อายางทอดเครื่องแบบนายทหารเรือมาทอดข้าวเกรียบกุ้งเหยงๆ หมอหม้ยเหลาไม้ไผ่เตรียมอย่างปลาจุก แม้แต่ป่าเหวียนกับลุงทองปลั่ง ก็ยังส่งเสียงข้ามบ้านมาว่าจะยกขนมจิ้นน้ำยามาช่วย .

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 34)

การจัดงานวันเกิดปีนี้ เป็นการจัดงานที่ใหญ่กว่าทุกปี เพราะแม่อายุ 48 ปี เพื่อนบ้านแสดงน้ำใจและความรักต่อแม่อย่างกระตือรือร้น เช่น หน้าเฉลียวนำแกงไก่ใส่หน่อไม้มาช่วย หน้าลวยตำน้ำพริกผักลวก อายางทอดข้าวเกรียบกุ้ง หมอหม้ยเหลาไม้ไผ่ย่างปลาจุก และเพื่อนบ้านคือ ป้าเหวียนกับลุงทองปลั่ง นำขนมจิ้นน้ำยามาช่วยในงานเลี้ยงช่วงเย็น ภาพที่ปรากฏแสดงถึงความสามัคคีและการร่วมมือร่วมใจของทุกคน เป็นการร่วมชุมนุมสังสรรค์ที่อบอุ่นและเรียบง่าย

นอกจากการจัดงานวันเกิดที่มีการจัดเลี้ยงให้ผู้มาร่วมงานได้รับประทานอาหารกันเรียบร้อยแล้ว ผู้มาร่วมงานจะนำของขวัญมามอบให้เจ้าของงาน ดังที่คุณนายถนิมนำของขวัญที่รักมาก คือสร้อยคอที่ใส่ติดตัวตลอดเวลามอบให้แม่เป็นการสื่อถึงความรักและระลึกถึงกัน

เสียงหัวเราะพลันเงียบลง เมื่อใครคนหนึ่งก้าวขึ้นบันไดมา
 “อ้อ คุณนาย” พ่อหันไปทัก
 “ค่ะ” คุณนายถนิมพนมมือไหว้ทุกคน ขณะที่ผมนั่งเคี้ยวคุกกี้ จนไม่อยากแม้แต่จะมองหน้า
 แก
 “นังก่อนซิคะ” แม่เขยิบที่ให้
 “ไม่ละคะ” คุณนายถนิมปฏิเสศ “อิฉันเพียงแต่วะมากกราบอวยพรคุณฉวี”
 คุณนายถนิมล้างห้องของขวัญเล็กๆ ออกมาจากกระเป๋ากระโปรงสีดำที่มีจีบรอบตัว ทรวดตัวลง
 ตรงหน้าแม่และก้มกราบที่ตัก
 ผมนั่งอึ้ง ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าคุณนายถนิมลงจากบ้านไปเมื่อไหร่
 ของขวัญที่คุณนายถนิมให้แม่ เป็นสายสร้อยทองชุบที่แกเคยใส่ติดคออยู่เป็นประจำ
 (เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 34)

การที่คุณนายถนิมซึ่งสติไม่เต็มาร่วมอวยพรวันเกิดและนำของขวัญมามอบให้แม่ จึงแสดงถึง
 ความรักความปรารถนาดีที่มีต่อแม่ การจัดงานวันเกิดจึงเป็นโอกาสที่ทำให้ตัวละครได้แสดงความรัก
 ความผูกพันที่มีต่อกัน

เรื่องคุณปู่แวนตาโต คุณปู่สั่งพิชซ่าให้เด็กๆ ทาน ในวันเกิดของตนเอง และเลี้ยงฉลองที่
 เด็กๆ เรียนจบโรงเรียนดักดานวิทยาในเวลาเดียวกัน ดังตัวอย่าง

นำดอกไม้ผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเด็กๆ มากกว่าใครรีบหันมาบอกเด็กๆว่า “วันนี้วันเกิดคุณปู่”
 ลั่นเสียงของนำดอกไม้ เด็กๆก็หันมามองคุณปู่กันเป็นตาเดียว เสียงหนูเขียดกระซิบหนุณา
 เบาๆ “สั่งพิชซ่า” แต่เป็นจังหวะที่ทุกคนเงยพอดิ ดังนั้น เสียงกระซิบของหนูเขียดจึงได้ยินกันทั่ว เป็น
 ครั้งแรกที่คุณปู่อมยิ้ม หันมาบอกเด็กๆว่า
 “ไม่ใช่วันเกิดปู่แต่อย่างเดียวนะ แต่ปู่อยากจะเลี้ยงพวกหนูๆด้วย ตั้งแต่พาหนูไปวัดโพธิ์แล้ว
 ปู่อยากถือว่าหนูผ่านระดับประถมศึกษาของโรงเรียนดักดานวิทยาแล้ว เพราะฉะนั้นวันนี้เราจะเลี้ยง
 ฉลองกัน”

(คุณปู่แวนตาโต 2544 178)

การจัดเลี้ยงวันเกิดของคุณปู่ครั้งนี้เป็นโอกาสอันดีที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของ
 คุณปู่ จากเดิมที่อนุรักษ์ความเป็นไทยก็เปลี่ยนมาสั่ง “พิชซ่า” ให้เด็กๆ ซึ่งแสดงถึงการยินดีผ่อนปรน
 ยอมรับความเปลี่ยนแปลงเพื่อเห็นแก่ความสุขของเด็กๆ เป็นการสร้างความประทับใจแก่กันและกัน
 การจัดงานเลี้ยงวันเกิดจึงเป็นโอกาสที่จะแสดงความรักระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กได้เป็นอย่างดี

จากการวิเคราะห์ประเพณีเกี่ยวกับการจัดงานวันเกิด ในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น
 พบว่าไม่ได้เน้นการประกอบพิธีกรรม แต่เน้นให้เห็นความรักและความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว

เป็นการจัดงานที่เรียบง่ายไม่ฟุ่มเฟือย การจัดงานวันเกิดจึงทำให้เกิดความสามัคคี ความรัก ตลอดจนแสดงถึงความเป็นมิตรไมตรีต่อกัน

2.3.3.1.2 การตาย

การตายเป็นการสิ้นสุดของชีวิต คนตายไปแล้วไม่สามารถจะทำอะไรได้จึงตกเป็นภาระของผู้ที่อยู่เบื้องหลังที่จะต้องปฏิบัติเกี่ยวกับผู้ตายให้เป็นไปตามประเพณีทางศาสนา โดยจะจัดงานมากน้อยเพียงใดก็แล้วแต่ความเหมาะสมของญาติคนตาย เช่น การตั้งศาลาบำเพ็ญกุศล การสวดบังสุกุล การเผาศพ และทำพิธีอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ภายในงานจะมีผู้มีเกียรติมาร่วมงานอย่างพร้อมเพรียงเพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่ผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย ประเพณีการตายมีปรากฏเพียงเรื่องเดียวจากเรื่องดอกไม้บานที่เชิงภู

เรื่อง ดอกไม้บานที่เชิงภู กล่าวถึง การทำศพของเด็กนักเรียนที่เกิดอุบัติเหตุทางรถ โดยตั้งศพที่วัด บำเพ็ญกุศล 3 วัน มีครูอุทัยและชาวบ้านร่วมกันจัดงานศพให้ เมื่อทำการฌาปนกิจศพเรียบร้อยแล้ว ภรรยาของผู้ตายได้กล่าวขอบคุณแขกที่มาร่วมงานด้วยความซาบซึ้งใจ ดังข้อความ

ตลอดเวลา 3 วัน ที่ศพพ่ออุทิศตั้งบำเพ็ญกุศลอยู่วัด ครูอุทัยเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงวิ่งเดินจัดการแทบทุกอย่าง ยามคำคืนเขาก็ได้ค้างเป็นเพื่อนญาติและลูกเมียผู้ตายที่วัด การนำเด็กไปแสดงครั้งสุดท้ายก็ออกจะทุลักทุเล เพราะตรงกับวันฌาปนกิจศพพ่อของอุทิศพอดี แต่คณะล่าเหยื่อเดินทางไปตอนเย็นก็มีเพียงอุทิศคนเดียวเท่านั้นที่ไม่ได้ไปร่วมงานครั้งนี้ แต่ก็ไม่เป็นปัญหาอะไร เพราะอุทิศเป็นเพียงนักแสดงเสริมบท แม้จะขาดไปก็ไม่ทำให้เสียงาน

สวนพยอมนั้น ลุงโมกผู้เป็นพ่อยังไม่ลงจากภู การขึ้นภูของลุงโมกครั้งนี้นานกว่าทุกครั้ง จนป่าคำแพงแมงของพยอมเป็นหวง

หลังจากทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายเสร็จสิ้นไปแล้ว นางสุทิมียผู้ตายยกมือไหว้ขอบคุณคณะครู และหัวหน้าวิทยุ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุกคน ที่ได้ออกเงินช่วยงานฌาปนกิจศพจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 228)

การเสนอเรื่องประเพณีงานศพ เป็นการแสดงความไว้อาลัยแก่ผู้ตายเป็นครั้งสุดท้ายจากบุคคลฝ่ายต่างๆ ที่เจ้าภาพผู้ตายรู้จักหรือรู้จักกับผู้ตาย โดยทุกคนจะช่วยงานกันอย่างเต็มใจ แสดงถึงน้ำใจของคนไทยที่แสดงออกต่อผู้ตายด้วยความระลึกถึงอย่างยิ่ง

2.3.3.2 ประเพณีส่วนรวม

ประเพณีส่วนรวมจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ของคนในสังคม อาจเป็นประเพณีในเทศกาลต่างๆ หรือเกี่ยวข้องกับศาสนาต่างๆ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น ประเพณีบางอย่างเป็น

ของดั้งเดิมที่ปฏิบัติอยู่ในชุมชนนั้นๆ เช่น การทำบุญตักบาตร การเลี้ยงพระ เทศกาลตรุษสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งถือว่ามีผลสำคัญและควรปฏิบัติร่วมกันอย่างเคร่งครัด

ในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น ได้แสดงแนวคิดเรื่องประเพณีของไทยและประเพณีของจีน รวมทั้งประเพณีส่วนรวมของชาวชนบท ได้แก่ วันตรุษจีน วันไหว้พระจันทร์ และการไหว้ครูเตา ดังนี้

2.3 3 2 1 วันตรุษจีน

วันตรุษจีน เป็นเทศกาลสำคัญที่สุดของชาวจีน จูไรต์น์ อารยะกิตติพงศ์ (2443 13) กล่าวว่า วันตรุษจีนเป็นวันสิ้นสุดของปีที่ผ่านมา และเป็นวันเริ่มต้นของปีที่กำลังจะมาถึง เมื่ออย่างเข้าเดือน 12 ตั้งแต่หัวถนนจนจรดท้ายซอยจะบอวอลไปด้วยบรรยากาศครึกครื้นของการฉลองปีใหม่ บรรยากาศนี้จะทอดเวลาต่อเนื่องไปนานถึง 1 เดือนครึ่ง ชาวจีนทุกคนอาศัยกิจกรรมการเล่นรื่นเริงต่างๆ เป็นเครื่องผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าจากการตรากตรำทำงานมาตลอดทั้งปี

เรื่อง เด็กชายมะลิวัลย์ กล่าวถึงวันตรุษจีนหรือวันปีใหม่จีนว่าเป็นวันที่ทำพิธีส่งเจ้าหวังเหยียหรือเทพเจ้าเตาขึ้นสู่สรวงสวรรค์ โดยจะมีการตั้งเครื่องเซ่นไหว้ทั้งอาหารคาว อาหารหวาน ขนมผลไม้ และเครื่องบูชาต่างๆ ตามบ้านเรือนติดกระดาษชุนเหลียนซึ่งก็คือกระดาษแดง ที่เขียนคำมงคลคู่ ทุกคนในครอบครัวเช่นสรวงบูชาบรรพบุรุษและเทพเจ้า จากนั้นร่วมรับประทานอาหารพร้อมกันในมื้อเย็น ดังความว่า

ส่วนตรุษจีนเป็นเทศกาลที่มีสีสันฉูดฉาดกว่า. เสียงประทัดดังไล่กันเป็นตบระงมด้วยเสียงฉาบและฆ้องของเหล่านักเซตสิงโตที่โลดเต้นไปตามบ้านเรือนของคนจีน สีทองระยิบระยับของตัวอักษรมงคลต่างๆ และสีแดงของซองอั่งเปา เสียงขิมจากเพลงจีนโบราณ กับเสียงหัวเราะต่อกระซิกของหนุ่มสาว

โต๊ะเครื่องเซ่นในวันตรุษจีนเต็มไปด้วยหมูเห็ดเป็ดไก่และสุราอาหาร หลังจากเสร็จพิธีเซ่นไหว้แล้ว ข้าวปลาอาหารเหล่านั้นส่วนหนึ่งจะถูกแจกจ่ายไปตามบ้านคนที่รู้จักนับถือ ซึ่งพลอยทำให้บ้านเรามีกับข้าวดี ๆ เก็บไว้กินได้เป็นอาทิตย์

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 48-49)

จะเห็นว่าผู้เขียนมีแนวคิดเกี่ยวกับวันตรุษจีนว่าเป็นประเพณีที่สำคัญ เป็นการเริ่มปีใหม่ต้องการเตรียมงานเป็นพิเศษ ประเพณีนี้มีเจตนาที่จะให้ญาติมิตรทุกคนได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันได้ตามทุกข์สุขของกันและกันอย่างใกล้ชิดท่ามกลางบรรยากาศที่รื่นรมย์ในครอบครัว โดยประเพณีวันตรุษจีนมีบทบาทสำคัญต่อคนเชื้อชาติจีนที่อาศัยในประเทศไทย และเป็นการสื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์

ของคนจีนที่ยังคงรักษาประเพณีวันตรุษจีน แสดงให้เห็นความผูกพันของคนจีนและคนไทยที่อาศัยอยู่ร่วมกันในแผ่นดิน

2.3.3.2.2 วันไหว้พระจันทร์

ประเพณีไหว้พระจันทร์ของจีน เป็นประเพณีที่แฝงความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระนางเซียมง้อ ที่ช่วยเหลือประชาชนให้ไม่ต้องพบกับความเดือดร้อนจากโอ้วหู่แล้วจึงเหาะหนีไปอยู่บนดวงจันทร์ ชาวเมืองในอดีตและปัจจุบันระลึกถึงความดีของนางจึงนำขนมและผลไม้มาไหว้พระนางเซียมง้อเป็นประจำทุกปี ประเพณีวันไหว้พระจันทร์ของจีนปรากฏในเรื่อง เด็กชายมะลิวัลย์ ดังนี้

ในเทศกาลไหว้พระจันทร์ ตามบ้านคนจีนจะประดับประดาด้วยกิ่งไผ่ และโคมกระดาษแก้ว สีสันงดงามล้นเมื่อดวงจันทร์ขึ้นในเวลาตามไฟ ทำให้ตรอกบ้านเราในคืนนั้นเป็นคืนที่สวยงามที่สุดของปี โตะเครื่องเช่นจะตั้งขนมเบี๊ยะ ขนมหวานต่างๆ น้ำชา ผลไม้ แป้งผัดหน้า และผ้าที่เย็บปักถักร้อย เพื่อขอพรจากพระนางเซียมง้อ

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 48)

ประเพณีไหว้พระจันทร์แสดงให้เห็นลักษณะนิสัยของคนจีนที่ระลึกถึงความดีของเทพเจ้า เป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ อาหารและขนมที่ไหว้แล้วจะนำไปแบ่งปันแก่เพื่อนบ้านในซอยที่เป็นคนไทย ซึ่งแสดงให้เห็นความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น จะเห็นว่าทั้งคนจีนและคนไทยสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขแม้จะต่างเชื้อชาติ คนไทยจึงไม่รู้สึกถึงความแตกต่างนั้น ประเพณีไหว้พระจันทร์ของคนจีนจึงเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชุมชนนี้

2 3.3 2.3 การไหว้ครูเตา

ประเพณีการไหว้ครูเตาถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่งของชาวบ้านตันโพธิ์ และฝั่งหนองอำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งประกอบอาชีพการตีมีด กล้วย ไม้ศจรส (2534 178) กล่าวว่าประเพณีไหว้ครูเตา จะไหว้ปีละครั้งหลังทำบุญสงกรานต์แล้ว ก่อนทำพิธีไหว้ครูเตาชาวบ้านจะหยุดงาน ซ่อมเครื่องมือตีมีดให้แลดูใหม่ เพราะถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของพวกเขาด้วย พิธีนี้จัดวันพฤหัสบดี ข้างขึ้น เดือน 5 หรือเดือน 6 หลังเสร็จพิธีจะมีการเลี้ยงฉลองกันอย่างครึกครื้น ประเพณีการไหว้ครูเตาจึงเป็นประเพณีที่ค้ำคูณชาวบ้านผู้ประกอบพิธี ปรากฏประเพณีนี้ในเรื่องกระท่อมแสงตะวัน

เมื่อตะวันกำลังจะได้เป็นนายเตา ตาของตะวันจึงทำพิธีไหว้ครูเตาให้ตะวัน ในเรื่องกล่าวถึงขั้นตอนและการจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับพิธีกรรม ดังนี้

“วันนี้วันพฤหัสบดี” ตาหัวเราะ “เป็นวันครูที่ฟ้าใสแฉ้วดีเสียด้วย”

“ตา!” หลานชายอุทานเสียงดัง มือกำลังหยิบผักจิ้มน้ำพริก รีบชักกลับอย่างรวดเร็ว “ตาจะยกครูวันนี้หรือ”

“วันนี้แหละ” รอยยิ้มของตาทำให้หลานชายอึ้งขำ เขาวิ่งไปหยิบพานเก่าคร่ำครวที่เคยใช้ไหว้ครูมา วิ่งไปหาดอกมะเขือชายตลิ่ง กลับมาถอนหญ้าแพรกหลังกระท่อม ดอกเข็มมีอยู่ไม่มากนัก เขาประจงตัดดอกหนึ่งวางไว้ในพาน ขึ้นไปหยิบรูปเทียนบนหิ้งบูชาพระมาวางไว้ในพาน

วันที่เด็กชายรอคอยมาถึงแล้ว ขณะที่เพื่อน ๆ ก็พานูกเขาไปน้อมไหว้บูชาครูที่โรงเรียนโออา เขาเองก็กำลังจะคุกเข่าน้อมไหว้บูชาครูมืดในกระท่อมริมหน้าจากตาผู้ชรา

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 79-80)

ประเพณีการไหว้ครูเดามีความสำคัญยิ่งต่อผู้ที่จะได้เป็นนายเดา ถือเป็น การเริ่มต้นชีวิตการเป็นครูเดาซึ่งหากไม่ผ่านประเพณีนี้ก็ไม่อาจเป็นครูเดาได้ ประเพณีนี้จึงสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ โดยกำหนดว่าต้องจัดในวันพฤหัสบดีเท่านั้น ซึ่งถือเป็น “วันครู” ดอกไม้ที่ใช้ประกอบในพิธี คือ ดอกมะเขือ หญ้าแพรก และดอกเข็ม ซึ่งหมายถึง ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเจริญงอกงาม และสติปัญญาที่แหลมคม โดยนำรูปเทียนมาวางไว้ในพานเพื่อนำไปไหว้บูชาครูต่อไป การที่จะต้องมีการไหว้ครูเดาจึงแสดงให้เห็นว่าครูเป็นบุคคลสำคัญที่เด็กจะต้องระลึกถึงพระคุณ เป็นประเพณีที่แสดงถึงความกตัญญูกตเวทิต

แนวคิดด้านความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี ที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นจากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2530-2544 พบว่า ผู้เขียนแทบทุกแนวคิดด้านความเชื่อไว้ไม่มากนัก โดยแสดงให้เห็นว่าคนชนบทมีแนวทางการดำเนินชีวิตที่ยังยึดถือปฏิบัติสืบต่อมาจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง เช่น ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องภูตผี และความเชื่อเรื่องคาถาอาคม

ด้านวัฒนธรรมส่วนใหญ่เป็นคติธรรมที่เน้นการอบรมสั่งสอนให้ทำความดี การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ส่งเสริมทัศนคติในแง่คุณธรรมให้เด็กได้แยกแยะเกี่ยวกับความดี ความชั่ว ได้อย่างเด่นชัด ส่วนในด้านประเพณี พบว่าเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ไม่ว่าจะเป็นประเพณีส่วนบุคคล หรือประเพณีส่วนรวม นับว่ามีบทบาทต่อเยาวชนเป็นอย่างยิ่งในการสานต่อให้ถูกต้องและสมบูรณ์แบบ จึงสรุปได้ว่าแนวคิดด้านความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี เป็นแนวคิดที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอเพื่อรักษาให้เป็นมรดกทางสังคมสืบต่อไป

บทที่ 3

ลักษณะเด่นด้านวจนลีลาที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น

วจนลีลาตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Style มล บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522 : 544) ให้ความหมายว่า “กระบวนการวิธีการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนเจตคติของนักเขียน” สวน ฐเนศ เวศร์ภาดา (2533 : 73) อธิบายว่า “คำ “ลีลา” มีความหมายกว้างขวาง คือนอกจากจะใช้หมายถึงกระบวนการใช้ภาษาอันได้แก่ การใช้คำ การใช้ประโยค การใช้ภาพพจน์ การพรรณนาแล้ว ยังใช้หมายถึงกลวิธีการดำเนินเรื่อง การสร้างจินตภาพอีกด้วย” และได้อธิบายถึงกระบวนการวิเคราะห์ วจนลีลาว่า “ผู้ศึกษาจะต้องวิเคราะห์ภาษาอย่างละเอียด เก็บรวบรวมความถี่อย่างเป็นระบบ ในการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะเด่นของภาษาในงานวรรณกรรมใด ๆ ก็ตาม ผู้ศึกษาต้องอาศัยเครื่องมือที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ระบบคำ ระบบไวยากรณ์ ระบบอรรถาธิบาย บริบทและสัมพันธภาพ จึงจะทำให้การวิเคราะห์วรรณกรรมสมบูรณ์แบบ” ดังนั้น หลักการที่จะช่วยกำหนดลักษณะเด่นทางภาษาของผู้เขียน คือ การวิเคราะห์การใช้ภาษา 4 ระบบได้แก่

1 ระบบคำ (Lexical Categories) ได้แก่ การศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับคำชนิดต่างๆ เช่น คำนาม คำกริยา คำขยาย ซึ่งปรากฏความถี่ของการใช้มากเป็นพิเศษในลักษณะใด เช่น คำนาม เป็นคำนามธรรม หรือรูปธรรม คำกริยา เป็นคำกริยาแสดงอาการ การเคลื่อนไหว แสดงประสบการณ์หรือแสดงภาพ และคำขยาย เป็นคำขยายคำนามหรือขยายคำกริยา เพื่อบอกแสง สี เสียง กลิ่น รส เป็นต้น

2 ระบบไวยากรณ์ (Grammatical Categories) ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ ความถี่ของการใช้วลี และประโยคความมีโครงสร้างเป็นอย่างไร ชับซ้อนหรือไม่

3 ระบบอรรถาธิบาย (Figure of Speech) ได้แก่ การศึกษาลักษณะการใช้ภาษาที่ช่วยสร้างอรรถาธิบายให้แก่บทประพันธ์ เช่น การใช้ภาพพจน์ เป็นต้น รวมทั้งพิจารณาอรรถาธิบายทางเสียง ได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัสคล้องจอง

4 บริบทและสัมพันธภาพ (Context and Cohesion) ได้แก่ การศึกษาการเชื่อมโยงประโยค และการเรียงลำดับความให้มีเอกภาพ สัมพันธภาพอย่างไร และสื่อเน้นอะไรบ้าง

จากหลักการวิเคราะห์ทั้ง 4 ประการดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นเกณฑ์การศึกษาวเคราะห์ ข้อมูลภาษาในวรรณกรรมสำหรับเด็กโดยเฉพาะทางด้านการใช้คำ และการใช้ภาพพจน์ ผู้วิจัยพบว่า วจนลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็กมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

3.1 การตั้งชื่อตัวละคร

3.2 การใช้คำ

3.2.1 การใช้คำกริยา

3.2.2 การใช้คำซ้อน

3.2.3 การใช้คำบอกแสงสี

3.3 การซ้ำคำ

3.4 การหลากคำ

3.5 การใช้ภาพพจน์

3.1 การตั้งชื่อตัวละครเอก

การตั้งชื่อตัวละครเอกในวรรณกรรมสำหรับเด็กเป็นกลวิธีที่สำคัญอย่างหนึ่ง ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจ เพราะเด็กมักจะนำตัวเองเข้าไปแทนที่ตัวละครเอก หรือสมมติให้ตัวเองเป็นตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องที่มีวัยใกล้เคียงกับตนเอง ผู้เขียนจะต้องเลือกสรรคำในการตั้งชื่อตัวละครให้จำง่าย หรือมีลักษณะเด่น เมื่อเด็กเกิดความคุ้นเคยกับชื่อตัวละครจะทำให้จดจำเรื่องได้ง่าย ตลอดจนทำให้เด็กอยากติดตามอ่านเรื่องต่อไปจนจบ

ผู้วิจัยพบว่า ในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นมีวิธีการตั้งชื่อตัวละครโดยใช้คำนามเพียงพยางค์เดียวหรือสองพยางค์ เพื่อให้เด็กจำชื่อตัวละครได้อย่างรวดเร็ว การตั้งชื่อตัวละครมี 4 ลักษณะ ได้แก่ การตั้งชื่อตามนามสามัญทั่วไป การตั้งชื่อตามลักษณะเด่นของตัวละคร การตั้งชื่อตามรูปร่างลักษณะตัวละคร และการตั้งชื่อตามสมญานาม

3.1.1 การตั้งชื่อตามนามสามัญทั่วไป

ผู้แต่งนำคำนามที่เป็นชื่อทั่วไปมาตั้งเป็นชื่อตัวละคร เพื่อมุ่งให้ผู้อ่านเกิดความคุ้นเคยกับตัวละครได้ภายในเวลาอันสั้น เนื่องจากคำเหล่านี้มักปรากฏใช้กันทั่วไปในชีวิตประจำวัน เช่น มานะ สุดา มาลัย สมบัติ คำแก้ว คำคง บัวผัน เป็นต้น ปรากฏในเรื่องลินลานารัก ดอกไม้บานที่เชิงภู และ เขี้ยวเสือไฟ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวละครเอกในเรื่องลินลานารัก เป็นเด็กผู้หญิง มีชื่อว่า “ลินลา” โดยมีการนำชื่อตัวละครเอกตัวนี้ไปตั้งเป็นชื่อเรื่อง

หลานสาวของฉันจะมาอยู่ด้วย ชื่อ ลินลา อายุสิบเอ็ด ฉันจัดห้องนี้ไว้ให้แกอยู่

“เด็กอายุสิบเอ็ดหรือคะ บ้านนี้ก็มัตเต็กนะซีคะ แหม คีจิง” เขาผลอตัวร้องออกมา หล่อนนึกถึงห้องๆทางบ้านอยู่เสมอเวลาหลอนเหงา ถ้าหากว่าบ้านนี้มีเด็กหญิงสักคนมาอยู่ด้วย ก็จะได้เป็นเพื่อนแก่งากัน

(ลินลานารัก 2535 11)

“พงศ์” “พรต” และ “พลอย” เป็นชื่อตัวละครเอกในเรื่องดอกไม้บานที่เชิงภู ตัวละครทั้ง 3 ตัว เป็นพี่น้องกันจึงใช้อักษร “พ” มาตั้งเป็นชื่อเพื่อให้คล้องจองกัน

“พี่พงศ์ พี่พรต พอกลับมาแล้ว” พลอย น้องคนเล็กเรียกบอกรู้ทั้งสอง ตั้งแต่มิทันก้าวผ่าน ประตูบ้านเข้ามา พลอยยืนถือของกินอยู่กลางลาน หันหน้ามาทางถนนหน้าบ้าน จ้องมองพงศ์ กับพรตที่ เดินตามหลังกันมา สองพี่น้องเพิ่งเลิกโรงเรียนกลับบ้าน

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 9)

เรื่อง เบี้ยวเสื่อไฟ ผู้แต่งตั้งชื่อตัวละครตามนามสามัญที่นิยมในชนบทภาคเหนือ ได้แก่ แก้วเอือน สวนตัวละครอื่นก็จะตั้งชื่อตัวละครในลักษณะนี้เช่นกัน ได้แก่ คำแก้ว คำคง บัวจัน และทูนนะ เป็นต้น ตั้งตัวอย่าง

ขมุขมัวมัวขาว คำแก้วตื่นมาแล้วตอนนั้น คำแก้วเริ่มเป็นสาวอายุสิบห้า แก้วเอือนสิบสาม ส่วนคำคงจะสิบขวบ ผัวเมียคู่นี้มีลูกหลายแต่เหลือรอดเพียงสามคน ก่อนหน้าคำแก้ว บัวจันเคยคลอดอีกสองแต่ตายตั้งแต่อยู่ในท้องไปหมด เมื่อตกลงอยู่กับเป็นผัวเมียกันนั้น บัวจันอายุสิบเก้าสวนทูนนะยี่สิบเจ็ด

(เบี้ยวเสื่อไฟ 2531 11)

3 1.2 การตั้งชื่อตามลักษณะเด่นของตัวละคร

การตั้งชื่อตามลักษณะเด่นของตัวละคร มุ่งให้ผู้อ่านจดจำบุคลิกลักษณะของตัวละครในเรื่องได้อย่างรวดเร็ว การตั้งชื่อตัวละครเอกตามลักษณะเด่นของตัวละครยังสื่อความหมายบางประการอีกด้วย ปรากฏในเรื่อง กระท่อมแสงตะวัน และหุบเขากินคน

ตัวละครเอกในเรื่อง กระท่อมแสงตะวัน ชื่อ “ตะวัน” ซึ่งมีความหมายแฝงถึงความหวังการมีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ และสื่อถึงภาพความสุขเล็กๆ ภายในกระท่อมที่ยังมีความหวัง ซึ่งตรงกับลักษณะเด่นของ “ตะวัน” ที่ตั้งความหวังว่าจะเป็นครูเตาที่ดีแม้จะไม่ได้เรียนต่อเพราะตาไม่มีเงิน ตะวันตั้งใจฝึกฝนและเรียนรู้วิชาชีพอากตา ตะวันเป็นความหวังของตา ตาและหลานทั้งสองคนจึงมีความสุขอย่างเรียบง่ายภายในกระท่อมที่เปี่ยมไปด้วยความรักและความผูกพัน

การขึ้นและตกของอาทิตย์ในแต่ละวันผลักใส่ให้กาลเวลารุดหน้าไปวันแล้ววันเล่า สิ่งที่ทำอยู่ในวันนี้กลายเป็นเมื่อวาน วานก่อนโน้น และกลับกลายเป็นอดีตที่จมหายไปในกาลเวลาที่ผ่านไป

วันที่ผานไปสอนให้ตะวันได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ มากยิ่งขึ้น ความล้มเหลวในการปั้นเตาคือบทเรียนแรกในการเริ่มต้นเป็นช่างตีมีดของเขา เขาโบหนึ่งแตกไปเพื่อให้เกิดเตาโบใหม่ตามมา นั่นคือ ความเพียรพยายามของเด็กชายคนหนึ่งที่กำลังพ้นจากสนามโรงเรียนเข้าสู่สนามชีวิตของมนุษย์อันกว้างใหญ่ไพศาลกว่าสนามโรงเรียนแคบๆ ที่มีรั้วขึงกัน

กวางชายชราจะเกี่ยวประสบการณ์ชีวิตในการสร้างเตาเผาถ่านไม้ไฟให้กับหลานชายเป็นบันไดขั้นที่สองของช่างตีมีดนั้น เขาต้องเสียเวลาฝึกหลานชายอยู่หลายเตาเผา จนบัดนี้หลานชายสามารถขุด

เตาเผาถ่านไม้ไฟได้ด้วยตนเองแล้ว แม้การเผาในบางเตาจะได้ถ่านไม้แกร่งนัก แต่นั่นตารูตีว่ามันไม่ใช่ ประเด็นที่จะต้องห่วงใย กาลเวลาเท่านั้นที่จะบมเพาะความชัดเจนให้เขาตอบไปในเบื้องหน้า

ชีวิตคนมีขึ้นมีตอน เวลาอันยาวนานในชีวิตของชายชราได้สรุปไว้ไว้อย่างนั้น หากเสียงดีเหลือคือลมหายใจและชีวิตของช่างตีมีดแล้ว บัดนี้กระท่อมริมหน้าของสองคาหลานดู เหมือนว่าจะมีลมหายใจและชีวิตน้อย ๆ ของช่างตีมีดอีกคนหนึ่งกำลังเริ่มต้นหายใจอยู่แผ่ว ๆ

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 82-83)

นายเตาหนุ่มถอดเสื้อแขวนไว้ที่เดิม เขานั่งลงหน้าเตาหยิบถ่านไม้ไฟโยนลงไปในเตาที่กำลังจะมอดดับ หยิบเหล็กเขี่ยถ่าน ถูบลมเข้าไปสองสามครั้งไฟก็คุโชน เขาตีบहु่มิตชุกลงไป โยนแคตตาล็อกสีสายนั่นลงไปบนถ่านคุโชน มันเกรียมกอนชั่วครู่แล้วลุกโชนวูบ เปลวไฟวาบสว่าง นายเตาหนุ่มหัวเราะเบิกบานให้กับตัวเอง เขาหยิบहु่มิตขึ้นวางบนทั่ง เขาจะตีมีดสวย ๆ พิเศษสักเล่มหนึ่งให้กับหญิงสาวที่เคยขอไว้เมื่อหลายปีก่อนนั้น เธออาจจะลืมไปแล้ว แต่เขาจะตีมีดให้สุดฝีมือ ในมีดนั้นจะมีทั้งหัวใจชีวิต และวิญญาณ จากบรรพชนทุกดวงของนายเตา ลูกหลาน ผู้ให้กำเนิดมีดอรัญญิกเด่นเรายูในนั้น

แสงตะวันสีทองกอนฟ้าจะคำอาบไล่กระท่อมริมน้ำคางามประหลาดล้ำกว่าทุกวันที่ผ่านมา เมฆบนฟ้าเป็นเกร็ดระการตาหมูนกผกผินกระหับปีกบินรอนกลีบรวงรัง ต้นไม้ริมน้ำโอนยอดเอนไปกับกระแสมอนใกล้คำ สายน้ำไหลล่องอยู่มีรู้เหนือยอ่อน กระท่อมน้อยโคกเด่นอยู่กลางแสงตะวันงามจับตางามราวภาพวาดจากจินตนาการของศิลปินผู้มีอารมณ์สุนทรีย์

นายเตาหนุ่มวางहु่มิตลงบนทั่งแล้ว ในเหล็กสุกกำนั้นเขาเห็นใบหน้าของชายชรายิ้มอ่อนโยนให้เขาอย่างอบอุ่น

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 172-173)

ใน หุบเขากินคน มีการตั้งชื่อตัวละครเอก 5 ตัวว่า บดินทร์ วิชชุ บุญชู วิทยา และอัชฌา ชื่อตัวละครแต่ละตัวจะมีความหมายที่บอกลักษณะเด่นของตัวละครตัวนั้น และมีนิสัยดีความสอดคล้องกับลักษณะนิสัยหรือบทบาทสำคัญของตัวละคร

บดินทร์ แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ สอดคล้องกับบทบาทของหัวหน้ากลุ่ม วิชชุ แปลว่า สายฟ้าหรือแสงไฟฟ้า สอดคล้องกับการเป็นผู้ที่เป็นความหวังของกลุ่ม เป็นแสงสว่างของเพื่อนๆ เพราะเป็นผู้ที่หาทางให้เพื่อนๆ ได้กลับสู่โลกมิติปัจจุบัน อัชฌา แปลว่าผู้มีกิริยาดีงาม สอดคล้องกับลักษณะนิสัยที่สุชุมและใฝ่ธรรมะ และ บุญชู มีความหมายในลักษณะของการส่งเสริมให้ทำความดี มีคุณธรรม สอดคล้องกับลักษณะเด่นของตัวละครตัวนี้ที่มีความโดดเด่นในการช่วยเหลือเพื่อนๆ ซึ่งแสดงให้เห็นความมีคุณธรรม ดังตัวอย่างจากเรื่อง

บดินทร์ผู้เป็นหัวหน้ากองธงนังขวางพลองพาดตัก วิชชุหัวหน้าชั้นเรียน แต่เป็นลูกกองของกองธงเสือด่า ยังคงวางอยู่กับหนังสือราชอาณาจักรขอมโบราณ เพื่อใช้ประกอบการเขียนรายงานเกี่ยวกับทัศนศึกษาด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่ผ่านมาในตอนบ่าย ถัดจากวิชชุนออกไปเล็กน้อยคือ บุญชู เด็กชายชาวสวายผัวค้ำผู้จ้องอยู่กับการลับดุมมีดด้วยหินลับก้อนเล็ก ถัดไปเป็นวิทยาหรือไอ้

“ผมก็หวังไว้อย่างนั้น” พ่อเหลียวกลับไปมองทางห้องที่เพิงก้าวออกมาแวบหนึ่ง
ตกลงผมก็ได้ชื่อวามะลิตั้งแต่วันแรกที่เกิดมา โดยไม่มีชื่อเล่นหรือชื่ออื่น นอกจากเมื่อผมโตขึ้น
เพื่อน ๆ จึงทอสร้อยให้อย่างล้อ ๆ ว่า “เด็กชายมะลิวัลย์”

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 17)

การที่มะลิมีผิวพรรณผุดผ่องและชื่อเหมือนเด็กผู้หญิง ทำให้เพื่อน ๆ ล้อเลียนมะลิว่าเป็น
กระเทย ดังนี้

“สำหรับผมเองนั้น ผิวพรรณที่ผุดผ่องก็ทำให้เป็นที่ล้อของเพื่อนฝูง ว่า “ตัวเมีย” บ้าง
“กระเทย” บ้าง ในที่สุดเพื่อน ๆ ก็พากันเรียกผมอย่างล้อเลียนว่า “มะลิวัลย์” จนติดปาก

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 24)

3 1.4 การตั้งชื่อตามสมญานาม การตั้งชื่อตัวละครในลักษณะนี้ มุ่งให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก
ใกล้ชิดและคุ้นเคยกับตัวละครทันทีที่อ่านเรื่อง สืบเนื่องจากการใช้คำที่แสดงสมญานามมาตั้งเป็นชื่อ
ตัวละคร ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะหรือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล ทำให้เด็กรู้สึกคุ้นเคยกับตัวละครได้
อย่างรวดเร็ว

เรื่อง **คุณปู่แวนตาโต** ผู้เขียนให้ตัวละครอื่นเรียกตัวละครเอกว่าคุณปู่และคุณปู่แวนตาโต โดย
พิจารณาจากการที่คุณปู่สวมแว่นตาอันใหญ่ที่แสดงเอกลักษณ์ของความเป็นอาวุโส และการเป็นผู้มี
ความรู้ ทำให้เกิดความสนิทสนมระหว่างตัวละคร เด็ก ๆ เกิดความอบอุ่นภายในจิตใจ ถึงแม้ว่าในเรื่อง
จะไม่ได้เป็นญาติกันจริง ๆ ดังตัวอย่าง

“พรุ่งนี้ วันเสาร์ไปบ้านคุณปู่แวนตาโตกัน ตอนเก้าโมงเช้าเจอกันที่หน้าบ้านคุณปู่”
นัดแล้วเธอก็ลงจากรถไป เจอกันหน้าบ้านคุณปู่แวนตาโต คนที่เหลือใจเต้นระทึกไปตาม ๆ
กัน เห็นคุณปู่มาตั้งนานแล้ว และนี่เป็นครั้งแรกที่น้ำแข็งกดทำท่าเหมือนกับว่า พวกเด็ก ๆ จะได้รู้จัก
คุณปู่กันเสียที่

(คุณปู่แวนตาโต 2544 13)

ในเรื่องนี้ยังพบว่ามีตัวละครเด็กชื่อว่า “น้ำแข็งกด” เป็นเด็กผู้ชาย เป็นการตั้งชื่อตัวละครโดยนำ
ชื่อขนมมาตั้ง ซึ่งมีลักษณะเป็นน้ำแข็งใสที่มีน้ำหวานหลากสี น้ำแข็งกดเป็นขนมที่เด็ก ๆ ชอบ เพราะทั้ง
หวานและเย็น นอกจากนี้ยังมีการตั้งชื่อตัวละครเอกเป็นชื่ออาหาร ในเรื่อง **สุสาयरัง** ที่มีตัวละครเอก
ชื่อ “กล้วยเตี้ยหวอด” ซึ่งเป็นอาหารที่แม่ของตัวละครชอบรับประทานในขณะตั้งครรภ์ ดังตัวอย่าง

‘สวัสดิ์ เป็นไง ทำไมลงมาช้านัก ก๊วยเตี้ยวหลอด’ นั้นแหละ ชื่อเล่นเต็มๆ ของนายคนนั้น
ตอนที่พี่สะใภ้ของเขาตั้งห้องกินแตกก๊วยเตี้ยวหลอดกับบยามฮอลล์เป็นอาหารหลักทุกวัน
และหลังจากเปลี่ยนใจไปมา หลอนเลือกเอาเองอย่างแรกเป็นชื่อเล่นของลูก และตั้งชื่อจริงวาชิษา
(สุสายรุ้ง 2538 10-11)

ส่วนเรื่อง บทเพลงแห่งนกนางเขน ผู้เขียนสร้างตัวละครเอกเป็นสัตว์จึงไม่มีการตั้งชื่อ
ตัวละครเอก แต่เรียกเพียงว่า นกนางเขนหนุ่ม และนกนางเขนสาว มุ่งให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคุ้นเคยกับ
ตัวละครที่สื่อถึงช่วงอายุของตัวละครที่เป็นสัตว์ว่าอยู่ในวัยหนุ่มวัยสาว ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจใน
ตัวละครที่เป็นสัตว์อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

“ฉันดีใจ ดีใจที่เธอประสบความสำเร็จ ดีใจที่ความฝันของเธอกำลังเป็นจริง”
นางเขนสาวแสดงความภูมิใจ เสียงของเธอค่อนข้างแหบพรามืดปกติ แตกนางเขนหนุ่มไม่ได้
สังเกต
“ที่นั่นเราจะได้พบความเป็นจริง บทเพลงแห่งนกนางเขนไม่ได้เป็นบทเพลงที่เพื่อฝัน หลอก
ลวงโลกอีกต่อไป”
นางเขนหนุ่มพร่าบออกอย่างมีความสุข

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 158)

จะเห็นได้ว่า การตั้งชื่อตัวละครในวรรณกรรมสำหรับเด็ก บางเรื่องอาจตั้งตามลักษณะเด่น
บางประการของตัวละครให้แปลกไปจากชีวิตประจำวัน บางเรื่องอาจตั้งตามชื่อสามัญที่พบใน
ชีวิตประจำวัน แต่สามารถสื่อความหมายสอดคล้องกับลักษณะนิสัยและบทบาทสำคัญของตัวละครได้
อย่างไรก็ตาม การตั้งชื่อตัวละครในวรรณกรรมสำหรับเด็กมักนิยมใช้คำง่าย ๆ เพื่อให้เด็กจดจำง่ายและ
ประทับใจอย่างรวดเร็ว

3.2 การใช้คำ

การสร้างสรรค้งานวรรณกรรมสำหรับเด็ก ผู้เขียนจะต้องรู้จักเลือกสรรคำมาใช้ให้เหมาะสมกับ
เรื่อง และต้องจัดวางคำให้เหมาะสมเพื่อจะได้สื่อภาพ เสียง อารมณ์ และความรู้สึกต่าง ๆ แก่เด็กได้
อย่างชัดเจน โดยผู้เขียนไม่ต้องใช้คำอธิบายให้ยืดยาว วรรณกรรมสำหรับเด็กจะต้องใช้คำที่สื่อ
ความหมายแบบตรงไปตรงมา เพื่อให้เด็กอ่านง่าย และทำให้เด็กอ่านอย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน เด็ก
สามารถจินตนาการภาพต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี คำที่นำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดภาพและความรู้สึกให้
เหมาะสมกับวัยของเด็ก 3 ประเภท ได้แก่

3 2 1 การใช้คำกริยา

3 2 2 การใช้คำช้อน

3 2 3 การใช้คำบอกแสงสี

3.2.1 การใช้คำกริยา

คำกริยาเป็นคำที่ใช้แสดงอาการ ความรู้สึก ประสบการณ์ และแสดงสภาพของสิ่งต่างๆ ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต คำกริยาเป็นคำที่สื่อความหมายได้ชัดเจนและตรงตัว ในวรรณกรรมสำหรับเด็กนิยมใช้คำกริยา 3 ลักษณะ ได้แก่ คำกริยาแสดงอาการ คำกริยาแสดงประสบการณ์ และคำกริยาแสดงสภาพ มีรายละเอียดดังนี้

3.2.1.1 การใช้คำกริยาแสดงอาการ

ในวรรณกรรมสำหรับเด็กมักใช้คำกริยาแสดงอาการเป็นจำนวนมาก เพื่อมุ่งให้เด็กนึกเห็นภาพอาการเคลื่อนไหวของตัวละคร หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องได้อย่างแจ่มแจ้ง คำกริยาแสดงอาการมี 2 ประเภท ได้แก่ คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยว และคำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยาย

3.2.1.1.1 การใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยว

คือ คำกริยาคำเดี่ยวในประโยค แสดงถึงการกระทำของตัวละครในเรื่อง มุ่งให้เด็กเห็นภาพการเคลื่อนไหวของตัวละครอย่างชัดเจน คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยวในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น มี 3 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยวเพื่อแสดงอาการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว การใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยวเพื่อบอกเสียงดังกวากกดี และการใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยวเพื่อแสดงอาการร่าเริงยินดี (พัชรีย์ จำปา 2539 150-157)

3.2.1.1.1.1 การใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยวเพื่อแสดงอาการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่น พบว่านิยมใช้คำกริยาแสดงอาการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ได้แก่ วิ่ง กระโดด กระโจน ตะครุบ และกระพือ เป็นต้น

“วิ่ง” ทำให้เห็นภาพการก้าวเดินโดยเร็วกว่าการเดิน “กระโดด” กริยารวดเร็วของการใช้กำลังเท้าถีบพื้นเพื่อทำให้ตัวลอยสูงขึ้น “กระโจน” แสดงให้เห็นการกระโดดพุ่งไปหรือกระโดดข้ามไปโดยเร็ว “ตะครุบ” คือการเอามือตะปบลงจับกับพื้นอย่างรวดเร็ว และ “กระพือ” คือการนำบางสิ่งที่มีลักษณะเป็นผืนบางๆ โบกขึ้นโบลงอย่างรวดเร็ว

ตัวอย่างการใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยวเพื่อแสดงอาการรวดเร็วที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น มีดังต่อไปนี้

“ลูกข้างหนี ลูกข้างหนี” เสียงเด็กร้องกันลั่น ก่อนวิ่งหนีกระจัดกระจายไปคนละทาง
เด็กหนุ่มวิ่งตามลูกข้างไป พยายามจะรั้งตัวเอากลับมาให้ได้ พอแม่มช้างไต่ยีนเสียงลูกมันร้อง มัน
ก็เกิดตื่นขึ้นมาทันที มันก็ออกวิ่งตามไปบ้าง

(ลินลานารัก 2535 201)

“ไฮโย พอมาแล้ว” พรตผละวิ่งนำหน้าพงศ์ พลงสงเสียงแสดงอาการยินดีที่พอลกลับบ้าน ปกตินั้น
พอไม่ค่อยได้อยู่บ้านเพราะอาชีพของพอต้องเข้าป่าคราวละหลายวัน

(ตอกไม้บานที่เชิงภู 2537 36)

ลินลากระโดดลงจากรถ เหลียวมองรอบๆ ด้วยดวงตาสุกใส

“โอ๊ย! เหมือนคุณแม่อเลาไว้เปียบเลย ยกเว้นมีบ้านอีกตั้งหลายหลัง นั้นทุ่งนา ไม่มีกองฟางหรือ
คะหนานี้ กอไผ่อยู่ตรงโน้น จริงๆด้วย แล้วภูน้ำละคะ แล้วบึงที่มีดอกบัวหลวงเต็มไปหมดอยู่ตรงไหนคะ
อยากเห็นจังเลย”

(ลินลานารัก 2535 37)

ความอยากรู้อยากเห็นทำให้ตัดสินใจที่จะไปที่นั่น พอแม่มกกำลังหลับสนิท มันแอบกระโดดจาก
กิ่งไม้ที่หลับนอนลงสู่พื้นอย่างแผ่วเบา กระโดดไปตามพื้นจนทางไกลโคนต้นไม้ จากนั้นกางปีกไผ่รอน
ฝ่าความมืดตรงไปยังที่มองเห็นแสงไฟ เสียงลมปะทะปีกขณะบินทำให้หันปรอดบ้านนอนหลับเคียงคู่กันอยู่
บนกิ่งก้ามปูต้นหนึ่งลึมตาตื่น

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 35)

ท้ายที่สุดของเรื่อง แทนที่ซีเปลือยจะผลึกสุดสาครตกเหว กลับกลายเป็นวาซีเปลือยกระโดด
ลงเหวเสียเอง ด้วยเหตุผลว่า “อยากรู้นี้กว่ากันเหวเป็นอย่างไร”

“ทำไมต้องอยากรู้” สุดสาครตะโกนถาม

“ก็เพราะเราเป็นศิษย์คุณปู่แวนตาโต เพื่อนของพระฤๅษี อาจารย์ของเจ้าโง่ง”

สุดสาครไต่ยีนเข้าก็บอกว่า

“เรากระโดดด้วย เพราะเราก็ออยากรู้เหมือนกัน”

วาแล้วทั้งสุดสาครและทั้งซีเปลือยก็ชวนกันกระโดดลงไปเหว ฉากเปลี่ยนเป็นในเหวที่เต็มไปด้วย
จินตนาการ มีควีน มีเพลง และมีเสียงประกาศว่า

“กันเหวกก็ตีเหมือนกัน”

(คุณปู่แวนตาโต 2544 141)

ไอ้หางตั้งกระโจนเข้าสู่อีกครั้ง เหล้าล้นน้ำเลือดคุดเดือด สายเลือดเกาแกลกปลุกตื่นขึ้น จับ
กระซางที่ขาเสียข้างนั้นแล้วพุ่งถอย เสือล่าบากร่องลั่นกราดเกรี้ยวมันเอี้ยวตัวตบฉาด หม่าเปรี้ยวแม่
เร็วแต่เล็บเสือกก็ฝากรอยที่สีข้างเป็นแนว

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 167)

เด็กทั้งสองช่วยกันไล่อันปลาใหญ่ในแหอยู่นานพอสมควร เนื่องจากปลาตัวใหญ่ จึงเคลื่อน
ไปในแหได้อย่างรวดเร็ว แต่ในที่สุดก็ถูกต้อนจนมุม พงศ์ตะครุบได้เมื่อมันมุดเข้าไปติดในแห
(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 96)

‘รีบหนีเร็วๆ เจ้ากนน้อยรีบหนี’

ทั้งๆ ที่ยังอยู่ในสภาพมึนงง สัญชาตญาณทำให้มันรีบพุ่งตัวจากฝ่ามือเด็กน้อยออกไปอย่าง
รวดเร็ว ท้องฟ้ากว้างใหญ่ร่มอันอยู่ตรงหน้า ท้องฟ้าที่สวยงามที่สุด อีสระเสรีที่มีคุณค่าที่สุด มันกระพือ
ปีกถึยิบ ไบสนวากำลังบินไปทิศทางไหน

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 34)

3 2.1.1.1.2 การใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยวเพื่อบอกเสียงดังกว่า
ปกติการใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยวเพื่อบอกเสียงดังกว่าปกติในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่
ได้รับรางวัลดีเด่น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดจินตภาพถึงเสียงได้ชัดเจนขึ้น และเข้าใจกริยาที่ตัวละคร
แสดงออก พบการใช้คำกริยาแสดงอาการที่บอกเสียงดัง ได้แก่ ตะโกน ร้องไห้ คำราม เป็นต้น

“ตะโกน” เป็นการเปล่งเสียงให้ดังมากกว่าปกติเพื่อให้ได้ยินชัด “ร้องไห้” คือการเปล่งเสียงดัง ๆ
เพื่อแสดงอาการทุกข์ใจ “คำราม” หมายถึง การเปล่งเสียงของสัตว์เพื่อแสดงอาการขู่ คำกริยาทั้งสามคำ
นี้สื่อถึงเสียงที่ดังกว่าปกติ การใช้คำกริยาแสดงอาการที่บอกเสียงดังกว่าปกติในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่
ได้รับรางวัลดีเด่น ปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

“ไอ้เป้ ไฟไหม้ตรอกไซ” ป้าเหวียนกระหืดกระหอบเข้ามาจุดมือผม

“ไปกับป้าเร็วเข้า ชินช้าเดี่ยวเองโดนเจ๊กเหยียบตาย”

“ที่ไหนนะพี่เหวียน” แม่ซึ่งกำลังทำกับข้าวอยู่ในครัวรีบโผล่หน้าออกมาถาม

“ตรอกไซ” ป้าเหวียนตะโกนบอก “แนน ควันคลุ้มไปหมดแล้ว”

ผมแหงนหน้าขึ้นมองไปทางท้ายตรอก และใจหายวาบเมื่อเห็นควันสี่ตำพวยพุ่งขึ้นจับท้องฟ้า

เป็นกลุ่มใหญ่

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 114)

“เสร็จแล้วตา” เด็กชายตะโกนตอบมาจากโถงน้ำหน้ากระท่อม

“ไม่สงเรียนตอหรือ?” เสียงคนเหวี่ยงพะเนินเหล็กถามตา

ตาสายหน้า ขณะที่มีมือพลิกหุนมีดบนทั้ง

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 18)

ความขำขันตะโกนเสียงหลง พยายามบังคับข้างให้หยุด เด็กๆ บนหลังช้างกรีดร้อง เด็กคนหนึ่งเสียวหลักพลัดตกจุดทิวาสีข้างข้าง เพื่อนคว้าไว้ได้แต่จุดกันห้อยตองแดงอยู่เช่นนั้น จนกระทั่งมือเด็กหมดแรง ปล่อยเพื่อนรูดตัวตกลงไปบนพื้น

(ลินลานารัก 2535 202)

“มันเรื่องอะไรกันวะมาถึงก็ทะเลาะกันกลับบ้าน” ดันผู้เป็นพ่อโผล่หน้าออกมาจากครัวตะโกนถาม พงศ์หัวเราะพลางยกมือไหว้พอมแม เขาปฏิบัติเช่นนี้เป็นประจำเวลากลับจากโรงเรียน พ่อตีแม่เดินออกมาจากครัวไปตักน้ำใส่ตุ่มล้างมือ

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 12)

คุณยายใจหัวเราะ เดินออกจากห้องไป คุณปู่เข้าสู่ภาวการณ์ “ครุ่นคิดพินิจนึก” ต่อ พ่อคิดแผนการขึ้นมาใหม่ได้ คุณปู่ก็ตะโกนเรียกคุณยายใจเข้ามาฟัง แต่พ่อถูกขัด คุณปู่ก็เงยบไปพักหนึ่งแล้วก็คิดแผนการใหม่ได้เรื่อยๆ จนคุณยายนิจรู้สึกว่าการไม่รู้จักรรณคดีของเด็กๆ ได้ส่งผลในทางบวกอย่างมากมาย เพราะผานไปแคสองสัปดาห์ คุณปู่ก็ใช้หัวคิดไปราวกับสอนเด็กมหาวิทยาลัยเป็นปี

(คุณปู่แวนตาโต 2544 25)

“แม่ ชะนีหายไปไหน”

แม่อ้างอิงคิดหาคำตอบไม่ได้ในทันที ยิ่งทำให้พรตสงสัย ในที่สุดแม่ก็ตัดสินใจบอกความจริง “แม่ให้พงศ์เขาเอาไปปล่อยป่าแล้ว”

“แม่ให้เอาไปปล่อยทำไม นันมันชะนีผม” พรตตีสีหน้าเหยเกปากแยกบิดเบี้ยวร้องไห้โหยขึ้นมาทันใด “มันเอาไปปล่อยที่ไหน” พรตถามผसानเสียงร้องไห้แทบฟังไม่ได้ศัพท์

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 127)

พอเห็นรางของถันพุ่งเข้าหาที่กำบัง โต้ก็ถือโอกาสนั้นปล่อยเสียงปืนคำรามขึ้น 2-3 นัด
ซัน

“ปัง ปัง ปัง” กระสุนปืนพุ่งเข้าหาเป้าหมายก้อนใหญ่แตกเป็นสะเก็ดกระจายไปทุกทิศทาง หัวหน้าถูกถนัดโอกาสนั้นยิ่งสกัดเพื่อความปลอดภัยของถัน

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 250)

3.21113 การใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยวเพื่อแสดงอาการ
รำเรงยินดี ในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่น พบการใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดี่ยวเพื่อแสดงอาการรำเรงยินดี ได้แก่ ยิ้ม หัวเราะ ร้องเพลง แยมสรรล

“ยิ้ม” เป็นการแสดงอาการด้วยริมฝีปากและใบหน้าเพื่อบ่งบอกถึงอารมณ์รื่นเริง ชอบใจหรือพึงพอใจ “หัวเราะ” คือ การเปล่งเสียงแสดงความดีใจ ชอบใจ “ร้องเพลง” เป็นการเปล่งเสียงเป็น

ทวงทำนองต่างๆ เพื่อแสดงถึงอาการเร็นรมย์ยินดี “แยมสรวล” แสดงอาการยิ้มราเร็ง ตัวอย่างการใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดียวเพื่อแสดงอาการร่าเร็งยินดี พบดังนี้

“มือของทวด มือของพวกเรา ในครั้งกระโน้นนั้นแหละไอ้หนู ที่ให้กำเนิดมีดอรัญญิกจน ลือลั่นไปทั่วเมืองไทย” ตากำมือประกอบ ไบหน้ายิ้มด้วยความภาคภูมิใจ “เอ็งอยากเป็นช่างตีมีดจริงๆ นะ ?”

(กระทอมแสงตะวัน 2534 46)

“สวัสดิ์คะ” เธอพนมมือไหว้เขา หลังจากทักอย่างสุภาพ
 “เด็กไปบอกวาฬี่เซาร์มีธุระมาหาดิฉันหรือคะ?”
 คุณเซาร์รับไหว้เธอ เขายิ้มน้อยๆ เมื่อมองเธอเต็มตา แล้วตอบด้วยเสียงนุ่มนวลตามแบบของเขา
 (ลินลาน่ารัก 2535 180)

สุมาลีกับนางเกษรมองหน้ากัน แล้วยิ้มออกมาอย่างแจ่มใส สายตาคนทั้งสองย้ายไปมอง
 คุณเซาร์ด้วยความชอบใจ
 (ลินลาน่ารัก 2535 217)

“ฉันคิดว่าฉันควรจะลองฟังเพลงหวานๆ อีกสักครั้ง แล้วฝั้นไปจนสุดทางเป็นไฉะ”
 “อย่างนั้นแหละ” เขาพยักหน้าและยิ้มออกมาในที่สุด
 (สุสายรุ้ง 2538 310)

“ยายคนนีไม่เลว”
 น้ำแข็งกตยิมแป้น แต่แล้วก็หุบยิ้มแทบไม่ทันเมื่อน้องหมวยผู้มีความรับผิดชอบตอลุ่มสูง
 ร้องขึ้นว่า
 “ไม่เลวยังไฉ่ คุณปู่ พุดให้ตีๆ นะ”
 คุณยานิจซึ่งกำลังไอ้หนูเขี่ยดอยหัวเราะออกมาพริตไหญ่ ทำให้เด็กๆ ทุกคนพลอยยิ้มไป
 ด้วย ประสิทธ์ศักดิ์ตัดสินใจออกจากที่แอบในทันทีที่เห็นคุณยานิจเดินเข้ามา
 (คุณปู่แวนตาโต 2544 22)

เสียงหัวเราะของเด็กทั้งสองประสานกัน พอลุกขึ้นมาเสื่อผ้าสีขาวกลายเป็นสีดางดำ
 เพราะคลุกขี้เถ้าที่ชาวนาจูดเผาซังข้าวไว้ กระเป่าหนังสือพลอยมอมเปื้อนไปด้วย
 (กระทอมแสงตะวัน 2534 14)

ตาหัวเราะอารมณ์ดี หันหน้ามาทางหลานชาย
 “ถ้าเจ้าได้ยินเขาร้องขาววามีตอร์ญุญกัรบ มีตอร์ญุญกั นันเป็นพวกรับมิดไปขายอีกตอ
 หนึ่ง ไมไซพวกบ้านเรา”

(กระทอมแสงตะวัน 2534 139)

ชาลินหัวเราะออกมาเบาๆ ในที่สุด จำต้องยอมรับวานอกจากพาสปอร์ตแล้วอื่นๆที่
 ก่ายเตี้ยหวลลดสาขยายมากี่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักเดินทางเด็กๆทั้งนั้น

(สุสายรุ้ง 2538 12)

น้ำแข็งกริบบอกทันที “ท้ายซอยคะ” คุณปู่พยักพเยิด “อ้อ พวกท้ายซอย” แล้วหยุดไปอึด
 ใจหนึ่งกอนพูดต่อ “ซอยเดียวกันนี่ละซี”

เด็กๆ ทุกคนพยักหน้า คุณปู่หัวเราะเห็นพินซีโต แล้วว่า “เฮ้า เข้ามา” วาแล้วคุณปู่ก็เปิด
 ประตูกว้างขวาง ให้เด็กๆ เข้าไปที่ละคน พอถึงเด็กชายคุณปู่ก็เอามือจับหัวอย่างเอ็นดู น้องหมวยซึ่ง
 บังเอิญหันหลังมาเห็นพอดีก็ขมวดคิ้วนิดหนึ่ง เธอรู้สึกว่าคุณปู่ชอบประสิทธิ์ศักดิ์ดีกว่าใครเสียแล้ว

(คุณปู่แวนตาโต 2544 15)

ตาของพอนกเป็นประกายด้วยความฝัน มันเริ่มโก่งคอร้องเพลงแห่งกางเขน ด้วยเสียง
 กังวานหวาน

(บทเพลงแห่งนกกางเขน 2539 4)

มันเริ่มร้องเพลงแห่งกางเขน เสียงของมันท่วมกังวานหวานประสานกลมกลืนกับเสียงเพลง
 ของพวกเด็กๆ

(บทเพลงแห่งนกกางเขน 2539 23)

“พระมารดา!”

พระมหาเทวีแย้มสรวล สีพระพักตร์ฉายแววปลาบปลื้มลึงโลด อ้อมพระพาหาโอบรัดร่าง
 ผอมแตแกรงเข้ามาแนบพระอระ

“เด็กเอ๋ย ในที่สุดแม่ก็ได้เจ้ากลับคืนมา แต่พี่เจ้า คุณแวรมัน พี่เจ้า”

(หุบเขากินตน 2532 164)

3 2 1.1 2 การใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยาย

คือ คำกริยาที่มีคำขยายในประโยค แสดงการกระทำของตัวละครในเรื่อง มุ่งให้เห็น
 ภาพเคลื่อนไหวของตัวละครชัดเจนยิ่งขึ้น คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายในวรรณกรรมสำหรับเด็ก
 ก่อนวัยรุ่น มี 3 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อแสดงอาการเคลื่อนไหวอย่าง

รวดเร็ว การใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อบอกเสียงดังกว่าปกติ และการใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อแสดงอาการราเร็งยินดี

3 2 1.1 2.1 การใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อแสดงอาการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่น พบวานิยมใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อแสดงอาการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ได้แก่ วิ่งจี วิ่งปราด วิ่งสุดฝีเท้า โดดผลุง กระโดดเด่น แผ่นแผลิว ลูกพรวด แลบแผลือบๆ และปลิวว่อน เป็นต้น

“วิ่งจี” แสดงอาการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว “วิ่งปราด” แสดงอาการก้าวเคลื่อนไหวอย่างฉับไว “วิ่งสุดฝีเท้า” แสดงอาการเคลื่อนไหวอย่างเต็มกำลัง “โดดผลุง” แสดงอาการกระโดดลงไปข้างล่างอย่างรวดเร็ว “กระโดดเด่น” การใช้ทำถิบบพื้นยกให้ตัวลอยสูงขึ้นไปมาอย่างถี่ๆเร็วๆ “แผ่นแผลิว” การกระโจนออกไปอย่างรวดเร็ว “ลูกพรวด” แสดงอาการเคลื่อนไหวที่จากทำนั้งหรือทำนอนอย่างรวดเร็ว “แลบแผลือบๆ” แสดงอาการแลบลิ้นเข้าออกอย่างรวดเร็ว “ปลิวว่อน” แสดงอาการที่สิ่งของกระจายในอากาศเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างการใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อแสดงอาการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น มีดังต่อไปนี้

หล่อนออกริ่งจี้ราวกับแขงขันชิงชนะเลิศ ทั้งๆไมสวมรองเท้า ไมกล้ำตะโกนเรียกลินลา เพราะกลัวคุณผู้หญิงไต่บัน
ข้างกอไม้ คุณหนูของหลอนนั่งกอดเขามองเหม่อไปเบื้องหน้า พอไต่บันเสียงฝีเท้าวิ่งตึกๆ ก็หันมา เขาทิ้งตัวลงนั่งหอบแฮกๆ

(ลินลานารัก 2535 47)

ตอนนั้นเอง ลินลาเห็นเหตุการณ์เข้าก็วิ่งปราดจะเข้าไปช่วยรับตัวเพื่อน แต่ว่าพลาด เลยล้มกลิ้งลงไปทั้งคู่ ขาหลังของช่างกระแทกเข้ากับรางของเด็กหญิงอย่างแรง กลิ้งไปเกือบถึงริมถนน คุณเขาวไต่บันเสียงเอะอะโกลาหล วิ่งออกมาดูวาเกิดอะไรขึ้น ร้องตะโกนให้คนงานช่วยกัน ต้อนช่างกลับเข้าโรงให้ได้ ตัวเขาเองวิ่งสุดฝีเท้าไปดูว่าใครได้รับบาดเจ็บบ้าง

(ลินลานารัก 2535 202)

บายวันนั้น ผมกำลังช่วยพี่มณฑาพับตุงกระดาษเพื่อรวบรวมไว้ขายแม่ค้าขนมอยู่ในห้องทันใดนั้น แมวตัวหนึ่งก็โดดผลุงเข้ามาทางหน้าต่าง ตุงกระดาษที่กองไว้กระจุยกระจายทั้งคนทั้งแมวทางหยุดนิ่งอยู่กับที่ด้วยความตกใจ และผมเพิ่งสังเกตเห็นว่าเจ้าแมวลายตัวร้ายคาบไซ้ต้มโบทันไวกในปาก เราต่างจ้องมองกันอย่างกุมเชิง ความโมโหตอนแรกของผมเปลี่ยนเป็นความต้องการที่จะชวงชิงไซ้โบทันจากแมว ผมจ้องตามัน ขณะที่คอย ๆ เอื้อมมือไปคว้าตุงกระดาษโบทันขึ้นมา ผมก็ตบตุงกระดาษตึงปึง

แมวคายไข่ และแผ่นแม่สีออกไปจากห้องในพริบตา

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 20-21)

พอนกทำเสียงพ้อใจในลำคอ กระโดดเดินจากกิ่งไม้เล็กๆ กิ่งหนึ่งไปยังอีกกิ่ง และเริ่มต้น กระโดดเดิน พลั้วด้วยลีลาแห่งทางเขนรอบๆ ลูกโหนด แผนหางแม่กระดกขึ้นลง ทวงท่าสง่าลำพอง สีขาวปุยหมอกและคำกำมะหยี่ของแผนหางวูบวาบอยู่ท่ามกลางร่มเงาและสีเขียวของใบไทร

(บทเพลงแห่งนกทางเขน 2539 5)

แก้วเหือนลูกพรวดกลางที่นอนแทบจะพร้อมทุนนะผู้พ้อ ส่วนคำคองน้องของเชอกลับขด
ตัวอยู่ในโปง

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 1)

หัวที่ตั้งขึ้นสูงเกือบคอก ลิ้นสองแฉกแลบแม่สีๆดูคุร้าย ดวงตาคำนินดูเลือดเย็นและ
ย่ำมทิต มันเริ่มวาดทางซำๆ โอนเอนสายไหวพร้อมจะฉกได้ทุกเมื่อ ไ้อ์หางคาบเองไมยอมถอย
แยกเขี้ยวจู่จนหนังปากยู่ โกงตัวสลัดขนจนหยาดค้ำสาครกระจายกล้ำมเนื้อทั้งตัวสันริกพร้อมจะ
กระโจนเข้าจับ

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 21)

“สำนั้นะทา” หลานชายซีไปที่สำไม้สำหนึ่ง พอตาพุกหน้ามิดโตในมือพินลงไปเป็น
ปากฉลาม เด็กชายพินซำยที่ ขวาทิ ไผ่กัซาดท่อน มีเสียงเลื่อนลงดินกราวใหญ่ โใบไม้ครูดสีกันปลิว
ว่อน

(กระท่อนแสงตะวัน 2534 53)

3.2.1.1.2.2 การใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อบอกเสียงดังกว่าปกติ การใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อบอกเสียงดังกว่าปกติในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดจินตภาพถึงเสียงได้ชัดเจนขึ้น และเข้าใจกริยาที่ตัวละครแสดงออก พบการใช้คำกริยาแสดงอาการที่บอกเสียงดังกว่าปกติ ได้แก่ ตะโกนโหวกเหวก ตะโกนเอะอะ ร้องให้จ้า คำรามลั่น ร้องเสียงแซ่ ร้องกึกก้อง ประกาศก้อง เป็นต้น

“ตะโกนโหวกเหวก” เป็นการตะโกนเสียงดังเอะอะโวยวายกว่าปกติเพื่อให้ได้ยินชัด “ตะโกนเอะอะ” เป็นการตะโกนโวยวายดังๆ “ร้องให้จ้า” คือการร้องให้ที่มีเสียงดังมาก เพื่อแสดงความทุกข์ใจ “คำรามลั่น” คือการเปล่งเสียงร้องเพื่อข่มขู่ผู้อื่นด้วยเสียงที่ดังสนั่น “โห้ร้องก้องกึก” การเปล่งเสียงดังของคนจำนวนมากที่ตั้งสะพาน “ประกาศก้อง” การป่าวร้องดังๆ เพื่อแจ้งให้ทราบ “ร้องเสียงแซ่” คือการร้องเสียงดังอื้ออึง การใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อบอกเสียงดังกว่าปกติในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่น ปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

เสียงปืนเลื่อนลั่นปลุกหมู่บ้านให้ตื่นแต่ไก่ยังไม่ขัน เสียงตะโกนโหวกเหวกว่าเสือเข้าบ้าน
เสือเข้าบ้าน ดังลับสนมาแต่ท้ายหมู่บ้าน เพราะรั้วถี่ เสียงตีปี่ เสียงเด็กแคงร้องไห้จ้า และสารพัด
ดังอีกที่กปานหมู่บ้านจะแตก

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 1)

สักครู่หนึ่งเสียงพรตตะโกนเอะอะขึ้นมาดังๆ พร้อมกับเสียงพื้นเรือนดังคึกคัก แมกับพลอย
ตกใจชะเง้อหน้าออกมามอง พลางร้องถามแต่พรตไม่สนใจจะตอบ

"แมว " เสียงพรตตะโกนไล่แมวตัวหนึ่งที่กลั้นเข้ามาหมายตะครุบกระแตน้อยของเขา
"ไอ้แมวระยำมันจะกินกระแตกูอะไร"

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 32)

สำหรับเด็ก ๆ ทารองจะเป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัวพอ ๆ กับเจ๊กขายถ่าน หรือตุ๊กแกกินตับ
ทารองเป็นปอบที่คอยกินพุงเด็กคือ เป็นผีกระหัง เป็นสิ่งที่ย้องตระกูลเด็กที่ออกไปเล่นนอกบ้านใน
ตอนกลางคืน เด็กเล็ก ๆ มักจะวิ่งร้องไห้จ้าเวลาที่แกลเดินผาน ที่ไหนน้อยก็กึ่งกลัวกึ่งกล้าที่จะตามล้อ
แกว่า ทารองผีบ้า หรือ ทารองผีปอบ และสนุกสนานกับการวิ่งหนีเมื่อแกลทำท่าจะจับตัว

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 93)

คราวครินคำรามลั่นดังอีก ถึงจะเป็นเสือเผ่าถึงจะลำบากขาลากแต่อาณาภาพเจ้าป่าของไอ้
ถางยังมีเต็มที กลืนสาบเสือรุนแรง เสียงร้องหวั่นห้าวข่มตรึงไอ้หางตั้งจนหางตก แก้วเอือนใสคอ
น้องชายเข้าหาต้นไม้ คำคงผละกลับกรากมาลากหมา หางตั้งโคดเด่นสะบัดตัวสะบัดขนคล้ายจะให้
หลุดจากอำนาจเหนือใจมัน แก้วเอือนขึ้นถึงคอบแรก หน้าไม้ยังกำตึดมือเรียกเร่งให้น้องรีบขึ้นไวๆ

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 164)

กึ่งกาที่โคนไทรใหญ่วังพล่าน สุดท้ายมันมุดหายไปโนโพรง ผุ่งนกอีสาวร้องเสียงแซ่เตียน
ภัย พวกมันโผพุ่งขึ้นไปหมอบในรังกกกลูกน้อย ปากส่งเสียงร้องตื่นตกใจตลอดเวลา ในขณะที่นก
ปรอดบ้านและนกขมิ้นหมอบในรังเงียบๆ ดวงตาตื่นตกใจมองรอบๆ

(บทเพลงแห่งนกทางเขน 2539 115)

แก้วเอือนแข็งที่อกกลายเป็นหินอีกครั้ง คำรามลั่นคร่ำเหมือนมันร้องจ่อหู เด็กหญิงเลื่อน
มือปลดหน้าไม้ลนลาน ทันใดเสียงโกลั่นพร้อมไอ้สายฝนลอยขึ้นจากพื้น

"อีแก้วเอือน"

คำคงแหกปากร้องได้เท่านั้นลั่นก็กระด้าง กรวมค้ำง ตาเบ็งค้ำง

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 169)

กองรบทั้งสองร้อยของหุบเขาร้อยศพตั้งรับที่ทุ่งกว้างปากทางเข้าหุบเขา รุทรวรมันเทศคนมา
เจ็ดร้อย ตั้งหน้าโห่ร้องก้องกึกมาแต่ไกล บดินทร์ไม่สั่งให้เข้าตะลุมบอน ก้าวจับให้มีขมมังษ
เตรียมพร้อม

(หุบเขากินคน 2532 186)

“รุทรวรมันคนโหดพิงช้า” ตั้งกรประกาศก้อง “วาระสุดท้ายของเจ้ามาถึงแล้ว รามือรับการ
จับกุมเสีย มหาเทวีจะไว้ชีวิตเจ้า”

(หุบเขากินคน 2532 186-187)

“เจ้าเด็กน้อย เจ้าคุดาษา”

ลุ่มเสียงมันประกาศก้องกึกเด็ดขาด บดินทร์มีนางวูป เลอะเลือนลิมตัวไปโดยสิ้นเชิง
ตั้งกรแผนพรวด คาบใหญ่กราดฉับหมายสะบันเอนมัน คาบกระทบเนื้อ คาบกระดอนคนกระเด็น
พราหมณ์ผู้ร้ายเพียงเสียหลักโซเซ

(หุบเขากินคน 2532 294)

3.2.1.1.2.3 การใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อแสดงอาการว่าเร็งยินดี
ในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่น พบการใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อแสดง
อาการว่าเร็งยินดี ได้แก่ หัวเราะหึๆ และหัวเราะแจ้วๆ

“หัวเราะหึๆ” คือการเปล่งเสียงหัวเราะที่อยู่ในลำคอเป็นเสียงนั้นๆ “หัวเราะแจ้วๆ” เป็นการ
เปล่งเสียงหัวเราะของเด็กๆ ที่สดใสน่ารัก การใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยายเพื่อแสดงอาการว่าเร็ง
ยินดีในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่น ปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

“อันนี้เป็นหัวใจเสือไฟหรือกำลังเสือไฟละอา?”

“เอ็ง ” มังคละหัวเราะหึๆ อยากรู้อะไรบอกกรูดหัวหลานชาย “ทั้งสองเลยวะ ตอนนี้อยู่
หมายังไม่ลง เอ็งสองคนมาหัดวาดไฟก่อน คุณนี่”

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 136)

เธอเงยหูฟังเสียงพูด เสียงหัวเราะแจ้วๆ ที่คิดว่าจะได้ยินเมื่อลินลาอยู่ใกล้ๆ แต่ก็ไม่ได้
ยิน บ้านของเธอเงียบสงบเหมือนอย่างที่เคยเป็นหลายปีมาแล้ว

(ลินลาน่ารัก 2535 74)

3.2.1.2 การใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์

คือ คำกริยาที่แสดงความรู้ ความรู้สึก และแสดงประสาทสัมผัส (นวรรณ พันชเมธา 2525 8-9) ในวรรณกรรมสำหรับเด็กมักใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์เพื่อโน้มน้าวจิตใจให้เด็กรู้สึกคล้อยตาม ปรัชญาการใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์ 2 กลุ่ม ได้แก่ คำกริยาแสดงประสบการณ์เกี่ยวกับความสุขและความพอใจ และคำกริยาแสดงประสบการณ์เกี่ยวกับความทุกข์และความไม่พอใจ

3.2.1.2.1 การใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์เกี่ยวกับความสุขและความพอใจ ในวรรณกรรมสำหรับเด็กมักใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์ที่สื่อความรู้สึกสดชื่นแจ่มใสและเบิกบานใจ ได้แก่ ชื่นชอบ เป็นสุข ดีใจ ปลาบปลื้มใจ และรื่นเริง เป็นต้น ผู้แต่งมักใช้คำกริยาเหล่านี้เพื่อบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ทีฉาบ ทีฉาบ” พืชีดวงตูกตาลงบนพื้น และทบมือหัวเราะชอบใจ เมื่อเจ้าหมีสีน้ำตาลตีฉาบดังฉางๆ

ผมจ้องมองตูกตาหมีตีฉาบเขม็ง เสียงฉาบดังเร้าใจและท่าทางที่ตั้งหน้าตั้งตาอย่างเอาจริงเอาจังของมัน ทำให้ผมถลตัวเข้าไปนั่งดูอยู่ใกล้ๆด้วยความตื่นเต้น และอดที่จะนึกไม่ได้ว่าถ้าผมมีตูกตาอย่างนี้ซักตัวก็คงจะเพลิดเพลินกับการไชลานมันเล่นทั้งวัน

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 88)

มันเป็นหมาชื่อพรานของอำมรงค์ละ แกรู้ว่าคงรักหมาเลยเอามาให้เลี้ยงตั้งแต่มันเพิ่งหย่านมใหม่ๆ ตอนนั้นเขอเล็กเล่นหม้อข้าวหม้อแกงไปนานแล้ว แต่คำคงยังพึดกับหมาจนกลิ้งกลมติดกันแฉงทั้งหมาทั้งคน แทบวาเวลานอนก็ต้องนอนด้วยกัน

(เขียวเสือไฟ 2531 5)

“นกเงือกเป็นนกใหญ่ เป็นนกมีสติมีคิด” ทุ่นะวางมีต หยิบบุหรืดับทัดทุมมาจุตสูบ พอควันหนักจนออกจุมุกก็พุดต่อ “มันถือฝ่าเดียวเมียเดียว รักกันแพงกันไมมีนกอื่นสู้ได้ เวลาเมียมันจะออกไข่ มันจะช่วยกันเสาะหาโพรงไม้ใหญ่ๆ เมียมันเข้าไปสลัดขนปูโพรงจนหมด มันจะกลายเป็นนกเปลือยบินไม่ได้ ฝ่ายนกหัวจะไปขนเอาดินมาก้อนละเล็กละน้อย ซากน้ำลายผสมดินเอาอุดปากโพรงจนเหลือรูเท่าหัวแม่มือ นับแต่นี้เมียมันก็ออกมาไม่ได้ นับแต่นี้เมียจะกกไข่ นกหัวจะบินล่าแสวงเสาะเหยื่อมาป้อน

(เขียวเสือไฟ 2531 74)

ชายชรายิ้มสุขใจ แกค่อยๆดึงสายสิญจน์ออกมา ตัดมันด้วยมีดคมกริบ ผูกข้อมือให้กับทุกๆคน ซึ่งมีทั้งเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันและผู้ที่ย่ออายูโสกว่า

หลายคนก้อกราบไปที่เท้าของชายชรา

“พ่อใหญ่อยู่คำคุณลูกหลานนานๆเน้อ”

น้ำตาของชายชราค่อยๆ ไหลออกมาด้วยความปลาบปลื้มทุกคนเห็นชายชราเป็นเสมือน
ตัวแทนของบรรพบุรุษผู้ชาวสะอาดเป็นหลักเมืองของหมู่บ้านที่ทุกคนกราบไหว้ได้สนิทใจ
(กระท่อมแสงตะวัน 2534 161)

เธอพูดยังไม่ทันจบ ลินลาซึ่งตามหลังเขามาติดๆ ก็ตื่นเต้นจนเหลือจะระงับใจไว้ได้
เด็กหญิงวิ่งจี๋ผานเขาตรงไปหาคุณผู้หญิงแล้วโผล่เข้ามาหาเธอเอาไว้นั่นด้วยความตื่นเต้นดีใจ
“คุณน้าขา คุณน้าขา ลินลามาหาคุณน้าแล้วคะ ลินลาดีใจจังเลยที่จะได้มาอยู่กับคุณน้า”
(ลินลาน่ารัก 2532 38)

“ฉันเชื่อเธอ เธอก็เป็นนางเงือกที่เปี่ยมเสน่ห์”
นางเงือกสาวใช้ปากเรียวลึกของเธอดีกนางเงือกนางเงือกเบาๆ ยืนยันความชื่นชม
(บทเพลงแห่งนางเงือก 2539 90)

คืนนั้นนางเงือกหลับฝันดีเคียงคู่นางเงือกสาวบนกิ่งสักต้นใหญ่ หัวใจอึดอัดเปี่ยมด้วยความ
ความหวัง ความสำเร็จที่จะมาถึงกับวันใหม่ที่แสงงดงาม
(บทเพลงแห่งนางเงือก 2539 159)

เวลาในงานเลี้ยงผ่านขั้นตอนไปเรื่อยๆ จนกระทั่งวาระสุดท้ายเพื่อความรื่นเริงบันเทิงใจ
ของแขกผู้มีเกียรติที่ได้รับเชิญ จึงมีการเปิดฟลอร์รำวงและเต้นรำขึ้น
(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 237)

บทนางเมรีของแมยอคทองเป็นที่ชื่นชอบของเด็กๆ มาก
(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 56)

“ทรงพระเจริญยิ่งยงนานเกิด มหาเทวี”
ลับวางราชบริพารคนสุดท้าย อัมมาสูตลมหายใจลึกๆ อาการปลาบแปลบเหมือนหนังหน้า
ท้องโดนกรีดจางหายไปมาก แทนที่เข้ามาคือความปีติสุขอึดอัด มหาเทวี อาจเป็นด้วยกระแส
พระเมตตาใหญ่หลวงของพระองค์ก็เป็นได้ อาจเป็นความรักยิ่งใหญ่ของแม่ก็เป็นได้ หัวใจที่หนาว
เย็นตลอดมาจึงกลับอบอุ่นขึ้น
แม่
เป็นสุข ปิติ โสคลอยและไปรงเบาว่าจะลอยบินขึ้นบนฟ้าอยู่หับๆ รังรวมใจให้เกิดสมาธิ
(หุบเขากินคน 2532 133)

กองธงเสือด่าทั้งสี่กราบลาทบทพระบาท พระมหาเทวียื่นพระหัตถ์ลูบหัวเด็กชายทั้งสี่ที่
ทรงรักเหมือนลูก ทรงอวยชัยให้พร เสร็จสิ้นคำพร อาคันตุกะต่างกาลต่างลูปเกล้าเออชัย
“ข้าคงจะคิดถึงพวกเจ้าจนกว่าชีวิตจะหาไม่”

“พวกข้าพระองค์ก็เช่นกัน พระมารดา”

“ข้าคือใจที่พวกเจ้าเรียกข้าว่าแม่ ไปเถิดลูกข้าทั้งหลาย ไปตีมาตีจงเจริญยังยืนนานสืบไปได้
คำสอนของพระเจ้าของพวกเจ้า”

(หุบเขากินคน 2532 347)

“พวกเธอจำไว้นะ จงเอาเยี่ยงกา แตอย่าเอาอย่างกา” เสียงของศัตรูยังคงประทับใจอยู่ใน
ความทรงจำของเด็กชาย คำพูดของครูถูกที่เดียว

(กระทอมแสงตะวัน 2534 21)

“แม้หัวหน้าจะจากไกล แต่หัวหน้าก็ฝากใจไว้กับพวกเธอทุกคนใจเรารวมกันอยู่ที่นก
กระเรียนที่เราได้มาด้วยความยากลำบาก พวกมันทั้งห้าตัวคือที่รวมความรักความผูกพันที่พวก
เรามีต่อกัน หัวหน้าขอให้พวกเธอเติบโตเป็นกำลังของชาติบ้านเมือง คือคนรุ่นใหม่ที่จะเติบโตเพื่อ
หวังเห็นสิ่งเหล่านี้ไว้ พวกเธอเปรียบเสมือนดอกไม้ที่กำลังจะเบ่งบานเพื่อทำหน้าที่อนุรักษ์
ธรรมชาติและสัตว์ป่าที่มีค่ายิ่งของเรา”

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 265)

ส่วนชาลินนั้น เขายังคงทบทวนบทเรียนให้เด็กชายด้วยการอ่านไปด้วยกันเสมอๆ
โดยรู้สึกเพลิดเพลินไปด้วยมากกว่าจะคิดว่าเป็นหน้าที่ และพบว่าเป็นประสบการณ์ที่ดีที่ได้เป็น
ประจักษ์พยานถึงกระบวนการเรียนรู้ ซึมซับ และพัฒนาแนวคิดของเด็กสักคนตั้งแต่เริ่มต้น

(สุสายรุ้ง 2538 120-121)

ชาลินอคคือใจแทนหลานชายไม่ได้ที่อย่างน้อยก็ได้เป็นตัวจริงคู่กับตัวจริง อาจจะเป็นเพียง
ครั้งหนึ่งในชีวิตที่โอคริศจนที่เท่านั้นก็ยังดี เพราะสิ่งที่ก่ายเตี้ยหลอกล่อพุ่งเทออกไปนั้นไม่ควรจะไร้
ผลเสียเลยทีเดียว

(สุสายรุ้ง 2538 228)

**3.2.1.2 คำกริยาแสดงประสบการณ์เกี่ยวกับความทุกข์ และความไม่
พอใจ** คำกริยาแสดงประสบการณ์เกี่ยวกับความทุกข์ และความไม่พอใจ ความทุกข์และความไม่
พอใจของเด็กมักมีสาเหตุหลายประการ เช่น ความหิว ความกลัว ความโกรธ เมื่อเด็กไม่ได้รับ
การตอบสนองในสิ่งที่ต้องการ คำกริยาแสดงประสบการณ์ที่สอดคล้องกับอารมณ์พื้นฐานของเด็ก
เกี่ยวกับความทุกข์ และความไม่พอใจสังเกตได้จากการใช้คำที่มีความหมายโดยตรงเช่น หิว กลัว
โกรธ หงุดหงิด เหงา เหนื่อย เจ็บปวด เสียใจ กลุ้มใจ ว้าเหว เป็นต้น หรือเป็นคำที่อาจมีคำปฏิเสธ “ไม่”
เพื่อบอกความหมายตรงกันข้ามกับคำที่นำมาใช้ เช่น ไม่มีความสุข ไม่ราบรื่น เป็นต้น ในวรรณกรรม
สำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลมีคำกริยาแสดงประสบการณ์เกี่ยวกับความทุกข์และความไม่พอใจ
เป็นจำนวนมาก เมื่อเด็กอ่านแล้วจะเข้าใจความรู้สึกของตัวละครได้ดียิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อย่างไรก็ตาม เป็นอันว่าคืนนั้นเจ้ากระซอของพี่มณฑาก็ได้นอนค้างที่บ้านเรา มีโยที่พี่มณฑากับพี่ไม้มจะทำหน้าหงิกงำเพียงใด

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 72)

ผมเริ่มเข้าใกล้ตำรอง ในวันที่แอบหลังเต็กรุ่นโตไปตามล้อแก วันนั้นตำรองหงุดหงิดกว่าที่เคย แกไล่จับพวกเราอย่างเอาเป็นเอาตาย เด็กที่โตกว่าก็วิ่งหนีเอาตัวรอดทิ้งให้ผมอยู่รั้งท้ายอารมณ์กลัวผมวิ่งไปหันหลังไปดูแกไปจนสะดุดก่อนหินล้มลง

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 94)

หางตั้งนั่งด้วยสองขาหลัง เด็กชายกอดคอมันพลางออกแรงกดเป็นเชิงปรามให้หนังพอลิ้นพุดเสียงดังอยู่แล้ว ยิ่งพุดด้วยความโกรธเสียงก็ยิ่งดังฟังชัด แก้วเหือนหันมามองหน้าคำคง พ่อเลี้ยงพทพทความกราดเกรี้ยวกลับไปแล้ว วงชุมนุมของเพื่อนบ้านยังไม่สลาย จับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์คำคำหนีลับหลัง บัวจันนั่งเอนๆ ฟังเสาวเรือน หน้ายังซีดปากยังเขียว จิตใจซึมเศร้า สับสนนึกคิดอะไรก็มีเปลี่ยนไปหมด

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 149)

บดินทร์อี๊ดอัด ได้แต่นวดคลึงหัวไหล่อยู่ครึ่งแล้วครึ่งเล่า เจ็บปวดหายไปแล้วแต่ยังเมื่อยล้าอยู่บ้าง วาติคนั่งตาโรยทางท้อแท้

(หุบเขากินคน 2532 301)

ลินลานอนกระสับกระส่ายไปมา เหงื่อท่วมตัว ห้องสีน้ำตาลแก่นั้นอับทึบมีเพียงอากาศสอตลอดมาทางช่องลม นอกจากนั้นแล้วมันก็เหมือนหีบใบใหญ่ๆ ชังเด็กหญิงเอาไว้ นั่นเอง

(ลินลานารัก 2535 52)

ลินลาเงิบขมริมลงไป ไม่รู้ว่าเริงซุกซนเป็นเด็กเล็กๆ เหมือนเมื่อก่อน ภายในไม่กี่วันดูเหมือนความคิดความอ่านของเธอจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้นจนน่าสังเกตุ บัดนี้ ลินลารู้จักจะซ่อนความขมขื่นและผิดหวังเอาไว้มิดชิด จนสุมาลินเองกลับเป็นฝ่ายว่าวุ่นแทนด้วยความสงสาร แต่พร้อมกันนั้น เธอก็เตือนตัวเองว่าจะต้องเข้มแข็งและปลุกปลอบใจลินลาอย่างดีที่สุด เพราะความทุกข์ของลินลาในครั้งนี้ เป็นเรื่องทั้งกายและใจเลยทีเดียว

(ลินลานารัก 2535 205)

กางเขนหนุ่มกล่าวเสียงขมขื่นหลังจากที่นิ่งอึ้งไปนาน สายตาจ้องจับอยู่ที่ไม้แปรรูปกองใหญ่ มันคงจะถูกชนโดยช่างมารวมกันได้พุ่มไม้ใบหนา

(บทเพลงแห่งนกกางเขน 2539 172)

“โอ เธอป่วยจริงๆ!”

กางเขนหนุ่มมุกทาน มันจิกปีกที่ตกห้อยของเธอเบาๆ หัวใจว่าวุ่นด้วยความหวงกังวล
ความผัดหวัง

(บทเพลงแห่งนกกางเขน 2539 172)

“เมื่อยาโกรธพอเลยนะ ผมคิดว่าพอต้องมีอะไรที่ทำให้พอไม่สบายใจเรื่องนี้” พงศ์บอก
แม้อย่างนี้ก็ได้ เมื่อคืนนี้กวางจะชมตาหลับบ้านนอนครุ่นคิดอยู่นานทีเดียวเพื่อให้พอสบายใจ พงศ์
อยากจะบอกกับพอเอง เขารู้สึกเสียดายที่ตื่นขึ้นมาไม่ทันพอ

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 218)

“เขายังโกรธพ่อยู่ เขาไม่อยากจะพูดกับพี่เลย เรียกหาแต่คุณย่า พี่ก็ลุ่มใจจริงๆ นะ นี่เรา
กำลังทำอะไรลงไป ทำผิดหรือเปล่า”

(สู่สายรุ้ง 2538 26)

3.2.1.3 การใช้คำกริยาแสดงสภาพ

คำกริยาแสดงสภาพ คือคำกริยาที่มีความหมายแสดงสภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือ
สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นสภาพจิตใจหรือสภาพร่างกาย (นววรรณ พันธุเมธา 2525 8) การใช้คำกริยา
แสดงสภาพทำให้ผู้อ่านนึกเห็นสภาพของตัวละครและสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ในวรรณกรรมสำหรับ
เด็กปรากฏคำกริยาแสดงสภาพความงามของธรรมชาติ เป็นการโน้มน้าวจิตใจให้เด็กสามารถนึก
จินตนาการภาพอันงดงาม ชวนมองของธรรมชาติได้อย่างแจ่มชัด ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจของเด็กให้
อ่อนโยน ละมุนละไม ดังตัวอย่าง

ผมชอบท้องฟ้าในฤดูร้อนที่ปลอดโปร่งแจ่มใส มีสีเมฆลอยตัวอยู่เพียงบางๆ ลมถึงแคด
อุ่นจ้า ยิ่งในช่วงปลายฤดูที่ลมว่าวโชยมา ฟ้าจะเคลื่อนไปด้วยว่าวนานาชนิด ตั้งแต่ตัวโตๆ

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 79)

ไม้พุ่มขนาดกลางเบียดแซม พยายามจะแยงแดดแยงฝนกันเต็มที่ ตำลงมาเป็นพุ่มพวง
หญ้าออกดอกพราวตา

(หุบเขากินคน 2532 33)

อากาศค่อนข้างเย็นสบาย เสียงไก่แจ้จากวัดมเหยงค์ขึ้นเสียงใสแหลมเล็กลอยแว่วมาเจื้อย
แจ้ว คงควานบนท้องฟ้ายังประดับประดาให้ฟ้าเรือง ๆ สายอยู่เคลื่อนโค้งฟ้ากว้างกระแสน้ำใน
แม่น้ำป่าสักยังคงเอื่อยไหล ทิวไม้สองฟากฝั่งตะคุ่มเป็นทิวทอศยาวกลืนอยู่กับบรรยากาศค่อนข้าง

(กระทอมแสงตะวัน 2534 11)

สวนดอกไม้หน้ากระท่อมยังคงสดใสด้วยดอกไม้บานาพันธุ์ ตาสั่งเสียวว่าสถานที่แห่งนี้ต้อง
ดูแลเสมอชีวิต พระบาทของพระพุทธเจ้าหลวงเคยประทับรอยไว้ตรงนั้นเป็นรอยมงคลแห่งชีวิต
ดอกไม้กระช้ำกำลังชูดอกกระย้าระริกลม กลีบดอกสีส้มเจิดแจ่มเหลืองเหลืองโดดเด่น
ระย้างาม

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 18)

ทุกหนทุกแห่งเรียบร้อยสะอาดตา มีต้นไม้พุ่มขึ้นอยู่ริมทางเดินและไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ใน
ระยะห่างพอเหมาะ ที่จะก่อความร่มรื่นให้โดยไม่ถึงกับมืดครึ้มหรืออวาทกรงรัง

(ลินลานารัก 2535 80)

แต่ครั้นพอฝนเดือนหกตกลงมา ต้นไม้บานาพันธุ์จะผลิใบออกดอกแข่งสีสังวามตา
นับเป็นช่วงที่ปางควงามมีชีวิตชีวา กลิ่นดอกไม้ป่าก็หอมอวล

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 113)

ปากวังใหญ่ในหุบเขาสีเขียวขรึมใต้เมฆหมอกบางเบา เสียงน้ำไหลซอกซอนก้อนหิน
น้อยใหญ่ เสียงหลากหลายชนิด นกและแมลงกรีดปีกให้ความรู้สึกถึงความมีชีวิตความบริสุทธิ์
ของธรรมชาติ

“โอ สวยเหลือเกิน ในที่สุดเราก็มาถึงแล้ว”

(นกเพลงแห่งนกกางเขน 2539 165-166)

3.2.2 การใช้คำซ้อน

การใช้คำซ้อน คือ การนำคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน หรือเป็นไปในแนวเดียวกันมาซ้อนกัน
ทำให้มีความหมายใหม่ เช่น กระเสาะกระแสะ ตะกุกตะกวย แข็งแกร่ง หมูเห็ดเปิดไก่ และดูถูกเหยียด
หยาม เป็นต้น คำซ้อนมี 2 ประเภท ได้แก่ คำซ้อนเพื่อเสียง และคำซ้อนเพื่อความหมาย

ในวรรณกรรมสำหรับเด็กปรากฏการใช้คำซ้อน 2 ชนิดนี้ ได้แก่ การใช้คำซ้อนเพื่อเสียงและการ
ใช้คำซ้อนเพื่อความหมาย

3.2.2.1 การใช้คำซ้อนเพื่อเสียง

เป็นคำซ้อนที่มีเสียงสระ หรือเสียงพยัญชนะคล้ายกันสองเสียงซ้อนกัน เช่น จุกจิก โยเย
กระมิดกระเมี้ยน ระหองระแหง เป็นต้น

ในวรรณกรรมสำหรับเด็กปรากฏการใช้คำซ้อนเพื่อเสียงเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็น
คำซ้อน 4 พยางค์ ซึ่งเป็นคำที่มีเสียงเสนาะ อ่านออกเสียงได้อย่างมีจังหวะจะโคน และยังช่วยสื่อ
จินตภาพเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวละครแจ่มชัดขึ้น คำซ้อนเพื่อเสียงที่ปรากฏมักสื่อภาพกิริยาอาการ
ของตัวละครที่มีการเคลื่อนไหวไปมา ดังตัวอย่าง

แม่เลวพาพี่มณฑาหายไปพักใหญ่ก็กลับมาพร้อมกับหมอมัยซึ่งกำลังเมาสะเงาะสะแงะ
ได้ที่ หมอมัย ไม่โสมคหมอหรือมีความรู้ในทางแพทย์ แต่ที่เรียกกันเช่นนั้น เพราะแกทำงานเป็น
เสมียนอยู่แผนกสาธารณสุขของเทศบาล

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 16)

เมื่อได้จำนวนมากพอก็จะกระมิดกระเมี้ยน หอบไปขายแจ็กฝรั่งทอง และเย็นนั้นนอกจาก
กับข้าวบ้านเราจะมีไข่เค็มหรือกุ้งเชียงเพิ่มขึ้นมาจากจานหนึ่งแล้ว พี่มณฑายังซื้อน้ำแข็งกราด
น้ำหวานสีแดงให้ผมกินเป็นพิเศษอีกด้วย

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 64-65)

มีเสียงหมูฟาดคอก เปิดไก่แตกตื่น ไ้อ่างตั้ง ตะกุกตะกวยจะขึ้นบ้านให้ได้ เวลาเท่า
เหมือนมันจะสู่วะลาควางเหมือนมันจะแพ้

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 35)

พรานขาลากเหนี่ยวราวชาน แก้วเขื่อนประคองซ้อนตันแขนแล้วหีบไม้เท้ายื่นให้ทูนะ
ยันไม้ค้ำยันลากรางกะโหลกกะเผลกกลับที่นอน

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 38)

ดูปรับผู้ลี้มเรื่องระหองระแหงรีบสนองรับ “ถ้าแคนสองคนอาจมองได้ว่าเป็นความนิยม
สวนตัว”

(หุบเขากินคน 2532 42)

โพล้พลบ โกล้งถึงเวลารวมพรหมณ์เช่นสังเวทศูรคาไปทุกขณะแต่เชลยทั้งหมดยังถูกจอง
จำไม่มีทางแหกกรงขังออกไปได้ สะบักสะบอมกันถ้วนทั่ว

(หุบเขากินคน 2532 303)

“เออ! นั้นแหละได้”

หลานชายคืบเหล็กวางบนทัง ท่าทางจับค้อนทะมัดทะแมงขึ้น เข้าตีค้ำคมจนบาง

“ซ้ามีดให้ละเอียด” ตาหมายถึงการตีค้ำคมให้บางเฉียบ

(กระทอมแสงตะวัน 2534 87)

เยาปลดแขนเด็กหญิงออกด้วยความกระอักกระอ่วนใจ แม้ว่าความจับใจยังไม่คลายเสีย
ทีเดียว

(ลินลานารัก 2535 29)

เด็ก ๆ ช่วยกันทำกรอบรูปอย่างกระตือรือร้นและแข็งขัน แต่หากกระดาษแข็งมาตัดเป็น
แผ่นหลังและตัวกรอบ

(สินลานารัก 2535 133)

สัตว์ป่าเหล่านั้นต้องถูกล่าพวกหนึ่งตายต่างกระเซอะกระเซิงหนีขึ้นพิศภูสูง แต่ถึงกระนั้น
พวกมันยังถูกตามล่าอยู่มิได้หยุดหย่อนจากน้ำมือมนุษย์

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 68)

ออกจากบ้านแม่หล่อนไม่ได้กลับบ้านตัวเองแต่ตรงไปร้านรับซื้อขายแลกเปลี่ยนหนังสือ
เก่าที่พลาซ่าเล็กๆ แห่งหนึ่งเพื่อหาอะไรติดไม้ติดมือไปอ่านในวันหยุดที่เหลือซึ่งทำให้รัศมีบ่น
กระปอดกระแปดไปตลอดทาง

(สู่สายรุ้ง 2538 134)

ป่าจะเปี่ยมสุขด้วยเสียงกระซิบกระซาบ จากชีวิตสูญเสียความเอื้ออาทรกันและกัน
ของผืนป่าและมวลธรรมชาติ

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 184)

คุณปู่ยืนอยู่หน้าประตู นัยน์ตาลังวางนเป็นประกายระยิบระยับ ริมฝีปากยิ้มละไมแบบครู
ที่มีอะไรใหม่ ๆ มาให้เด็ก ๆ เล่น (เป็นการบ้าน)

(คุณปู่แวนตาโต 2544 51)

คุณปู่หัวเราะ ร้องว่า "นี่ บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 3 นะ"

น้องหมวยเงียบไป ประสิทธิ์ศักดิ์พูดขึ้นครั้งแรก "นมอยากอ่าน"

คุณปู่มองดูประสิทธิ์ศักดิ์ที่ทำทากะเยื่อกระแหง แล้วว่า "วันหลังปู่จะซื้อหนังสือจารึก
วัดโพธิ์ให้นะ"

(คุณปู่แวนตาโต 2544 160)

3.2.2.2 การใช้คำซ้อนเพื่อความหมาย

เป็นคำซ้อนที่นำคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกันมาซ้อนกัน โดยคำซ้อนเพื่อ
ความหมายมีทั้งเป็นคำซ้อนสองคำเช่น เหลือเพื่อ เยี่ยมเยียน เย่อหยิ่ง เป็นต้น และคำซ้อนสี่คำหรือคำ
ซ้อนสี่พยางค์ เช่น หมูเห็ดเปิดไก่อ รังเกียดเดียวฉันท์ อับอายขายหน้า เป็นต้น คำซ้อนเพื่อความหมาย
ที่ใช้ในงานวรรณกรรมสำหรับเด็กมีทั้งคำซ้อนสองคำและคำซ้อนสี่คำหรือสี่พยางค์ ดังตัวอย่าง

3.2.2.2.1 คำซ้อนเพื่อความหมายที่มีสองคำ มักเป็นคำซ้อนที่ซ้ำเสียง

พยัญชนะเสียงเดียวกัน 2 พยางค์ ทำให้คำนั้นมีเสียงที่ไพเราะและมีความหมายที่ชัดเจนขึ้น เช่น

เสียงบิตถูกบิตและติดตามมาด้วยเสียงถลอกถลอนดังแกร๊ก ห้องนอนคุณผู้หญิงมีการ
ป้องกันผู้บุกรุกอย่างหนาแน่นตามนิสัยรอบคอบของเธอ แล้วบานประตูก็เปิดออก
(ลินลานารัก 2535 159)

“ควรจะรีบหยอดยาไว้ซะ เพราะโกมาจากหลายเล้า อาจจะทำโรคมามากติดกันได้” เกษตร
อำเภอผู้นี้เป็นเพื่อนกับครูอุทัย แวะมาเยี่ยมเยียนหลังจากมาออกห้องที่ในหมู่บ้านเกี่ยวกับหน้าที่
การงานของเขา

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 64)

เพราะด้วยเหตุที่ทั้งสองวงเล่นเพลงเดียวกัน ทำให้เกิดการเปรียบเทียบกันได้

(คุณปู่แว่นตาโต 2544 133)

“ความจริงไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับเลย” แม่บอก “ตอนที่แกยังรำรายอยู่แสนจะเย่อหยิ่ง
ขนาดแม่ไหว้แกก่อน แกยังไม่ยอมรับไหว้”

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 32)

กรุงเทพฯ หลังสงคราม ซิมเซาราวกับคนที่บังคมอยู่กับฝันร้าย เมืองทั้งเมืองมีแต่ความ
เหี่ยวแห้งหูดุยามราตรีมีแสงไฟเพียงสลัวลางคล้ายกับยังไม่เลิกการพรางไฟเพื่อป้องกัน
เครื่องบินทิ้งระเบิด

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 43)

เจ๊กชายฝรั่งคงจะเข็นรถออกไปขายของวันละ 2 ครั้ง คือ ตอนเช้า กับหัวค่ำ ผมชอบดู
รถเจ๊กชายฝรั่งจอดที่จุดไฟฟูไว้ตรงตู้กระจกด่านหน้าในเวลากลางวัน แสงไฟแวบแวมและเคลื่อนที่
ไปช้า ๆ ตามแรงเข็นที่ไม่เร่งร้อน อากาศเยือกเย็นด้วยสายลมชื้นรินว่าเพยกลิ้นพิกุลและลั่นทมมา
จากลานวัดสุทัศน์

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 63)

ฝนพรำสุยสาย มาณมัวเทาเป็นสีซี้เฝ้ากลมกลืนทิวเขารอบบ้านไปหมด หมูบ้านชื่อห้วย
ขวางคำอยู่ไกลโคศเคียว

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 12)

บัวจันฉิบกลางวันที่ได้ถุ่นบ้าน นางสะตุงตั้งตงใจพรวดพราด ใจหิวหลนหายไปชั่วขณะ
แล้วคอยคืนเป็นปกติ เสียงอะละลั่งเล้งของพ่อเลี้ยงดังลั่นบ้าน นางเงอะงะทำอะไรไม่ถูก เพื่อน
บ้านสองสามคนพร้อมทูนนะผัวนางโผล่เข้ามา

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 148)

“ร่องรอยของฟุ่้นเนียนรางมาก ฟุ่้นเก๋แก่เกินไป หลักฐานทางๆ แทบไม่เหลืออยู่
แล้ว ฟุ่้นเป็นแม่แบบของอารยธรรมขอมก็ว่าได้”

(หุบเขากินคน 2533 3)

บุญชูมองวิชชุกัมหน้ากัมตาอานหนังสือ แล้วเบือนสายตามองไปที่บดินทร์ผู้ฝึกซ้อมเพลง
พลองคร่ำเคร่ง แม้มิเคยเอ่ยปาก แต่เด็กชายชาวคงก็รู้ว่าสองคนนี้แข่งขันกันอยู่ในที่

(หุบเขากินคน 2533 13)

ควันจากตะเกียงอาจเหม็นสำหรับผู้ไม่เคยชิน แต่สำหรับสองตาหลานที่เกิดและคลุกคลี
กับมันมานั้นนาน ชินกับกลิ่นเหล่านี้เสียแล้ว

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 26)

“เธอสวยขึ้น” เขาพูดด้วยเสียงแผ่วเบา วางหุ่้นมีคลง รู้สึกอึดอัดที่ท่อนบนเปล้าเปลือย
เขาลุกขึ้นเดินไปหยิบเสื้อเกา ที่แขวนอยู่หน้ากระท่อมมาสวมใส มันเป็นเสื้อเกาซีคมอซอ

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 167)

ความอึดอัดโถมทับนายเทาหุ่้น เขาแปลความหมายภาษาไทยไม่ออกเสียแล้ว อะไรคือ
อุคมการณ์ อะไรคือคุณภาพชีวิตชาวเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือการรับรู้ของนายเทาอย่างเขาเสียจริง
เมื่อเห็นนายเทาหุ่้นหนึ่ง ทาทิเคร่งเครียด หญิงสาวจึงหัวเราะออกมาเบา ๆ

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 172)

เยาฟังเด็กพูดเป็นตอຍหอยอย่างเพลิดเพลิน ไม่คิดจะขัดคอจนกระทั่งเด็กหญิงจบท้ายลง
วา

“แต่งชุดนักเรียนดีกว่าแต่งค่านะคะ เพราะแต่งค่าแล้ว หนูทำให้ตั้งใจได้ยากจัง ”
เยากับช่วยทำหน้างวยพอกันทั้งสองคน แม้แต่คนขับรับจ้างก็พลอยมองกระจกหลังอย่างสนเท่ห์
ไปด้วย

“แต่งค่าแล้วตั้งใจได้ยากงั้นหรือคะ เอ๊ะ! แล้วทำไมต้องตั้งใจ”
ดวงหน้าใสสะอาดสลดลงเล็กน้อย กอนจะแฉมขึ้นแล้วอธิบายอย่างเต็มอกเต็มใจวา

(ลินลานารัก 2535 33)

เป็นอาหารเย็นอีกมื้อหนึ่งที่ทุกคนกินอย่างเอร็ดอรอย พรตอิมจนพุงกาง ข้าวหมดหม้อ
กับข้าวทุกอย่างก็ร่อยหรอ มีเหลือบ้างก็นิดหน่อย พอเรอเอ็กอักด้วยความอิมกอนจะยกขันน้ำ
ขึ้นดื่มอีก ๆ พรตยังกัมหน้ากัมตาอยู่กัมจันข้าวเสียงหายใจซึกซึก

(ลินลานารัก 2535 16)

ครูอุ้ยเดินกลับเข้าห้องเรียนที่ตนเป็นครูประจำชั้น เขามีงานเก่าค้างค้างที่จะสะสางให้แล้วเสร็จ

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 25837 67)

"อยากให้เป็นแบบไหนละ" เขาถามกลับเสียงอ้ออึ้ง และได้รับคำตอบอบนหวานแกมท่าทลายในทันควัน

(สุสายรุ้ง 2538 33)

คืนแรกทั้งคู่ค้างที่เซนต์ออกัสตินเมืองตากอากาศชายทะเลซึ่งบรรดาสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมตลอดจนบรรยากาศยังคงสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของสเปนที่เคยรุ่งเรืองอยู่แถบนี้ในอดีต

(สุสายรุ้ง 2538 166)

ทั้งคู่ออกโฉบด้วยความรู้สึกหคหู่ มันไม่เข้าใจ สับสนและงุนงงในพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้พบเห็น ผู้คนในกลุ่มเล็ก ๆ หลาย ๆ กลุ่ม ได้แสดงออกอย่างชัดเจนถึงการปกป้องป่าสร้างป่าอย่างยากลำบาก สูญเสียหยาดเหงื่อและชีวิต

(บทเพลงแห่งนกทางเขน 2539 155)

ทุกคนหันไปมองจึงได้เห็นว เด็กชายเป็นคนเดียวที่ยังคงแบมือรับแสงตะวันอยู่อย่างนั้น เด็กผู้หญิงหัวเราะกันคิกคักอีกครั้งแล้วมือเล็ก ๆ ก็ยื่นออกไปแบรับแสงตะวันกันใหม่

(คุณปู่แวนตาโต 2544 32)

น้ำแข็งกดทำหน้าที่ครุ่นคิด เธอพอจับได้ลาง ๆ หนูเขี่ยกับหนุณาเป็นเด็กดีเกินกว่าจะคัดค้าน

(คุณปู่แวนตาโต 2544 65)

3.2.2.2.2 คำซ้อนเพื่อความหมายที่มีสี่คำหรือสี่พยางค์ มักเป็นคำซ้อนที่มีเสียงสัมผัสพยัญชนะ เมื่ออ่านออกเสียงจะเป็นจังหวะสอดคล้องสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดเสียงไพเราะสละสลวย มี 4 ลักษณะ ได้แก่ คำซ้อนสี่คำหรือสี่พยางค์ที่มีเสียงสัมผัสพยัญชนะในพยางค์ที่ 1 และ 2 หรือพยางค์ที่ 3 และ 4 คำซ้อนที่คำแรกของแต่ละคู่เป็นคำเดียวกัน คำซ้อนสี่คำหรือสี่พยางค์ที่มีเสียงพยัญชนะเดียวกันทั้งสี่คำ และคำซ้อนที่มีสัมผัสสระในพยางค์ที่ 2 และ 3

3.2.2.2.1 คำซ้อนสี่คำหรือสี่พยางค์ที่มีเสียงสัมผัสพยัญชนะในพยางค์ที่ 1 และ 2 หรือพยางค์ที่ 3 และ 4 ดังตัวอย่าง

นภกระเรียนตัวแม่ถูกนายพรานยิงได้รับบาดเจ็บสาหัส จำเรียงคนเสียงคีร์องกลอนลำบท โศกเศร้าคร่ำครวญนาเวทนา เชอปล่อยเสียงสะอึกสะอื้นน้ำตาไหลพรากขณะร้องกลอนลำแสดง ให้เห็นถึงการเข้าถึงอารมณ์

(คอกไม้บานที่เชิงภู 2537 225)

“ทำไมปีนี้มันแล้งนักก็ไม่รู้?” ชายชราหงงมองยอดไผ่ ไผ่ที่เคยตกเขียวสบายตา วันนี้ กลายเป็นสีน้ำตาลซีมเซาหดหู่

(กระทอมแสงตะวัน 2534 49)

อีกครั้งที่กางเขนทั้งคู่แน่ใจว่า ในธารเลือดของป่าหลั่งผ่านเกรี้ยวกราด มีร่างเสียชีวิต ของชายชราขนขาทางหมูนคว้าง ร่างนั้นปะปนกับชิ้นส่วนของบ้านเรือนที่พังทลาย อีกครู่ต่อมาได้ พบเห็นร่างเปลือยเปลือยของเด็กน้อยอีกสองหรือสามคนมันไม่แน่ใจ ร่างของพวกเขาพลิกคว่ำพลิก หายอยู่ในสายน้ำคลุ้มคลั่ง

(บทเพลงแห่งนกกางเขน 2539 120-121)

3.2.2.2.2 คำซ้อนที่คำแรกของแต่ละคู่เป็นคำเดียวกัน คำหลังจะ มีความหมายเหมือนหรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน ดังเช่น

ถ้าไม่เล่น “ทะลือกก็อกก๊ก” เราก็กเล่น “ไอ้เซ็ไอ้โขง” อุปลอกนให้คนหนึ่งเป็น “ไอ้เซ็ไอ้ โขง” ที่เหลือก็ร้องยั่วเข้า “ไอ้เซ็ๆไอ้โขง มะโรงไม้สัก ไอ้เซ็ฟันหัก กัดคนไม่เข้า” ทั้งคอยระวังไม่ให้ “ไอ้เซ็” จับตัวได้พอไฟมาก็เฮกันร้อง “ไฟมาแล้ว ๆ” เสียงขรม และวิ่งต้อกลับเข้าบ้านทำการบ้าน การเรือนที่ค้างไว้ หรือไม่ก็มุดหัวเข้านอน

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 46)

เขาเองกลายเป็นตัวตลก เป็นคนเป็นเท็น ไม่เข้าท่าเข้าทาง การดูถูกเหยียดหยามแม่ ไม่ไ้ขัดแย้ง

(หุบเขากินคน 2532 13)

3.2.2.2.3 คำซ้อนสี่คำหรือสี่พยางค์ที่มีเสียงพยัญชนะเดียวกัน ทั้งสี่คำ ดังตัวอย่าง

ไม่มีเด็กคนไหนเก็บขนมชั้นแล้วเอาไว้ด้วยอาการนอนมและรอคอยการเสพอย่างใจจดใจ จ่อ นอกจากรีบกินให้หมด ๆ หรืออีกทีก็ไม่แยแสสนใจ

(สู่สายรุ้ง 2538 105)

สาวสมัยใหม่แห่งยุคชอบออกมานั่งชานบ้านเพื่อฟังเสียงตีมิดจากกระทอมริมน้ำ เสียง กังวานหวานของเหล็กที่ลอยแววมายในความเวิ้งของรัตติกาลได้ชอกชอนชุกชุนได้เข้าไปในหัวใจ

สาว ๆ หลายดวง เติบโตมีศขงตาช่างออกอ้อนนอเซาะนักในความครุ่นคำนึงของหญิงสาว หลาย
คนแอบคิดแอบฝันว่าสองมือของชายในกระตอมริมหน้านั้นจะอบอุ่นเพียงใดหนอ

(กระตอมแสงตะวัน 2534 130)

3.2.2.2.4 คำซ้อนที่มีสัมผัสสระในพยางค์ที่ 2 และ 3 เช่น

ที่สำคัญก็คือ ไม่วาวันธรรมดาเราจะอด ๆ ยาก ๆ กันอย่างไร แต่ทุกปีก็มีวันที่เราได้กิน
กันอย่างอิมหน้าสำราญอยู่ 2 วัน นอกเหนือจากตรุษจีน ซึ่งเราได้รับหมูเห็ดเป็ดไก่อย่าง
เหลือเฟือจากบ้านคนจีนในตรอก

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 34)

พบว่าเป็นเรื่องระหว่างอาหลานอย่างแท้จริงที่ไม่ต้องการการสอดแทรกของบุคคลอื่น
เขารับอธิบายเหตุผลกับอีกฝ่ายเพื่อไม่ให้ดูเป็นรังเกียจเคียดฉันทน์ บ้านรกเป็นข้ออ้างที่ดีเสมอ
สำหรับชายโสด

(คู่สายรุ่ง 2538 82)

“ข้าแต่พระมหาเทวีผู้ประเสริฐ” อัมมาเมียงหน้าหนี “โปรดอย่าทักท้วงเลยพระเจ้าข้า เรื่องนี้
ใหญ่หลวงนัก โปรดใคร่ครวญถ้วนถี่ด้วยเถิด พระเจ้าข้า”

(หุบเขากินคน 2533 164)

พ่อแม่ไม่ยอมให้อภัยลูกสาว แต่พ่อแม่ก็อยู่ต่อมาด้วยความหม่นไหม้และความอับอาย
ขายหน้าจนแก่เฒ่า ญาติพี่น้องค่อยๆ แยกย้ายกันไปคนละทิศละทาง

(ลินลานารัก 2535 15)

3.2.3 การใช้คำบอกแสงสี

การใช้คำบอกแสงสี เป็นการใช้คำเพื่อช่วยขยายรายละเอียดของ แสงและสี ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ แสง สี ต่างๆ ในจินตภาพได้แจ่มชัด ในที่นี้แบ่งได้ 2 หัวข้อ คือ

3.2.3.1 การใช้คำบอกแสง

3.2.3.2 การใช้คำบอกสี

3.2.3.1 การใช้คำบอกแสง จากการศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับ
รางวัล สามารถจำแนกการใช้คำบอกแสงได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ การใช้คำบอกแสงที่สื่อภาพของแสงที่เปล่ง
ประกายระยิบระยับเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา การใช้คำบอกแสงที่สื่อภาพของแสงที่เจิดจ้าสว่างสดใส
สวยงาม และการใช้คำบอกแสงที่สื่อภาพของแสงที่มีดมัวและไม่สว่างสดใส

3.2 3 1 1 การใช้คำบอกแสงที่สื่อภาพของแสงที่เปล่งประกายระยิบระยับ เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างต่อไปนี้

ผมชอบดูรถเจ๊กขายฝรั่งจอดที่จุดไฟฟ้ไว้ตรงตู้กระจกด้านหน้าในเวลากลางคืน แสงไฟ
วิบวามและเคลื่อนที่ไปช้า ๆ ตามแรงเขื่นที่ไม่เรงร้อน อากาศเยือกเย็นด้วยสายลมซึ้น รินรำเพย
กลันพิกุลและลันทมมาจากลานวัสดุทัศน์ฯ

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 63)

วิชาทำปานคมของอันออกจะเป็นเรื่องที่มีกรรมวิธีพิเศษและใช้ความอดทนพิถีพิถันอยู่ไม่
น้อย เริ่มตั้งแต่การหาแก้วเนื้อละเอียดอย่างขวดน้ำอบฝรั่งมาทุบเป็นชิ้นเล็ก ๆ หลังจากนั้นก็เอา
เศษแก้วใส่ตุ๊กกาฟเฟกา ๆ ไว้บนรางรกราง ให้รกรางแลนทับซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนแก้วปนเป็น
วิบวาม ปานที่ใช้ทำปานคมก็จะเป็นชนิดที่มีความทนทานพิเศษ

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 80)

วงกลมอันใหญ่หมุนไปตามแรงเครื่องยนต์ รอบแล้วรอบเลาพาคนนั้นขึ้นคนนี้ลงราวกับ
การเดินทางที่ไม่มีวันสิ้นสุด ยามกลางคืนกระเช้าสวรรค์จะประดับไฟสีตาง ๆ แพรวพราว ดูโดดเด่น
ท่ามกลางความมืด

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 91)

นอกชานเปียกชื้นจนมองเห็นดาวอยูวมวาม

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 9)

แดดบ่ายทองเด่นไปตามสายน้ำวুবวามพลิกพราย คมกล้าปลาบตา

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 46)

นกกระยางกางปีกหยับ ๆ ปลายปีกจับแดดเป็นมันเลื่อม

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 192)

บนปีก เลื่อมระยิบจับแดดเป็นสีเขี้ยวกำกวมคราม

(หุบเขากินคน 2532 32)

เขาคีบหินมืดซุกลงไป โยนแคตตาล็อกสีสายนันลงไปบนถ่านคุโซน มันเกรียมก่อนชั่วครู่
แล้วลุกโซนวบเปลวไฟวามสว่าง

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 117)

ในห้องอาคารซึ่งมีหน้าต่าง กระจกมองออกไปเห็นสวนดอกไม้ออนสลัวอยู่ภายในแสงโคม
ริมสระน้ำ หิ่งห้อยหลายตัวบินสองแสงแวบแวมอยู่คล้ายนางฟ้าในนิยาย

(ลินลานารัก 2535 218)

ตะเกียงสีส้มสองแสงวอมแวบ

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 101)

มองแม่น้ำใหญ่ที่ ระลอกคลื่นแลบตะเข็บเงินประกายวูบวาบ

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 4)

3.2.3.1.2 การใช้คำบอกแสงที่สีภาพของแสงที่เจิดจ้าสว่างสดใสสวยงาม
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แดดเข้มกล้ำมากขึ้น บิน ๆ วิบ ๆ เป็นประกายกลางแดด คือ หยดน้ำค้าง ค้างตัวเกาะ
กับปลายไผ่เป็นประกายวูบ

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 46)

แผ่นเหล็กกำแดด ส่องประกายสีส้มสุก

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 112)

ความมืดคลุ้มมาดำโรยลงมาช้า ๆ ไม่นานนักก็มืดสนิท สุกสว่างอยู่ที่ต่ดวงดาวบน
ฟากฟ้าที่กระปริบพรายพรายอยู่ไกลแสนไกล

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 116)

กลางลำห้วยมีผักตบชวาขึ้นเขียวเป็นพืดเต็มไปหมด บางกอ กก็ชูช่อดอกสีม่วงรับแสงแดด
เจิดจ้า ดอกผักบุ้งคลี่กลีบบานรับแสงแดดยามเช้า พอบายแดดจืดกลีบดอกก็เขียวชบเตรียมร่วงโรย
ไปตามกาล

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 53)

ดวงอาทิตย์ลับหาย เริ่มอาบแสงสีตระการตา สีสิ้นเข้มขึ้นกระจายแผ่กว้างขึ้นเรื่อย ๆ จน
แผ่นฟ้าเจิดจ้าสุกปลั่งพร่างพราย หลากแสงสีแข่งกันเปล่งประกายระบายนเต็มขอบฟ้า

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 59)

3 2 3 1 3 การใช้คำบอกแสงที่สีภาพของแสงที่มีคมัวและไม่สว่างสดใส
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กรุงเทพฯ หลังสงคราม ซิมเซาราวกับคนที่ยังจมอยู่กับฝันร้าย เมืองทั้งเมืองมีแต่ความ
เหี่ยวแห้งหดหู่ ยามราตรีมีแสงไฟเพียงสลัวลางคล้ายกับยังไม่เลิกการพรางไฟ

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 43)

บ้านของตารองไม่มีไฟฟ้า พอพลบค่ำแก่จะจุดตะเกียงน้ำมันก๊าดพอให้มีแสงเรือง ๆ
ประตูที่เป็นเพียงไม้สามแผ่นตีหยาบ ๆ ไม่เคยสนิท แต่ก็ไม่เคยมีใครที่จะลวงล้ำเข้าไปภายใน

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 93)

เดือนคล้ายคล้อยต่ำ แสงสลัวเลื่อนลอยหมอกลดทลายลงไปอีก

(หุบเขากินคน 2532 273)

ลุงชอบเพลงมองความมืดสลัวในห้องอย่างสงสัย

(ลินลานารัก 2535 18)

3 2 3 2 การใช้คำบอกสี เป็นการใช้คำที่ช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการเกี่ยวกับสีอย่าง
ละเอียดชัดเจน ดังที่สุจิตรา จงสถิตยวัฒน์ (2528 46) อธิบายไว้ว่า “เมื่อสีต่างๆ เป็นองค์ประกอบ
ของธรรมชาติ การพรรณนาสีของกวีจึงมักปรากฏในรูปของการให้รายละเอียดของสี หรือพรรณนา
เพื่อให้ผู้อ่านได้สัมผัสกับความอ่อนแก่เรื่อเรือง หรือความเข้มข้นหลากหลายสี จึงใช้ความเปรียบหรือใช้
คำวิเศษณ์ขยายคำบอกสี โดยบางครั้งอาจจะไม่กล่าวถึงชื่อสีอย่างเด่นชัด แต่ผู้อ่านจะสามารถรับรู้สี
นั้นๆ ได้อย่างละเอียดชัดเจน” การใช้คำบอกสีที่ต่างกันมีอิทธิพลต่อการช่วยสร้างความรู้สึกให้แตกต่าง
กัน เช่น สีแดง ให้ความรู้สึกตื่นเต้น และมีชีวิตชีวา สีขาว ให้ความรู้สึกสะอาด บริสุทธิ์ สีดำ ให้
ความรู้สึกลึกลับ โศกเศร้า และน่ากลัว เป็นต้น โดยทั่วไปเด็กมักชอบสีสดใส สะดุดตามากกว่าสีมืดทึบ
ดังนั้น การใช้คำบอกสีในวรรณกรรมสำหรับเด็กจึงมุ่งให้สอดคล้องกับความชอบพื้นฐานของเด็ก
เพื่อกระตุ้นความสนใจของเด็กให้อยากติดตามอ่านเรื่องราวต่อไปจนจบ ทั้งยังช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึก
และนึกจินตนาการเห็นภาพได้อย่างรวดเร็ว การใช้คำบอกสีมี 2 ประเภท ได้แก่ การใช้คำบอกสีที่มีคำ
ขยายและการใช้คำบอกสีโดยใช้การเปรียบเทียบ

3 2.3 2 1 การใช้คำบอกสีที่มีคำขยาย เป็นการใช้คำมาขยายเพื่อสื่อให้เห็นถึง
ความแตกต่างของสีนั้นๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพิ่มความโดดเด่นให้สีนั้นๆ ทำให้เด็กสามารถแยกสีได้อย่าง
รวดเร็ว เช่น สีขาวโพลน ขาวผ่อง แดงฉาน เหลืองอร่าม สีเทาจาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บ้านเจ้าของที่เป็นเรือนหลังใหญ่ทาสีเขียวชืด ๆ ดูเด่นเป็นสงานาเกรงขาม พวกเด็ก ๆ
จะเงิบเสียง สงบเสงี่ยมลงทันทีทันใดที่เดินผ่านเรือนหลังนี้ แม้หน้าเรือนจะมีมะม่วงทวายต้นใหญ่
ที่ออกลกดกสะพรั่งตลอดปี แต่ก็ไม่มีใครกล้าไปแตะต้องหรือเพียงแต่ชวยตามอง

ผมไม่เคยเห็นหน้าแถกนัคนอกจากสีขาวยโพลนของปอยผม ลอนเนื้อใต้คางกลืนเหงื่อ
แห้ง ๆ

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 29 - 30)

แต่คุณนายถนิมเมื่อผมรู้จักนั้น ผิดไปคนละคนกับที่แม่เล่า ผิวคล้ำ หน้าหมอง ผอมซุบ
จนดูชะลูด เก้าผมมวยที่ท้ายทอยและแต่งตัวด้วยเสื้อแขนกุดสีชาวมอ ๆ

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 32)

สวนตรุษจีนเป็นเทศกาลที่มีสีสันจุดจาดกว่า เสียงประทัดดังไลกันเป็นคั้บระงมด้วย
เสียงฉาบและทำลของเหล่านักเชิดสิงโตโลดเต้นไปตามบ้านเรือนของคนจีนสีทอระยิบระยับของ
ตัวอักษรมงคลต่าง ๆ และสีแดงของซองอั้งเป่า เสียงขิมจากเพลงจีนโบราณ กับเสียงหัวรอต
กระซิกของหนุ่มสาว

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 48-49)

อย่างไรก็ตามวันหนึ่งลุงทองปลั่งก็เดินเข้าตรอกมาพร้อมกับเด็กผู้หญิงอายุพอ ๆ กับพี่
โมกผิวชาวฝั่ง จนเห็นเส้นเลือดฝอยที่แก้ม ตัดผมหน้าม้า คาคี๋ ตัวอ้วนกลมเหมือนตุ๊กตาญี่ปุ่น

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 51)

กว่าแม่และน้าจลวยจะเปิดประตูห้องเข้าไปได้ก็ทุลักทุเลเอาการ พี่มณฑานอนหลับตา
หายใจระรวยอยู่บนเสื่อ ปากคอเสื้อผ้าแดงฉานไปหมด

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 65)

ข้าวตูเป็นข้าวตากแก้วออกสีน้ำตาลไหม้ ต่าจนละเอียดแล้วเคล้ากับน้ำตาลและมะพร้าว
ปั้นเป็นก้อนรูปไข่ ร่มควันเทียนหอมจุก เรียงซ้อนอยู่ในขวดโหลใบยอมน สวนขนมโก๋เป็นแป้งผสม
น้ำตาลอีกพิมพ์รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าชิ้นเล็ก ๆ ห่อด้วยกระดาษผ้าสีขาวทั้งสองอย่างชั้นละสิบสตางค์

หากไปเที่ยวงานภูเขาทอง แม้ก็จะรีบจูงผมโยกเขยกผานร้านขายของเล่นประเภทมีด
ดาบเหล้าด้วยไม้โมก ใบลานสานเป็นรูปปลาตะเพียน หมวกกระดาษ หรือรดจีพดอด้วยฉ่าฉา
ทาสีแดงแจ๊ด กับหัวล้าน หัวจุก หัวแกละ ที่แม่เรียกว่า “หัวล้าน หัวเหลือง หัวละเพ็องสองไฟ”

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 83-84)

ผมแอบดูตารางจากรอยแตกของฝาไม้ในห้องนอน ตารางต่อนั้นอายุสัก 50 ผมขาว
โพลนเป็นกระเซิง รูปร่างผอมบางจนเหมือนไม้แขวนเสื้อเดินได้ แกมกจะกัมหน้าและค้อมไหล่แต่
ยามยิ้มแย้ม ดวงตาของแกจะเป็นประกายแจ่มใส

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 93)

โดยมีพีโมกที่ตัวดำบีเหมือนหลวงพอบอน้ำร้อนเมืองระนองเพิ่มขบวนมาอีกคนหนึ่ง พอค้างอยู่พักใหญ่จนญี่ปุ่นขึ้นเมือง จึงได้งานติดต่อด้านพลาธิการจัดหาอาหารและเครื่องใช้ต่าง ๆ ให้กองทัพญี่ปุ่นที่ประจำอยู่ในกรุงเทพฯ

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 112)

หมอกยามเช้าคลุมมัวจนชาวโพลนไปหมด

(เขียวเสื่อไฟ 2531 41)

เสื่อลำบากลากขาหลังปิดเป้ไม้ริบร้อน มันเหมือนรู้ว่าเหยื่อตัวจ้อยไม่มีทางหนีรอด มันยอบตัวลง อ้าปากหาวกว้างเห็นริมฝีปากแดงเถือกกับเขี้ยวเต็มปาก

(เขียวเสื่อไฟ 2531 165)

แสงสะท้อนสีเทาจางสายน้ำหมองหม่นลงไปเรื่อย ๆ

(หุบเขากินคน 2532 273)

ลมแล้งหอบความร้อนมานานนับเดือนแล้ว ไบไม้ที่เคยเขียวเข้มบัดนี้เริ่มหม่นสีออกอมน้ำตาล

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 49)

ดอกโสนริมตลิ่งออกดอกเหลืองอร่าม ต้นที่ข่อยูริมน้ำโยกโอนกวัดแกว่งไปตามกระแสน้ำไหลผาน

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 161)

เรือนไทยที่คฤหาญิงอยู่ท่าสี่คันโนเป็นสีอ่อน ๆ สวยสะอาด ห้องรับแขกทาสีครีมผ่องใส สวนห้องนอนของเธอเป็นสีฟ้าจางเกือบขาวเย็นหทัยตา เข้าผ้าคลุมเตียงและมานลายดอกไม้สีฟ้าอ่อนแก่เข้บจากผ้าพับเดียวกัน ผิดกับเรือนเก็บของซึ่งปล่อยเนื้อไม้ไว้เป็นสีน้ำตาลแก่ที่บวมตามสีเส้น

(ลินลานารัก 2535 19)

บึงเต็มไปด้วยดอกบัวหลวงสีขาวชมพู ถ้าออกมาตอนเช้ามากก็จะเห็นนกกระยางโฉบบินขึ้นจากทุ่งนา ปีกขาวอวบแสงแดดยามอรุณเป็นสีชมพูระเรื่องดงามราวกับวิหคสวรรค์ อากาศแถวนี้ยังคงโปร่งโล่งหายใจเต็มปอด พระสงฆ์บิณฑบาตตอนเช้าท่านก็กลับโดยเส้นทางนี้ มองเห็นผ้าเหลืองเป็นสีทองอร่ามยิ่งกว่าแสงแดด

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 109)

พลอยวิ่งเข้าไปเก็บถือไว้ในมือพลางส่งเสียงขึ้นไป
 “ได้แล้วพี่พงศ์ สุขแดงแจ๋เลยหอมด้วย” พลอยยกลิ้นน้ำลายลงคอ นานแล้วพลอยไม่ได้กิน
 ผลไม้สัก

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 81)

3 2 3.2.2 การใช้คำบอกสีโดยใช้การเปรียบเทียบ เป็นการใช้อีกคำหนึ่งมา
 เปรียบเทียบเพื่อสื่อสีนั้นๆ ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ทำให้เด็กเกิดจินตนาการสีของภาพได้อย่างรวดเร็ว เช่น
 คำเป็นหนึ่งยง คำเหมือนตอตะโก สีเหลืองข้าวโพด แดงสดใสดั่งสีน้ำครั่ง สีเหลืองลูกไก่ ดังตัวอย่าง

และที่พี่โมกจับใจนักหนา ก็คือ คนที่ผ่านไปมาเมื่อเห็นพี่โมกตัวดำเป็นหนึ่งยงอ้อมผมที่มี
 ผิวขาวละเอียดก็อดจะเตือนพี่โมกด้วยความเป็นห่วงไม่ได้ว่า “ไอ้หนูเอ็งอ้อมลูกเขาคี ะ”
 (เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 23)

ป่าเหวียนกับลุงทองปลั่งเป็นคู่ที่เหมาะสมจะกันเหมือนตลกอ้วนผอมในหนังฝรั่ง
 ป่าเหวียนตัวดำเหมือนตอตะโก ผอมกึ่งโก้ สุกบุหรี่ป้ามองมวนตอมวนค่อมเหล้าค่างโหนดลอดวัน
 (เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 49)

ตัวบ้านเป็นคึกฝรั่งทาสีเหลืองข้าวโพด มีสนามหญ้าเขียวขจี และสระน้ำที่ปลูกบัว
 วิกตอเรียใบโตเทากระด้าง มีกรงเลี้ยงกระต่ายตัวอ้วนขนปุกปุย และมีของเล่นมากมายของพี่จี๊ด ลูก
 สาวคนสุดท้ายของป่าเจ็ด
 (เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 87)

พญาลอมอบชุกอยู่กลางกอหญ้าเหลืองเกรียม หน้าแดงสดใสดั่งสีน้ำครั่ง ขนปีกเลื่อม
 ระยับจับแดดเป็นสีเขียวกำกวมคราม แล้วทาบด้วยทองแจ่มจนสว่างไสว ขนหางออนโง้งราว
 แก่งหับ เหลือบแว้งรวงกลมกลืนออนแกดูเรียวระหง
 (หุบเขากินคน 2532 32)

น้ำในลำคลองเกือบแห้งขอด สีดำเป็นมันเลื่อม สะท้อนกับแสงแดดดูวาว ขยะ
 สกปรกหลากสีหลากชนิดทับถมกันอยู่ทั้งใต้ต้นไม้และบนผิวน้ำ
 (บทเพลงแห่งนกทางเขน 2538 3)

สวนสมุดของน้องหมวยปกกลายเป็นสีฟ้าใส สมุดที่มีสีอ่อนหวานมากที่สุดเป็นของหนู
 นาที่เป็นสีเหลืองลูกไก่
 (คุณปู่แวนตาโต 2544 193)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการใช้คำบอกแสงที่สื่อภาพของแสงที่เปล่งประกาย ระยิบระยับเคลื่อนไหว แสงที่เจิดจ้าสว่างไสว แสงที่มีดมัวไม่สว่างสดใส และการใช้คำบอกสีในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น มุ่งหมายให้เด็กนึกมองเห็นภาพต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้แต่งมักเน้นการใช้คำบอกแสงยามเช้า แสงคำคืนที่สวยงาม และการใช้คำบอกสีที่สดใสมากกว่าการใช้คำบอกสีที่เป็นสีมืด อาจเพราะเด็กมักชอบสีที่สดใสสวยงามและเร้าความสนใจให้อยากติดตามเรื่องราว การใช้คำกลุ่มนี้ทำให้เด็กสนุกสนานเพลิดเพลินในการอ่าน และเกิดจินตนาการจากความเป็นจริงของธรรมชาติได้ถูกต้องยิ่งขึ้น ทั้งคำบอกสีที่มีคำขยายและคำบอกสีโดยใช้การเปรียบเทียบ

3.3 การซ้ำคำ

การซ้ำคือการนำคำคำเดียวกันมากล่าวไว้ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป เพื่อต้องการเน้นย้ำความโดดเด่นชัดขึ้น เพื่อให้เกิดความไพเราะทางด้านเสียง ขณะเดียวกันก็ให้ความหมายที่ปลูกเร้าความรู้สึกและอารมณ์ให้คล้อยตามเนื้อความนั้นๆ

ในวรรณกรรมสำหรับเด็กนิยมใช้การซ้ำคำทั้งที่เป็นคำเดียว และเป็นวลีเพื่อยำนำหนักความ และสร้างจังหวะเสียงให้เสนาะขึ้น เช่น หวาน ดาย ดีใจ ตรงหัวใจ และดังขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ผมชอบขนมหวานมากเลยอะ แม่ก็เคยให้ขนมหวานผมด้วย และผมก็คิดว่า ขนมที่แม่ให้ผมหวานอร่อยที่สุดในโลก”

นัยน์ตาของคุณปู่เป็นประกายแวววาว เขาเห็นแล้วว่าเด็กชายผู้นี้กำลังพยายามสื่อสารอะไรบางอย่างที่คนอื่นยังไม่ได้สื่อ และอาจยังไม่เข้าใจ

“ใช่” คุณปู่ว่า “ขนมที่แม่ให้เน้มนั้นหวานขนาดที่ทำให้ผลไม้ที่อยู่บนต้นไม้หลอหลอยหวานไปด้วย นี่เขาเรียกว่าภาษากวี”

(คุณปู่แวนดาโต 2540 38)

พวกเจ้าต้องตาย ไคร่รุกล้าหุบเขากินคนต้องตาย ตายทุกคน

(หุบเขากินคน 2532 38)

“ดีใจจังเลย” เสียงใสแจ้วกังวานอยู่ข้างหูของเขา “ดีใจจังคะ” อาจารย์ใหญ่บอกว่าคนที่นี้มีเยอะเยอะกลัวจะไม่เจอกัน แต่ลินลาแน่ใจว่าจะต้องเจอ แล้วเจอจริง ๆ

แยงงไปหมด แต่ในความงงงวยมีความปีติปนอยู่ด้วย

“ดีใจหรือคะ คุณหนูดีใจมากหรือคะ” หล่อนหลุดปากถาม

(ลินลันารัก 2535 30)

ทุนนะถอนใจยาว กระจุกเหล็ก กูซื่อว่าทุนนะ กระจุกเหล็ก แต่วันนี้ถูกกลายเป็นทุนนะ
ชาที่อ

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 2)

“เขี้ยวเสือไฟเขี้ยวเสือเพยนั้นแหละ ไม่เพราะเขี้ยวเสือไฟหรือวะพ่องถึงเป็นแบบนี้” นาง
นั่งลง ลดเสียงให้อ่อนลง “เชื่อแม่เถอะแก้วเฮือน ผีลางผีบนบอแก้ว เขี้ยวเสือไฟจะชักนำวิบัติฉิบ
หายมาสูเรือนเรา”

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 6)

“เสือไฟยังตาย” เธอนึกถึงคำอา เข้าใจแล้ว รู้เรื่องแล้ว เสือไฟยังตายแต่หัวใจเสือไฟไม่
ตาย หัวใจเสือไฟจะอยู่กับเธอตลอดไป

“หัวใจเสือไฟ หัวใจเสือไฟ”

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 196)

“ผมจะเริ่มตันให้กองอย่างตาตรงไหนละ”

“ก็ตรงหัวใจนี้แหละ” ตาย้า

“ตรงหัวใจหรือตา?”

“เออ! ตรงหัวใจของเจ้านี้แหละ การตีมีดใคร ๆ ก็ตีได้ แต่จะให้มันตีกว่าอื่น ๆ เจ้าต้องทุบ
หัวใจลงไป อยาตีมีดด้วยมือสองมือแต่เอาหัวใจลงไปตีด้วย”

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 30)

“เจ้าบินได้แล้ว! เจ้าบินได้แล้วจริง ๆ ไ้ลูกนกที่แสนประเสริฐ”

ตอนแรกเสียงนั้นแผวเบาราวกับเสียงกระซิบจากที่ไกล ๆ ราวเสียงสายลมลูบไล้ขนอ่อน
แห่งความเป็นลูกนก แล้วเสียงนั้นค่อย ๆ ดังขึ้น ดังขึ้น และดังขึ้น สุดท้ายกลายเป็นเสียงอ้ออ้อ
รอบ ๆ ตัว เสียงแห่งชัยชนะ ชื่นชมยินดี

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 14)

จะเห็นได้ว่า การซ้ำเป็นวิธีที่สำคัญและนิยมนำมาใช้ในวรรณกรรมสำหรับเด็ก เนื่องจากผู้แต่ง
มุ่งให้เกิดความไพเราะ ชวนฟังแล้วยังต้องการเน้นย้ำความให้เด็กสามารถจดจำและเข้าใจได้ง่าย

3.4 การใช้ชุดคำเดียวกัน

การใช้ชุดคำเดียวกัน คือ การใช้กลุ่มคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมาอธิบาย
หรือขยายความ เป็นการแจกแจงอย่างละเอียดลออ เพื่อเน้นเนื้อความให้เด็กเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในวรรณกรรมสำหรับเด็กปรากฏการใช้ชุดคำเดียวกันเป็นจำนวนมาก เช่น คำเรียกเครือญาติ
ของชาวจีนว่า อาเฮีย อาเจี อาเจ็ก อาแป๊ะ อาโก้ อาซิม อาตี้ และอาหมวย คำเรียกผลไม้ เช่น มะม่วง
ฝรั่ง มะดัน สับปะรด มันแกว มะกอก และอ้อย คำแสดงความเจ็บปวด เช่น เจ็บ ปวด ถูกขัง
ถูกทรมาน เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในตรอกบ้านเรา หากไม่นับเจ้าของที่แล้ว ก็มีบ้านคนไทยเพียงบ้านผม กับบ้านลุงทอง
ปลั่ง และกระต๊อบของตารองที่ท้ายตรอกนอกนั้นแล้วมีแต่คนจีนที่เช่าห้องแถวอยู่กันแน่นขนัด

เข้า ๆ เย็นๆ จะเห็นอาเฮีย อาเจี้อ อาเจ็ก อาแป๊ะ อาภู่อ อาซิม และอาดี้อ อาหมวย เดินเข้าออก กันขวั๊กไขว

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 47)

ส่วนเจ๊กชายฝรั่งดอง ที่ผอมแห้งเหมือนผีตายซาก และไอโซลก ๆ ตลอดวันนั้น ทั้งบ้านดู จะงวนอยู่กับการดองมะม่วง ฝรั่ง มะดัน ฯ หรือไม้ก็ปอกเปลือกสับประรด มันแกว มะกอก และ ควันอ้อย

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 63)

“ช่วยข้าช่วย ข้าเจ็บ ข้าปวด ข้าถูกขัง ถูกทรมาน ”

(หุบเขากินคน 2532 11)

หากคนต่างไม่เชื่อมั่นอะไรสักอย่าง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ศรัทธาที่มอบให้ พระรัตนตรัย

(หุบเขากินคน 2532 292)

ตอนเย็นกลับจากโรงเรียนลงไปชายตลิ่ง พริก มะเขือ บวบ รอให้เขาไปปลิดมา ให้ต้มแกง

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 76)

“เครื่องบูชา” ชายชราหันมาบอกหลานชาย ให้หยิบเครื่องบูชา ทั้งของพระพุทธ พระภูมิ พระแม่ธรณี เครื่องบูชาเทพเจ้า

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 99)

ป่าเบญจพรรณเป็นหย่อมเล็ก ๆ ตามเนินเขาที่ไม่สูงมากนัก พันธุ์ไม้ที่สำคัญขึ้นอยู่กับดิน ไม้ค่าโมง ยาง ตะแบก แดง ประดู่ ฯลฯ บริเวณที่ดินตื้นหรือดินลูกรังตามเนินเขาจะเป็นป่าเต็ง รัง พะยอม ฯลฯ

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 113)

ประจักษ์จึงมักจะเห็นพวกนกต่าง ๆ กวาง เก้ง กระซัง เดินผานหรือเข้ามาหากินใกล้ที่ทำการเขตนอย ๆ ยิ่งชะนีลิงค่างด้วยแล้ว พวกมันจะห้อยโหนส่งเสียงร้องกล่อมไพรยามตะวันลับแสง ตอนเย็นๆ

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 185)

หลังจากนั้นเขากับก๊วยเตี่ยวหลอดก็พากันไปขายกับข้าวในซูเปอร์มาร์เก็ต ชาลินหยิบนม ขนมหัง เบคอน ฮีทค็อก ไส้กรอก แยม ไข่ แล้วก็เนยใสรดเช่นโดยไม่ต้องคิดเลย

(สุสายรุ่ง 2538 32)

พ่อนกเริ่มร้องเพลง เป็นการร้องเพลงครั้งแรกของมันในวันแห่งการพลัดพราก
แมนกร้องประสานเสียง เสียงเพลงของพ่อนกแฝงไว้ด้วยความรัก ความอาลัย ความเป็นห่วง

(บทเพลงแห่งนกกางเขน 2539 42)

สัญญาชานกัณแห่งการรังแกการทำลายล้างของพวกเขาได้บรรลุจุดสุดยอดของหัวใจมืดใน
ขณะที่วิญญาณปาถูกสะกดให้เจียบงัน สยดสยอง สิ้นหวัง โดดเดี่ยว

(บทเพลงแห่งนกกางเขน 2539 146)

"ฟังยากไปใช่ไหม แต่ที่ท่านให้จารึกตำราฉันที่ไว้นะ แล้วก็หยิบตำราถลอนบท ตำรา
โคลงกลบท สุภาษิต โคลงโลกนิติ แล้วก็ยังมีตำราด้านอื่น ๆ อีก พุทธศาสนา สาธารณสุข
ประเพณีอะไรพวกนี้"

(คุณปู่แวนตาโต 2544 159)

"อ้าว " คุณปู่ร้อง "ก็คนสมัยก่อนเขามีเวลามาก ทำงานศิลปะด้วยหัวใจ ทำถวายเป็น
ถวายเป็นศรัทธา เป็นการทำบุญ ไม่ใช่ทำขายหรือถูกจ้างทำทั้งชีวิต ทำทั้งหัวใจ ไปดูเดอะ
ภาพเขียน ไม้แกะสลัก ลายรดน้ำ ลายประดับมุก อะไรพวกนี้ หรือแม้แต่ศาลา เจดีย์ ประดับ
กระเบื้องสีที่เราไปดูมาเมื่อกี้ ทำมาจากหัวใจทั้งนั้น "

(คุณปู่แวนตาโต 2544 174)

จะเห็นได้ว่า การใช้ชุดคำเดียวกันหรือกลุ่มคำเดียวกันช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการได้อย่าง
กว้างไกล เมื่อนามาวางไว้ใกล้กันสามารถเชื่อมโยงความคิดของเด็กให้สัมพันธ์กันเป็นลำดับ ซึ่งจะ
ช่วยเพิ่มพูนพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาให้แก่เด็กได้อีกทางหนึ่ง

3.5 การใช้ภาพพจน์

ภาพพจน์ หมายถึง การใช้ภาษาเปรียบเทียบให้เกิดจินตภาพแจ่มชัดขึ้น มีหลายประเภท เช่น
อุปมา อุปมาอุปไมย บุคลาธิษฐาน อติพจน์ ปฏิพจน์ เป็นต้น ในวรรณกรรมสำหรับเด็กนิยมใช้ภาพพจน์
2 ประเภท ได้แก่ ภาพพจน์อุปมาอุปไมย และภาพพจน์บุคลาธิษฐาน ดังนี้

3.5.1 การใช้ภาพพจน์อุปมาอุปไมย คือการนำเอาสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันมา
เปรียบเทียบกัน เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจหรือรู้จักสิ่งที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน โดยใช้คำเชื่อมว่า เหมือน ปาน
ประดุจ คล้าย ราว เป็นต้น การใช้โวหารแบบอุปมาอุปไมยที่พบจากวรรณกรรมสำหรับเด็ก มักอุปมา

จากเรื่องที่ใกล้ตัวเด็ก เป็นอุปมาที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ขยายจินตภาพให้เห็นชัด เด็กสามารถเข้าใจได้ทันที การใช้ภาพพจน์อุปมาอุปไมยในวรรณกรรมสำหรับเด็กมี 6 ลักษณะ ได้แก่ การเปรียบรูปร่าง ลักษณะของคน การเปรียบเทียบรูปร่างลักษณะของสัตว์ ธรรมชาติ และสิ่งของต่างๆ การเปรียบเทียบเรื่องเสียง การเปรียบเทียบเรื่องแสง ความมืด ความสว่าง การเปรียบเทียบอาการเคลื่อนไหว และการเปรียบเทียบเรื่องกลิ่นสี ดังนี้

3 5 1.1 การเปรียบเทียบรูปร่างลักษณะของคน ดังตัวอย่าง

พี่สาวตังฮั่วซื่อแข่งกับชีวิต อายุรุ่นราวคราวเดียวกับพี่โมก ทำหน้าที่เป็นลูกมือช่วยแม่สอยเสื่อ ทั้งคู่มีรูปร่างเล็กเหมือนตุ๊กตา และไม่เคยยุ่งกระโปรงหรือแต่งตัวแบบอื่น นอกจากกางเกงฟ้าสีน้ำเงินเข้ม กับเสื้อคอปกแขนสั้นสีสดมีลวดลายดอกไม้เล็กๆ สีขาว ซึ่งตัดเย็บเอง
(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 26)

นอกนั้นแล้วมีแต่คนจีนที่เช่าห้องแถวอยู่กันจนแน่นหนัด เข้าๆ เย็นๆ จะเห็นอาเฮีย อาเจี อาเจ็ก อาแป๊ะ อาโก้ อาซิม และอาตี๋ อาหมวย เดินเข้าออกกันขวักไขว่ เสียงลากเกี่ยะแกรกรากกราก ประชันด้วยเสียงขากเสลด และเสียงพูดคุยโขมงโง้งเงงอย่างทีพอเรียกว่า
“เจ๊กปราศรัยเหมือนไทยทะเลาะกัน”
(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 47)

เจ๊กชายฝรั่งคอง ที่หอมแห้งเหมือนผีตายซาก

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 49)

คารองนอนนั้นอายุสัก 50 ผมหงอกโพลนเป็นกระเซิง รูปร่างหอมบางจนเหมือนไม้ขนวนเสื่อเดินได้

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 66)

คารองนอนนับบอยบนเตียงไม้เกา ๆ มีเพียงตะเกียงน้ำมันก๊าดทอแสงทึม ๆ อยู่เป็นเพื่อน รูปร่างของแกหอมจนเหมือนซากศพแห้ง ๆ

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 101)

นอกจากนี้การเปรียบเทียบรูปร่างลักษณะของคน ยังใช้ภาพพจน์อุปมาเกี่ยวกับกิริยาอาการของคนด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เห็นม้าย คนที่เดินอย่างมั่นคง ไม่รีบร้อนทะลุทะลวงวิ่งเหมือนม้าหอบฟาง ก็ถึงก่อน

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 11)

หัวหน้าขอให้พวกเธอทุกคนเติบโตเป็นกำลังของชาติบ้านเมือง คือคนรุ่นใหม่ที่จะเติบโต เพื่อหวังเห็นสิ่งเหล่านี้ไว้ พวกเธอเปรียบเสมือนดอกไม้ที่กำลังจะเบ่งบาน เพื่อทำหน้าที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่าที่มีค่างอิงของเรา

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 264)

3.5.1.2 การเปรียบเทียบรูปร่างลักษณะของสัตว์ ธรรมชาติ และสิ่งของต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

หุ่นฟางรูปร่างเหมือนคน

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 15)

หมาเชือกพรานหางตั้งเหมือนคาน

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 43)

ผมกับตัวอ้วนมีฝ่าเบียร์เป็นแผ่นกลมอยู่เป็นกำ เราจะค่อย ๆ วางมันลงบนรางเหล็กที่ตะเภา เมื่อรถรางแล่นผ่าน เราจะกรูเข้าไปเก็บฝ่าเบียร์ที่บนราวมีรอบจิบรอบ ๆ ที่คมกริบเหมือนใบจักร

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 81)

ปลาแปลก ๆ ไม่เคยพบเห็น หน้ามูทู่ ปากอ้ากว้างมีฟันเป็นหยัก ๆ เหมือนคมเลื่อย เต็มที่ปาก

(หุบเขากินคน 2531 263)

“ล่าไหนตา?” หลานชายถาม
มือขยับมิดได้คมกริบราวมีดโกนผม

(กระทอมแสงตะวัน 2534 50)

3.5.1.3 การเปรียบเทียบเรื่องเสียง ดังตัวอย่าง

วัวควายในหมู่บ้านทำเสียงเหมือนคนแสบคอ

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 11)

น้ำเสาะกันห้วยดังจิ้งจิ้ง เหมือนคนหัวร่อต่อกระซิก

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 69)

นกกาเหว่าเริ่มร้องเสียงเยือกเย็นเหมือนคนครางไห้

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 264)

เสียงลมหวูหวิวเหมือนเสียงหมาหอนในหุบลึก

(หุบเขากินคน 2532 76)

หม้ออันเอาแต่บนอบิบ เสียงพึมพำเหมือนหมี่หงุดหงิดที่ทาน้ำผึ้งไม่พบ

(หุบเขากินคน 2532 311)

ลมตึกพัดวูบมา ไบโคกหนาสะบัดลมเสียงดังซู่ซ่าราวกับเสียงคลื่นทะเลสาบซัดฝั่ง
ทราย

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 37)

กุนป่าเสียงแหบเหมือนเป็นหวัดลงคอ

(ลินลานารัก 2535 64)

3 5 1.4 การเปรียบเทียบเรื่องแสง ความมืด ความสว่าง ดังตัวอย่าง

กลางคืนมีแต่ความมืดสนิท มืดเหมือนถูกปิดตาด้วยผ้าดำ

(หุบเขากินคน 2532 211)

ต้นไม้ใบที่บราวจะบังสายตาผู้คน

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 33)

หล่อมองเขาด้วยตาเป็นประกายเหมือนไฟแลบ

(สุสายรุ่ง 2538 57)

3 5.1 5 การเปรียบเทียบอาการเคลื่อนไหว ดังตัวอย่าง

บทนางเมรีของแม่ยอดทองเป็นที่ชื่นชอบของเด็ก ๆ มาก มันจะเดินโซเซตุ้ปดตุ้เป้
เหมือนคนเมาจริง ๆ บางครั้งทำท่าเหมือนจะอาเจียนรดคนดู เรียกเสียงเจี้ยวจ้าวเฮฮา

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 58)

บทินทร์สันตค ๗ เหมือนลูกนกตกน้ำ

(หุบเขากินคน 2532 225)

ทุกคนเดินบนพื้นภูวากับเดินบนพื้นถนนเรียบ ๗ นันทิเดียว

(สู่สายรุ่ง 2537 112)

การเปรียบเทียบเรื่องกลิ้ง สี ดังตัวอย่าง

บางร่องเล็กแหลมเหมือนมีดกรีดแล่งผ้าแห้ง ลมคึกโชยเยือก คาวจัดโชยจนเหมือนภบ
เขียดนับร้อยตายหน้า

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 62)

กลิ้งสาบสางเหมือนเนื้อหน้าตากแดด

(เขี้ยวเสือไฟ 2531 28)

น้ำประหลาดของพราหมณ์เฒากลื่นกินยากเย็น เหมือนจุนแรงเหมือนเหยี่ยวหนู คาวจัด
เหมือนหนูคิบ ๗

(หุบเขากินคน 2532 232)

กลิ้งเหม็นเหมือนหนังไหม้รุนแรง หนังคางคกผูกเข้ากับยางไม้แห้งบางชนิด นึกได้แค
นั้นลูกไพรผู้เจนจัดก็ล้มลงอีกคน

(หุบเขากินคน 2532 221)

จากการศึกษาการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาอุปไมยพบว่า ผู้เขียนจะสร้างภาพพจน์โดยใช้คำเชื่อม
“เหมือน” มากที่สุด รองลงมาคือ คำเชื่อม “ราว” ผู้เขียนเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ เช่น เปรียบเทียบรูปร่าง
ของคน สิ่งของ เปรียบเทียบเสียง ความมืด ความสว่าง เปรียบเทียบการเคลื่อนไหว เปรียบเทียบเรื่อง
กลิ้ง สี คำเปรียบเทียบที่ผู้แต่งนำมาใช้ส่วนมากเป็นคำเปรียบเทียบที่เด็กมักคุ้นเคยและรู้จักมาแล้ว

3.5.2 การใช้ภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐาน (Personification) คือการใช้ภาษาเปรียบเทียบ
สรรพสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่มนุษย์ให้มีกิริยาอาการต่าง ๆ ราวกับเป็นมนุษย์ เช่น ดอกไม้เดินรำ ไบไม้ผิว
ปากร้องเพลง เป็นต้น กิริยาอาการต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กมักเป็นกิริยาที่ง่าย ๆ พบใน
ชีวิตประจำวัน เช่น หลับ นอนทอดพื้น กระซิบ ตื่น เป็นต้น ซึ่งจะสื่อภาพให้เด็กเข้าใจชัดเจน การใช้
ภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐานที่พบในวรรณกรรมสำหรับเด็ก มี 3 ลักษณะ ได้แก่ การสมมติให้สถานที่
ต้นไม้ ดอกไม้ และสิ่งต่างๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ทำกิริยาเหมือนอย่างมนุษย์ การสมมติให้ทะเล สายลม
พระอาทิตย์ กาลเวลา สามารถพูด ยิ้ม หัวเราะ และแสดงกิริยาเหมือนกับมนุษย์ และการสมมติให้สัตว์
ในเรื่องมีกิริยาเหมือนมนุษย์ ดังนี้

3 5 2.1 การสมมติให้ สถานที่ ต้นไม้ ดอกไม้ และสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ทำ กิริยาเหมือนอย่างมนุษย์ ดังตัวอย่าง

จะออกไปตลาดค้าปลั๊กกันที่ก็ตื่นแต่ครึ่งคืน หนึ่งข้าวใส่ห่อแล้วออกเดินไปถึงก็สาย ๆ ตะวัน
โผล่กลับมาถึงก็บาย ๆ ใจไม้หลับ

(เขียวเสือไฟ 2531 30)

พ้นจากเงาใหญ่ แดดส่องตกพาดเต็มป่า ต้นไม้แตกใบสะบัด ผ่านชวงหนาวหัดพัก
ยาวนาน ต้นไม้ก็ตื่นมาแตกใบ

(เขียวเสือไฟ 2531 120)

อัชฌาเดินทางตามหลังเพื่อนชาวไพรเงียบ ๆ ขบคิดไม่เข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นกับตน ช้าม
เดาวัลย์นอนทอดพื้น เหมือนมีไฟฟ้าแลนแปลบปลานไปทั่วร่างเหมือนจะมีอะไรสักอย่างแล่น
วนเวียนอยู่รอบตัว

(หุบเขากินคน 2532 28)

ต้นไม้เหมือนสะท้านหนาว

(หุบเขากินคน 2532 50)

นายกองขงถือพลองคิดมือไม่ยอมห่าง ออกไปยืนปากถ้ำพลาถ่มงมองออกไปไกล มีดมีด
ป่าสงบเงียบง่าเหมือนป่าตาย สักพักใหญ่ ๆ พอกลับเข้ามาก็เห็นบุญชูและอัชฌาอยู่พร้อมหน้าที่
กองไฟ

(หุบเขากินคน 2532 67)

ปายังคงหลับ หลับไหลไม่มีอะไรเกิดขึ้น

(หุบเขากินคน 2532 72)

กลุ่มฝุ่นสีเทาหมุนตัวลงซบพื้นถนนดินที่แห้งผาก บางส่วนก็แนบหนึ่งพอกพูนฉาบผิวใบไม้
จนหนาเตอะ กลายเป็นต้นไม้ฝุ่นยืนชนเขาอยู่ข้างทาง หากฝนยังไม่โปรยปรายลงมา คงไม่ได้เห็น
ใบเขียวสด

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 21)

ฤดูหนาวปีนี้ดูเรื่อยเปื่อยและอ้อยอิ่งกว่าทุกคราว

(สุสายรุ้ง 2538 8)

ป่าถูกทำลายจนต้นไม้เหลือน้อยลง ไม่มีรากไม้เพียงพอที่จะโอบอุ้มผิวดิน ไม่มีต้นไม้
เพียงพอที่จะช่วยกันปะทะความแรงของน้ำให้ไหลช้าลง

(บทเพลงแห่งนกกาางเขน 2539 74)

ทั้งคู่เพียงแต่ได้สัมผัส รับรู้ถึงความทุกข์ทรมานของต้นไม้เคราะห์ร้าย เสียงลม ปะทะใบ
ห่อเหี่ยวเสียดสีพลิกไหว เป็นเสียงที่เต็มไปด้วยความเศร้าสร้อย

(บทเพลงแห่งนกกาางเขน 2539 79)

เปลวไฟสีส้มเด่นระริกกวัดแกว่งลุกฮือเกรี้ยวกราด ไฟบริเวณที่ถูกดับได้ลุกโชนขึ้น
ใหม่

(บทเพลงแห่งนกกาางเขน 2539 95)

สายน้ำสีเลือดที่เชื่อมกรากคลุ้มคลั่งท่วมล้นฝั่ง น้ำป่าที่กระหน่ำเติมเพิ่มความโกรธแค้น
ล้วนรวมเป็นพลัง แห่งการทำลายพุ่งตรงไปสู่พวกเขา

(บทเพลงแห่งนกกาางเขน 2539 128)

3.5.2.2 การสมมติให้ทะเล สายลม พระอาทิตย์ กาลเวลา สามารถพูด ยิ้ม หัวเราะและแสดงกิริยาเหมือนกับมนุษย์ ดังตัวอย่าง

ลมพัดอ่อนกรรโชกแรงขึ้น แรงขึ้นจนหมู่ไม้ครางอู้

(หุบเขากินคน 2532 66)

พระอาทิตย์ค่อย ๆ ใต้ขอบฟ้าสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 70)

กาลเวลาค่อย ๆ กระซิบนึกชายชราอยู่แผ่ว ๆ ว่า ความอนิจจังของสังขารกำลังเคลื่อน
ตัวเข้ามาเยือนแก่แล้วในวันนี้

(กระท่อมแสงตะวัน 2534 90)

ลมเย็นตอนเช้ามีดโอบอุ้มพุงผานได้ปีกที่โค้งกรีดลม แพนหางเหยียดตรง เมื่อวางรอน
เป็นแนวโค้งต่ำลง มันเริ่มกระพือปีกช้า ๆ กล้ามเนื้อทุกส่วนที่อัดแน่นด้วยพลัง และความตั้งใจ

(บทเพลงแห่งนกกาางเขน 2539 43)

ดวงจันทร์และหมู่ดาวทอทาบบนผืนป่า เป็นแสงที่ให้ทั้งความนุ่มนวลความอบอุ่นเอื้อ
อาทรเจกเซนสัมผัสแห่งความเป็นแม่ของทุกชีวิต

(บทเพลงแห่งนกกาางเขน 2539 140)

3 5.2.3. การสมมติให้สัตว์ในเรื่อง พุด คุย คิด หรือมีกิริยาเหมือนมนุษย์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กางเขนสาวเดินพลิวด้วยลีลาแห่งนกกางเขน กางเขนหนุ่มขับขานบทเพลงแห่งนก
กางเขนตอบแทนหัวใจนั่งငမာ

งามแมกไม้	หุบผา	ป่าสูงใหญ่
งามขุนเขา	ลำเนาไพร	ชะโงกหิน
งามสายธาร	สะอาดใส	ไหลระริน
งามทุ่งดิน	เขียวขจี	มีมนตรา

(บทเพลงแห่งนกกางเขน 2539 132)

ลูกนกแก้วจับคอนอยู่ในกรงอย่างซึ้งเขาเจ็บบเหงา กล้วยสुकที่แขวนไว้รอบๆ กรงมีรอย
เจาะทะมึกระบอกใส่น้ำไว้ให้คนผูกติดข้างกรงยังมีน้ำอยู่ก่อนกระบอก

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 92)

การใช้ภาพพจน์แบบบุคคลาธิษฐานช่วยสร้างบรรยากาศที่รื่นรมย์แก่ตัวบทและมีผลช่วยกระตุ้น
จินตนาการของเด็กๆ ได้อย่างดี

บทที่ 4

คุณค่าของวรรณกรรมกับมาตรฐานการตัดสิน

ในบทที่ 2 และ 3 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะเด่นด้านแนวคิดและวจนลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลไปแล้ว ในบทนี้จะได้อภิปรายถึงคุณค่าของวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นและมาตรฐานการตัดสินของคณะกรรมการ ดังนี้

4.1 คุณค่าของวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น

4 1 1 คุณค่าทางสังคม

4 1 2 คุณค่าทางวรรณศิลป์

4.2 มาตรฐานการตัดสิน

4 1 คุณค่าของวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นทั้ง 9 เรื่องมีคุณค่าชัดเจน 2 ประการ ได้แก่ คุณค่าทางสังคม และคุณค่าทางวรรณศิลป์

4 1 1 คุณค่าทางสังคม

วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นทั้ง 9 เล่มนี้มีคุณค่าทางสังคม 3 ประการ ได้แก่

4 1 1 1 ปลุกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน

4 1 1 2 สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ

4 1 1 3 ให้ความรู้ด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี

4 1.1 1 ปลุกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน

ตามที่ได้อภิเคราะห์ลักษณะเด่นด้านแนวคิดของวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นในบทที่ 2 นั้น จะพบว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กทั้ง 9 เรื่องนี้มีคุณค่าในแง่การปลุกฝังคุณธรรมและจริยธรรมอย่างเด่นชัด ทั้งในเรื่องความกตัญญูกตเวทีก ความเมตตากรุณา ความเสียสละเอื้อเฟื้อ ความกล้าหาญ ความรับผิดชอบ และความอดสาหะ

คุณค่าทางสังคมในด้านนี้จะช่วยกล่อมเกล้าให้เยาวชนเป็นบุคคลที่มีจิตใจละเอียดอ่อน รู้จักเมตตากรุณาต่อสัตว์ เช่น นกกางเขน ในเรื่องบทเพลงแห่งนกกางเขน กล้าพูดกล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง กวядเตี้ยवलอด ในเรื่อง สู้อยารุ่ง พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ กล้าแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ถูกต้อง ตะวัน ตัวละครเอกในเรื่องกระท่อมแสงตะวัน มีความภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง ตั้งใจสืบทอดอาชีพตีมัดอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยความภาคภูมิใจ

วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลกลุ่มนี้ยังทำให้เยาวชนเรียนรู้ว่าครอบครัวเป็นสถาบันสำคัญที่จะช่วยดูแล ปกป้อง และขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวด้วยความรัก ความอบอุ่นอย่างแท้จริง ดังปรากฏในเรื่อง *คุณปู่แว่นตาโต* และ *เด็กชายมะลิวัลย์*

4 1.1 2 สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ

วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นหลายเรื่องที่ได้รับรางวัลนี้ เช่น เรื่อง *ดอกไม้บานที่เชิงภู* เรื่องบทเพลงแห่งนกกาขเลน มีจุดมุ่งหมายชัดเจนที่จะสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ

เรื่อง *ดอกไม้บานที่เชิงภู* สอนให้เยาวชนตระหนักในคุณประโยชน์ของพืชและสัตว์ ส่วนบทเพลงแห่งนกกาขเลน ก็เน้นให้เห็นคุณประโยชน์ของธรรมชาติที่มีต่อมวลมนุษยและสรรพชีวิต ตลอดจนการแสดงความมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติ

คุณค่าทางสังคมในประเด็นนี้มีส่วนสร้างเสริมทัศนคติที่ดีแก่เยาวชนในการเป็นผู้หวงแหนธรรมชาติ สร้างจิตสำนึกให้เยาวชนมีความรักและความรับผิดชอบต่อธรรมชาติที่มีคุณอนันต์ต่อชีวิตเรา

4 1 1 3 ให้ความรู้ด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณี

ตามที่ได้อภิเคราะห์มาแล้วในบทที่ 2 จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นนี้ให้ความรู้ด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณีหลายประการ โดยเฉพาะเรื่อง *เขี้ยวเสือไฟ* ที่ใช้ความเชื่อท้องถิ่นทางภาคเหนือเป็นแกนนำของเรื่อง ซึ่งนอกจากจะอ่านสนุกให้ความเพลิดเพลินแล้ว ยังช่วยให้เยาวชนได้เรียนรู้ประสบการณ์ทางความเชื่อที่แตกต่างจากชีวิตประจำวันของตน

เรื่อง *หุบเขากินคน* แสดงให้เห็นว่าการแผ่เมตตาจิตเป็นพลังจิตอันมหาศาลที่จะบันดาลความสุข ความสงบแก่สรรพชีวิต แม้สัตว์ร้ายที่กำลังจะสำแดงอำนาจฝ่ายเลว พลังแห่งเมตตาจิตก็สามารถที่จะสยบอำนาจฝ่ายเลวนั้นลงได้

นอกจากนี้ วรรณกรรมอีกหลายเรื่องยังแสดงให้เห็นถึงประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การจัดงานวันเกิด ในเรื่อง *คุณปู่แว่นตาโต* รวมทั้งการแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยังยึดมั่นสัจธรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งความคิดเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชื่อนี้ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลทุกเรื่อง

คุณธรรมประการนี้มีความสำคัญในแง่การสร้างเสริมประสบการณ์แก่เยาวชนได้เรียนรู้วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน อีกทั้งทำให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญ

ของวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีว่าดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างมีความหมายและให้คุณต่อสมาชิกในสังคม

4.1.2 คุณค่าทางวรรณศิลป์

จากการวิเคราะห์ลักษณะเด่นทางวจนลีลาที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นไว้ในบทที่ 3 นั้น ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นทั้ง 9 เรื่องนี้มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่โดดเด่น 2 ประการ คือ ความเรียบง่ายและแจ่มชัด และความสละสลวยและประณีต

4.1.2.1 ความเรียบง่ายและแจ่มชัด

วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นทั้ง 9 เรื่องนี้ใช้ภาษาที่เรียบง่ายและแจ่มชัด เหมาะแก่เยาวชนที่จะอ่านรับรู้เรื่องราวอย่างรวดเร็ว ยังความเพลิดเพลินสมแก่วัย

ภาษาที่เรียบง่ายและแจ่มชัดแสดงผ่านการใช้บรรยายโวหารที่กระชับ เรียบเรียงข้อความอย่างมีระเบียบ เห็นภาพเคลื่อนไหวต่อเนื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นายเตาหนุ่มถอดเสื้อแขวนไว้ที่เดิม เขานั่งลงหน้าเตาหยิบถ่านไม้ไผ่โยนลงไปในเตาที่กำลังจะมอดดับ หยิบเหล็กเขี่ยถ่านถ่าน สูดลมเข้าไปสองสามครั้งไฟก็คุโชน

(กระทอมแสงตะวัน 2534 82)

จะเห็นได้ว่า ข้อความนี้เรียบเรียงอย่างมีระเบียบ มีความเชื่อมโยงกระชับของข้อความโดยการใช้คำกริยาแสดงอาการเคลื่อนไหวที่เป็นคำเดียว เริ่มตั้งแต่ตัวละครเอก ถอดเสื้อ แขวนเสื้อ นั่งลง หยิบถ่านไม้ โยนถ่านไม้ลงไปในเตา หยิบเหล็กเขี่ยถ่านถ่าน สูดลมให้ไฟคุโชน ผู้เขียนใช้วิธีละประธานในแต่ละประโยคเพื่อแสดงความต่อเนื่องของเหตุการณ์

บดินทร์กระซิบพลอง ขยับเสื้อวอร์มสีแดงสดมีอักษรปักติดหลังให้กระซิบ บุญชูกับอชฌาลุกขึ้น วิซซุเฉยๆ หมูอ้วนยังนอนกรนครืดคราดเหมือนหมูไม่รับรู้อะไรทั้งสิ้น เขย่าปลุกกลับทำเสียงอู้อู้อ อ้อๆ พลิกตัวเคี้ยวปากจิบแฉับแล้วกลับหลับไหลต่อไปอีก หน้าตาโง่บริสุทธิ์ไม่มีแววฉลาดเจือปนให้ต่างพร้อมกลม่อม ตาดี แก้มย้อย เอาแต่กินกับนอนเหมือนหมูขุนก่อนส่งโรงฆ่า

(หุบเขากินคน 2532 14)

ข้อความข้างต้นใช้ประโยคสั้นๆ ละประธานของประโยคเป็นระยะๆ ใช้คำกริยาแสดงอาการที่เป็นคำเดียว เพื่อแสดงอากัปกริยาที่แตกต่างกันไปของตัวละครแต่ละตัว เช่น บดินทร์กระซิบพลอง ขยับเสื้อวอร์มให้กระซิบ บุญชูกับอชฌาลุกขึ้น วิซซุเฉยๆ หมูอ้วนนอนกรน นอกจากนี้ ยังใช้คำกริยาแสดงสภาพ บรรยายให้เห็นภาพของตัวละครที่ต้องการจะเน้นอย่างละเอียด เช่น หน้าตาโง่

บริสุทธิ์ กลมอม ตาดี แก้มย้อย ผู้อ่านจะรับรู้ภาพเคลื่อนไหวและจินตภาพด้านบุคลิกภาพของตัวละครอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ การใช้คำกริยาแสดงอาการที่มีคำขยาย ได้แก่ วิ่งจี วิ่งปราด วิ่งสุดฝีเท้า โดดผลุง แผ่นแมลิว ลูกพรวด แลบแมลิวๆ ตะโกนโหวกเหวก ตะโกนเอะอะ ร้องให้จ้า คำรามลั่น ร้องเสียงแซ่ ร้องกึกก้อง หัวเราะหึๆ หัวเราะแจ๋ๆ เหล่านี้ ช่วยแสดงจินตภาพความเคลื่อนไหวของตัวละครอย่างแจ่มชัดโดยตลอด

4.1.2.2 ความสละสลวยและประณีต

ตามที่ได้วิเคราะห์มาแล้วในบทที่ 3 จะเห็นได้ว่าการใช้คำซ้อน โดยเฉพาะคำซ้อนเพื่อเสียง ผู้เขียนเลือกสรรคำซ้อนที่มีเสียงเสนาะและมีจังหวะสมดุล สื่อภาพของตัวละครแจ่มชัด เช่น เมาสะเงาะสะแงะ ลากร่างกะโผลกกะเผลก เรื่องระหองระแหง สะบักสะบอมกันถ้วนทั่ว กระอักกระอ่วนใจ บ่นกระปอดกระแปด หนีกระเซอะกระเซิง เสียงกระซิบกระซาบ ท่าทางกระเยื่อกระแหง

การใช้คำบอกแสงสี เช่น วอมแวม วูบวาบ มันเลื่อม วอบแวบ สีสัมผัส กระพริบ พราวพราว สีแดงฉาน สีแดงเกือบ ดึกสีเหลืองขาวโพล เป็นต้น ล้วนเป็นคำที่เลือกสรรมาขยายจินตภาพด้านแสงสีอย่างละเอียดลออ เป็นการเลือกใช้ภาษาที่แสดงความสละสลวยและประณีตอย่างดี

ตัวอย่างที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การใช้ชุดคำเดียวกัน เมื่อกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้เขียนมักจะแจกแจงชุดคำของสิ่งนั้นอย่างละเอียด เช่น

แต่คนจีนที่เซาห้องแถวอยู่กันแน่นขนัด เข้า ๆ เย็น ๆ จะเห็นอาเฮีย อาเจี อาแจ็ก อาแป๊ะ อาโก้ อาซิม และอาดี อาหมวย เดินเข้าออกกันขวักไขว่

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 47)

ทั้งบ้านคูจะวนอยู่กับการดองมะม่วง ฝรั่ง มะดัน ฯ หรือไม้กัปกอกเปลือกสับปะรด มันแกว มะกอก และควั่นอ้อย

(เด็กชายมะลิวัลย์ 2530 63)

“ช่วยข้าช่วย ข้าเจ็บ ข้าปวด ข้าถูกขัง ถูกทรมาน ”

(หุบเขากินคน 2532 11)

ป่าเบญจพรรณเป็นหย่อมเล็ก ๆ ตามเนินเขาที่ไม่สูงมากนัก พันธุ์ไม้ที่สำคัญขึ้นอยู่กับ
มะค่าโมง ยาง ตะแบก แดง ประดู่ ฯลฯ บริเวณที่ดินต้นหรือดินลูกรังตามเนินเขาจะเป็นป่าเต็ง
รัง พะยอม ฯลฯ

(ดอกไม้บานที่เชิงภู 2537 113)

หลังจากนั้นเขากับก๊วยเตี๋ยวลอดค้พากันไปจายกับข้าวในซูเปอร์มาร์เก็ต ซาลินหยิบ
นม ขนมหัง เบคอน ฮีทค็อก ไล้กรอก แยม ไข่ แล้วก็หนีไรรถเข็นโดยไม่ต้องคิดเลย

(สุสายรุ่ง 2538 32)

พอนกเริ่มร้องเพลง เป็นการร้องเพลงครั้งแรกของมันในวันแห่งการพลัดพราก
แม่นกร้องประสานเสียง เสียงเพลงของพ่อแม่มากแผ่วไว้ด้วยความรัก ความอาลัย ความเป็นห่วง

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 42)

สัญชาตญาณแห่งการวิ่งแกลการทำลายล้างของพวกเขาได้บรรลุจุดสุดยอดของหัวใจมืดใน
ขณะที่วิญญาณปาถูกสะกดให้เจียบงัน สยดสยอง สิ้นหวัง โดดเดี่ยว

(บทเพลงแห่งนกนางเขน 2539 146)

การเลือกใช้ชุดคำเดียวกันเช่นนี้ นอกจากเป็นการย้ำเน้นเพื่อความให้หนักแน่นแล้ว
ยังแสดงให้เห็นความประณีตในการเลือกสรรชุดคำมาแจกแจงอย่างถี่ถ้วน ขยายการเรียนรู้ทางภาษา
และเสริมคลังคำให้แก่เยาวชนผู้อ่านได้เป็นอย่างดี เช่น “เจียบงัน สยดสยอง สิ้นหวัง โดดเดี่ยว”
 เป็นต้น

การใช้ภาพพจน์ จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมทั้ง 9 เรื่องผู้เขียนนิยมใช้ภาษาภาพพจน์ที่
เรียบง่าย แต่ช่วยสื่อจินตภาพได้อย่างละเอียด เช่น การเปรียบเทียบรูปร่างลักษณะของคน สัตว์
สิ่งของ ธรรมชาติ ดังตัวอย่าง

ผอมแห้งเหมือนผีตายซาก
ผอมจนเหมือนซากศพแห้ง ๆ
คมกริบเหมือนใบจักร
ปากอ้ากว้างมีฟันเป็นหยัก ๆ เหมือนคมเลื่อย
กลืนสาบสาบเหมือนเนื้อเน่าตากแดด
เหม็นฉุนแรงเหมือนเหยี่ยวหนู
ควาจัดเหมือนหนูคืบ ๆ

นอกจากนี้ ภาพพจน์บุคลิกภาพก็ช่วยสื่อจินตภาพด้านผัสสะอย่างแจ่มชัด ช่วยขยายภาพของบรรยากาศให้มีความรู้สึก เช่น

ฤดูหนาวอ้อยอิ่ง
เปลวไฟลุกช้อเกี้ยววราด
สายน้ำสีเลือดคลุ้มคลั่ง
พระอาทิตย์ไต่ขอบฟ้า

4.2 มาตรฐานการตัดสิน

การประกวดหนังสือเกิดขึ้นเนื่องจากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือชื่อย่อว่า(UNESCO) ได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2515 เป็นปีหนังสือระหว่างชาติ (International Book Year 1972) ประเทศไทยในฐานะสมาชิกขององค์การยูเนสโกก็ได้ร่วมรณรงค์ปีหนังสือระหว่างชาติด้วย โดยมีคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติเป็นผู้ดำเนินงาน เกี่ยวกับงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติและงานประกวดหนังสือดีเด่น ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจอันดี และความร่วมมือกันระหว่างชาติและคนในชาติ โดยอาศัยหนังสือเป็นสื่อ พร้อมทั้งเป็นการส่งเสริมการผลิต การจำหน่ายหนังสือที่ดี และการรณรงค์ให้เกิดความสนใจในการอ่านหนังสือมากยิ่งขึ้น

สำหรับวัตถุประสงค์ของการประกวดหนังสือดีเด่น เพื่อส่งเสริมบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหนังสือทั้ง 5 ฝ่าย คือ ผู้แต่ง สำนักพิมพ์ ผู้พิมพ์ ผู้จำหน่าย และบรรณารักษ์ ผู้เผยแพร่หนังสือออกสู่ผู้อ่านให้ผลิตงานที่ประณีต มีคุณค่า และมีสาระประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น รวมทั้งเพื่อสนับสนุนให้ผู้อ่านรู้จักเลือกหาหนังสือที่มีคุณค่า เหมาะสมมาอ่าน ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ (กรมวิชาการ 110-112) ได้ดำเนินการประกวดหนังสือและการปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์การประกวดและประเภทหนังสือที่ส่งเข้ามาประกวดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีหนังสือที่รับเข้าประกวด 9 ประเภทได้แก่ หนังสือสารคดี หนังสือนวนิยาย หนังสือกวีนิพนธ์ หนังสือรวมเรื่องสั้น หนังสือสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่าน อายุ 3 – 5 ปี หนังสือสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น อายุ 12 – 14 ปี (บันเทิงคดี สารคดี และคำประพันธ์) หนังสือการ์ตูน และหนังสือสวยงาม (สวยงามทั่วไป และสวยงามสำหรับเด็ก)

ในการพิจารณาตัดสินการประกวดหนังสือดีเด่น คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาตัดสินการประกวดหนังสือดีเด่น คณะกรรมการทำหน้าที่พิจารณา และตัดสินหนังสือที่สำนักพิมพ์และผู้สนใจทั่วไปส่งเข้าประกวด หนังสือที่ชนะการประกวด ผู้ประพันธ์

ผู้จัดทำภาพประกอบ สำนักพิมพ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ จะได้รับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ

วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นทั้ง 9 เรื่องที่ได้รับรางวัลจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาตินี้ ได้สะท้อนให้เห็นมาตรฐานการตัดสินของคณะกรรมการอย่างชัดเจนว่า มีความสอดคล้องกับนิยามของวรรณกรรมที่ดีสำหรับเด็ก

วรรณกรรมที่ดีสำหรับเด็กหมายถึง วรรณกรรมหรือหนังสือที่เด็กอ่านด้วยความเพลิดเพลิน สนุกสนาน โดยไม่มีการบังคับให้อ่าน เพราะมีเนื้อหาสาระที่ตรงกับความสนใจ มีรูปแบบที่สวยงามสะดุดตา ปรารถนา เชียงทอง (2526 6) อธิบายว่า “วรรณกรรมสำหรับเด็ก หรือหนังสืออ่านสำหรับเด็กมีบทบาทและอิทธิพลต่อผู้อ่าน วรรณกรรมสำหรับเด็กนับเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมากกว่าศิลปะใดๆ เพราะเป็นศิลปะที่สร้างด้วยวัตถุประสงค์ที่เป็นธรรมชาติ และประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์และตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้น และใช้ภาษาเป็นเครื่องถ่ายทอดมายังผู้อ่าน”

ปรารถนา เชียงทอง (2526 7-8) ยังกล่าวถึงแนวทางในการพิจารณาหนังสือวรรณกรรมสำหรับเด็กว่ามีลักษณะดังนี้

1 ตรงกับความสนใจของเด็ก เนื้อเรื่องเหมาะกับความสนใจ และความต้องการของเด็กซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ความชอบ ความต้องการ ความรักความเอาใจใส่ ความต้องการการยอมรับ ความต้องการอยากเป็นคนเก่ง และคนดี เป็นต้น เรื่องที่ตรงกับความสนใจของเด็ก ควรมีลักษณะดังนี้

1 1 เป็นเรื่องสนุก ให้ความเพลิดเพลิน

1 2 ส่งเสริมจินตนาการ วัยเด็กเป็นวัยที่มีจินตนาการ และชอบสร้างจินตนาการให้ออกมาเป็นรูปเป็นร่างอยู่แล้ว ถ้าเรื่องใดช่วยส่งเสริมหรือให้โอกาสเด็กได้ร่วมสร้างจินตนาการของตนไปด้วย เรื่องนั้นจะเป็นที่พอใจของเด็กมากยิ่งขึ้น

1 3 ส่งเสริมให้เกิดความมั่นใจ เป็นเรื่องที่กล่าวถึงความสำเร็จของตัวละครหรือบุคคลในเรื่อง ทำให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจไปด้วย หรือเรื่องทำนองที่ส่งเสริมให้เด็กตัดสินใจ อันจะช่วยให้เกิดวิจรรณญาณว่า สิ่งที่ได้ทำหรือได้คิดไปนั้น ถูกต้องเพียงใด

1 4 สนองอารมณ์ที่ปรารถนา เช่น อยากเป็นคนเก่ง อยากเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จ อยากได้รับความรัก หนังสือที่มีเนื้อเรื่องสนองอารมณ์ต่างๆ ตามที่เด็กปรารถนา โดยไม่เน้นจนเด็กรู้สึกเรื่องเช่นนั้นมักเป็นที่พอใจของเด็กแทบทั้งนั้น

1 5 ส่งเสริมความรู้ เป็นเรื่องที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพ ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจให้ประณีต เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่ดี และจำเป็นสำหรับเด็กเป็นอย่างมาก

2 คำโครงเรื่อง ไม่ซับซ้อน มีแนวคิดของเรื่องเด่นชัด เด็กสามารถเข้าใจได้โดยง่าย เรื่องกระชับไม่เยิ่นเย้อ ตัวละครอยู่ในวัยใกล้เคียงกับเด็ก เนื้อเรื่องไม่ยาวมากนัก และเป็นเรื่องที่เด็กพอมีประสบการณ์ที่สามารถเข้าใจได้

3 สำนวนภาษา เป็นภาษาง่ายๆ ตรงไปตรงมา เด็กสามารถทำความเข้าใจได้ คำบรรยายมีเท่าที่จำเป็นจริงๆ ส่วนใหญ่เด็กจะพอใจติดตามเรื่องจากภาพประกอบมากกว่าจะอ่านคำบรรยาย

4 ภาพประกอบ นับเป็นหัวใจสำคัญของหนังสือสำหรับเด็ก เด็กชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ชอบอ่านด้วยภาพมากกว่าตัวหนังสือ ภาพประกอบจึงต้องเป็นภาพที่มีความรู้สึก มีชีวิต มีความเคลื่อนไหว สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และอธิบายเรื่องได้

5 รูปเล่ม มีรูปลักษณะภายนอกเป็นที่จูงใจ ขนาดรูปเล่มกะทัดรัดเหมาะมือเด็ก ทนต่อการจับต้อง กระดาษมีคุณภาพดี ใช้ตัวหนังสือขนาดใหญ่เหมาะกับวัยของเด็ก การพิมพ์ชัดเจน ข้อความในแต่ละบรรทัดไม่ยาวเกินไป การเย็บเล่มต้องแข็งแรงเป็นพิเศษ และควรเป็นปกแข็ง หรือค่อนข้างแข็ง

และกล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็ก (ปราณี เชียงทอง 2526 78-79) ว่าควรศึกษาให้เข้าใจถึงธรรมชาติ และความต้องการของเด็กแต่ละวัยให้มากที่สุด โดยการใช้หลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าหนังสือสำหรับเด็ก พิจารณาส่งต่างๆ ต่อไปนี้คือ

1 ฉาก ต้องชัดเจน น่าเชื่อถือ ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ และชีวประวัติ ฉากของเรื่องต้องตรงตามความเป็นจริง

2 การดำเนินเรื่อง ต้องสอดคล้องกับเหตุการณ์ และเรื่องราวต่างๆ ในเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี

3 ตัวละคร ต้องสมจริง น่าเชื่อถือ และเป็นไปตามธรรมชาติของคนจริงๆ การแสดงบทบาทต่างๆ แสดงในลักษณะที่เด่นชัด หรือพฤติกรรมต้องเป็นไปตามหลักความจริง และมีตัวละครที่เด็กสามารถลอกเลียนแบบได้

4เค้าโครงเรื่อง เป็นการแสดงบทบาทต่อเนื่องเกี่ยวพันกันตั้งแต่ต้นจนจบ เค้าโครงเรื่องควรมีข้อขัดแย้ง มีปัญหา มีฝ่ายตรงกันข้าม และการสิ้นสุดแห่งปัญหาหรือข้อขัดแย้งนั้นในที่สุด

5 แนวคิดของเรื่อง เป็นการช่วยในด้านพัฒนาการ และการปรับตัวของเด็ก ไม่เพียงแต่จะช่วยเด็กที่ประสบปัญหาในเรื่องทำนองเดียวกับตัวละครเท่านั้น แต่ยังช่วยสนองความต้องการการเรียนรู้ความเห็นอกเห็นใจ และความเข้าใจสภาพความเป็นไปของชีวิตอีกด้วย

6 แนวการเขียน เรื่องนั้นๆ เขียนทำนองใด แสดงความรู้สึก และความคิดเห็นโดยวิธีใด ยากหรือง่ายแก่การทำความเข้าใจเรื่องของเด็ก การเขียนใช้ถ้อยคำสำนวน และคำศัพท์ต่างๆ เหมาะกับวัย และประสบการณ์ของเด็กเพียงใด

7 รูปเล่ม และภาพประกอบ รูปเล่มของหนังสือสำหรับเด็กควรเหมาะมือสะดวกต่อการหยิบถือของเด็ก และลักษณะรูปเล่มภายนอกเป็นที่ดึงดูดใจเด็กเป็นสิ่งสำคัญ กระดาษคุณภาพดี ขนาดตัวหนังสือต้องพอเหมาะกับวัย และสายตาของเด็ก มีความชัดเจนไม่เลอะเลือน การเว้นวรรคตอนต้องถูกต้อง สะกดการ์ันต์ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ภาพประกอบควรเป็นภาพสี มีลักษณะภาพง่ายๆ ไม่ซับซ้อน และเป็นภาพที่แสดงการกระทำ และความเคลื่อนไหว ตลอดจนคุณภาพในการพิมพ์ การเข้าเล่ม เป็นส่วนสำคัญมากสำหรับหนังสือสำหรับเด็ก

จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นทั้ง 9 เรื่องมีเนื้อเรื่องสนุกสนาน โครงเรื่องไม่ซับซ้อน เสริมสร้างจินตนาการอย่างดี ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม สร้างเสริมจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ และให้ความรู้ในด้านสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณี โดยเฉพาะการเน้นย้ำให้เห็นบทบาทสำคัญของสถาบันครอบครัวในการปกป้อง ดูแล และขัดเกลาสมาชิกในครอบครัว

ในด้านสำนวนภาษา วรรณกรรมแต่ละเล่มใช้ภาษาที่เรียบง่ายและแจ่มชัด เป็นแบบอย่างอันดีของการใช้ภาษาไทยที่ได้มาตรฐาน กล่าวคือเป็นตัวอย่างของการใช้ภาษาที่ถูกต้อง เลือกสรรคำที่ตรงความหมาย ผูกประโยคต่อเนื่องอย่างมีระเบียบ นอกจากนี้ ยังเป็นแบบอย่างของการใช้ภาษาในเชิงสร้างสรรค์ คือใช้ภาษาภาพพจน์ และภาษาที่แสดงจินตภาพทั้งความเคลื่อนไหว แสงสี เสียง ผัสสะ เป็นภาษาที่สละสลวยและประณีตอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ วรรณกรรมบางเล่มยังแสดงให้เห็นฝีมือการเขียนที่มีลีลาเฉพาะตัวและเต็มเปี่ยมด้วยจินตนาการ ยกตัวอย่างเช่น งานเขียนเรื่องหุบเขากินคน ของมาลา คำจันทร์ ผู้อ่านจะได้เพลิดเพลินไปกับเรื่องจินตนาการผจญภัยไปกับเรื่องปรกธัมอันน่าตื่นตะลึงใจ มีกลิ่นอายของนิยายกำลังภายในของจีน เช่น เรื่องไซอิ๋ว กลิ่นอายของนิยายแปลตะวันตก เช่น เจ้าแห่งแมลงวัน รวมทั้งพงศาวดารขอม ผสมผสานไปกับความเชื่อเรื่องภพชาติของไทย กล่าวได้ว่า หุบเขากินคนเป็นจินตนิยายที่สอดแทรกแนวคิดเรื่องพลังจิตฝ้ายดีกับพลังจิตฝ้ายเลว และความสามัคคีอันเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของสัตว์สังคมได้อย่างแนบเนียน

การที่วรรณกรรมสำหรับเด็กทั้ง 9 เรื่องนี้ได้รับการพิจารณาตัดสินให้ได้รับรางวัลของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาตินี้เป็นประจักษ์พยานที่ชี้ให้เห็นว่า คณะกรรมการมีมาตรฐานการตัดสินที่ชัดเจน คือพิจารณาเนื้อหาที่สนุก มีสาระที่แฝงด้วยคติธรรมอันดี แต่ต้องเสริมสร้างจินตนาการแก่ผู้อ่าน อีกทั้งต้องมีลีลาการเขียนที่เปี่ยมด้วยความเรียบง่าย แจ่มชัด สละสลวย และประณีต ที่สำคัญยังถือเป็นการหยิบยื่นหนังสือที่ดีแก่เยาวชนไทย ด้วยจุดประสงค์ที่ปรารถนาจะเสริมสร้างและปลูกฝังวัฒนธรรมการอ่านที่ดีให้แก่สังคมไทย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาลักษณะเด่นทางแนวคิด วิจนลีลา และคุณค่าของวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น กับมาตรฐานการตัดสินของคณะกรรมการ โดยใช้วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2532-2544

จากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2530-2544 ทั้ง 9 เรื่อง มีลักษณะเด่นด้านแนวคิดและลักษณะเด่นด้านวิจนลีลา ดังนี้

ลักษณะเด่นด้านแนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น มี 3 ด้าน ได้แก่ แนวคิดด้านคุณธรรม แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ และแนวคิดด้านความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี

แนวคิดด้านคุณธรรม พบว่าผู้แต่งสร้างแนวคิดที่สำคัญไว้ 7 ประการ โดยเรียงลำดับจากความสำคัญที่พบมาก คือ ความเมตตากรุณา 7 เรื่อง ความกตัญญูกตเวที และความอดุสาหะพบ 5 เรื่อง สวนลำดับที่เท่ากัน 4 เรื่อง คือ ความเสียสละเอื้อเฟื้อ ความรับผิดชอบ และความกล้าหาญ แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่าผู้แต่งมักจะสร้างแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ การตระหนักในคุณค่าประโยชน์ของพืชและสัตว์ และการแสดงออกถึงความกล้าหาญในการอนุรักษ์ธรรมชาติซึ่งพบเพียง 2 เรื่องทุกหัวข้อ และแนวคิดด้านความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี พบว่าผู้แต่งยังให้ความสำคัญเป็นลำดับดังนี้ แนวคิดด้านความเชื่อ และแนวคิดด้านวัฒนธรรม ปรากฏไว้ 5 เรื่อง สวนด้านประเพณีมี 6 เรื่อง

ลักษณะเด่นด้านวิจนลีลาที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น มี 5 ลักษณะ ได้แก่ การตั้งชื่อตัวละครเอก การใช้คำ การซ้ำคำ การใช้คำชุดเดียวกัน และการใช้ภาพพจน์

การตั้งชื่อตัวละครเอก มีวิธีการตั้งชื่อตัวละครโดยใช้คำนามเพียงพยางค์เดียวหรือสองพยางค์ เพื่อให้เด็กจำชื่อตัวละครได้อย่างรวดเร็ว การตั้งชื่อตัวละครมี 4 ลักษณะ ได้แก่ การตั้งชื่อตามนามสามัญทั่วไป การตั้งชื่อตามลักษณะเด่นของตัวละคร การตั้งชื่อตามรูปร่างลักษณะตัวละคร และการตั้งชื่อตามสมญานาม การใช้คำ มีการใช้คำกริยาแสดงอาการ คำกริยาแสดงประสบการณ์ คำกริยาแสดงสภาพ ซึ่งเป็นคำที่สื่อความหมายได้ชัดเจนและตรงตัว สื่อจินตภาพชัดเจน มีการใช้คำซ้อน ทั้งคำซ้อนเพื่อเสียงและคำซ้อนเพื่อความหมายในความถี่ที่สูง มีการใช้คำบอกแสงสี เพื่อแสดงจินตภาพของบรรยากาศทั้งด้านดีและด้านลบ การซ้ำคำ มีการซ้ำคำและซ้ำวลีเพื่อย้ำนำหนักความและสร้างจังหวะเสียงให้เสนาะขึ้น การใช้คำชุดเดียวกัน มีการเลือกใช้คำชุดเดียวกันซึ่งมุ่งแจกแจงรายละเอียด

ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถาวร และการใช้ภาพพจน์ มีการใช้ภาพพจน์อุปมาอุปไมยและบุคลาธิษฐานจำนวนมาก ซึ่งเป็นความเปรียบที่เรียบง่าย แต่สื่อความชัดเจน และเอื้อต่อการสร้างจินตนาการ

วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นทั้ง 9 เรื่องมีคุณค่าเด่นชัดในทางสังคมและวรรณศิลป์ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การพิจารณาหนังสือดีสำหรับเด็ก และชี้ให้เห็นได้ว่า คณะกรรมการตัดสินมีมาตรฐานการตัดสินที่เป็นบรรทัดฐานชัดเจน คือ ต้องการเลือกหนังสือที่ดี อ่านสนุก สอนคุณธรรม เสริมสร้างจินตนาการ และใช้ภาษาวรรณศิลป์ที่เป็นแบบอย่างด้านการใช้ภาษาไทยที่ได้มาตรฐานและเป็นภาษาเชิงสร้างสรรค์ด้วย

อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า

วัยเด็กเป็นวัยที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นส่วนหนึ่งของสังคมต่อไป การปลูกฝังให้เด็กเป็นคนดีจึงเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ ซึ่งอาจต้องอาศัยวิธีการที่แตกต่างหลากหลาย การแต่งวรรณกรรมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังเด็กให้เติบโตเป็นบุคคลที่ดีของสังคม จึงเป็นวิธีหนึ่งที่สำคัญและนิยมใช้อยู่เสมอ

วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ เป็นหนังสือสำหรับเด็กที่ให้ความเพลิดเพลินและสนุกสนาน ทั้งยังสอดแทรกแนวคิดที่มีคุณค่าต่อเด็ก เนื้อหาที่ปรากฏจึงมักนำเสนอสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ ทั้งยังอาจเป็นที่คาดหวังแก่บุคคลทั่วไปว่าต้องนำเสนอแต่สิ่งที่ดี ทั้งเนื้อหาและภาษาจึงมีลักษณะดีเด่นและไม่เป็นพิษภัยแก่เด็ก ดังจะพบว่าแม้จะเป็นหนังสือที่แต่งเพื่อเด็กแต่ใช้ภาษาที่ไพเราะสละสลวย เป็นภาษาที่เรียบง่ายชัดเจน เป็นแบบอย่างของการใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ไทย การได้รับรางวัลจึงเป็นเครื่องรับรองคุณภาพของวรรณกรรมสำหรับเด็กได้เป็นอย่างดี

ผู้แต่งวรรณกรรมสำหรับเด็กได้นำเสนอสิ่งที่สังคมต้องการผ่านตัวบทวรรณกรรม เพื่อให้เด็กซึมซับและนำไปเป็นแบบอย่าง เช่น การเน้นเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ การปลูกฝังให้เด็กมีความเมตตา กรุณา มีความกตัญญู มีความเสียสละ เป็นต้น สิ่งสำคัญยิ่งคือไม่ว่าผู้แต่งจะนำเสนอแนวคิดเรื่องอะไรแต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการเน้นให้เด็ก “เป็นคนดี” ซึ่งความคิดนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลแทบทุกเรื่อง นับเป็นความคิดสากลที่ปรากฏไม่ว่าจะผ่านมานานเพียงใด แม้ในสังคมปัจจุบันซึ่งเปลี่ยนแปลงไปมากแต่ความคิดเรื่อง “การเป็นคนดี” นี้จะยังคงปรากฏอยู่เสมอในวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลดีเด่น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาลักษณะเด่นในวรรณกรรมสำหรับเด็กตั้งได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การศึกษาในหัวข้อลักษณะเด่นยังมีเรื่องที่น่าสนใจและควรนำมาศึกษาอีกคือ

1 ศึกษาลักษณะเด่นในวรรณกรรมสำหรับเด็ก ในหัวข้อกลวิธีในการแต่งในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่น

2 ศึกษาเปรียบเทียบวจนลีลาด้านการใช้คำภาษาถิ่นในวรรณกรรมสำหรับเด็กภาคต่างๆ เพื่อเป็นการสืบสานวรรณกรรมสำหรับเด็กท้องถิ่นให้คงอยู่ในสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ (2543) *ชาติก้าวไกล ด้วยคนไทยรักการอ่าน* กรุงเทพฯ:คุรุสภา ลาดพร้าว
กุหลาบ มัลลิกะมาส (2529) *วรรณคดีวิจารณ์*. พิมพ์ครั้งที่6 กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัย
รามคำแหง
- จุไรรัตน์ อารยะกิตติพงศ์ (2543) *ครบเครื่องเรื่องจีน*. กรุงเทพฯ: มติชน
- เจตนา นาควัชระ (2524) *จริยธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา
- ชมัฏกร แสงกระจ่าง (2544) *คุณปู่วนตาโต*. พิมพ์ครั้งที่4 กรุงเทพฯ: คมบาง
- เชิญอักษร (นามแฝง) (2537) *สู่สายรุ้ง*. กรุงเทพฯ: หมึกจีน
- โชติ ศรีสุวรรณ (2536) *ดอกไม้บานที่เชิงภู*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์
- दनยา วงศ์ชนะชัย (2542) *วรรณกรรมปัจจุบัน*. พิษณุโลก: สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
- ถวัลย์ มาตจรัส (2534) *กระท่อมแสงตะวัน* พิมพ์ครั้งที่7 กรุงเทพฯ: ชาร์อักษร
- ชเนศ เวศร์ภาค (2533) *ลีลาในงานร้อยแก้วของอังคาร กัลยาณพงศ์*. วิทยานิพนธ์ อ ม
(ภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ่ายเอกสาร
_____ (2535) *ดินสอขอเขียน*. กรุงเทพฯ: ปาปรัส
_____ (2537) *เอกสารประกอบการสอนวิชาวรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพฯ:
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
- ชญญา สังขพันธานนท์ (2539) *วรรณกรรมวิจารณ์*. ปทุมธานี: นาค
- นาวรรณ พันธุเมธา (2525) *ไวยากรณ์ไทย*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์น
- น้ำค้าง ระวิงทอง (2540) *การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีที่ชนะ
การประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2530-2536*. วิทยานิพนธ์
กศ ม (ภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ถ่ายเอกสาร
- บันลือ พดุกษะวัน (2521) *วรรณกรรมกับเด็ก*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ,ม ล (2522) *วิเคราะห์วรรณคดีไทย*. พิมพ์ครั้งที่2 กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช
- ประภัสสร เสวิกุล (2530) *เด็กชายมะลิวัลย์*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า
- ปราณี เชียงทอง (2526) *วรรณกรรมสำหรับเด็ก* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น
- พัชรีย์ จำปา (2539) *วิจัยลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็ก*. วิทยานิพนธ์ อ ม (ภาษาไทย)
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ่ายเอกสาร
- ภัทริยา สามารถ (2539) *วิเคราะห์จริยธรรมในนวนิยายที่ได้รับรางวัลดีเด่นจากงาน
สัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ช่วงพ.ศ.2515-2529*. วิทยานิพนธ์ กศ ม (ภาษาไทย)
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร

- มาลา คำจันทร์ (2544) *หุบเขากินคน*. พิมพ์ครั้งที่9 กรุงเทพฯ เคล็ดไทย
- _____ (2545) *เขี้ยวเสือไฟ*. พิมพ์ครั้งที่10 กรุงเทพฯ เคล็ดไทย
- ยิ่งยง เรืองทอง (2542) *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. อุบลราชธานี สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี
- รัชณี แพรณีมิตร (2523) *การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กวัย 11-14 ปีที่พิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ ปีพ.ศ.2520-2522* ปรินญาณีพนธ์ กศ ม (บรรณารักษศาสตร์) กรุงเทพฯ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร
- รัฐจวน อินทรกำแหง (2517) *วรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ ดวงกลม
- รัตพร ชังชาติ (2531) *หนังสือสำหรับเด็ก*. มหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ราชบัณฑิตยสถาน (2538) *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525*. พิมพ์ครั้งที่5
กรุงเทพฯ อักษรเจริญทัศน์
- วิจิตรา สุภากร (2523) *วิเคราะห์หนังสืออ่านสำหรับเด็กในด้านคุณธรรมที่พิมพ์เป็นภาษาไทยระหว่างปีพ.ศ.2520-2522*. ปรินญาณีพนธ์ กศ ม (บรรณารักษศาสตร์)
กรุงเทพฯ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร
- ว วิจิณัยกุล (นามแฝง) (2534) *ลินลาน่ารัก* กรุงเทพฯ - ดันอ้อ
- วิริยะ สิริสิงห์ (2537) *การสร้างสรรคัวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ
สุวีริยาสาส์น
- วิเชียร รักการ (2529) *วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย*. กรุงเทพฯ โอเดียนสโตร์
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2519) *"ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า"*
ที่ระลึกงานสัปดาห์ห้องสมุด ครั้งที่ 1 พ.ศ.2519 กรุงเทพฯ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
- _____ (2532) *พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ในวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน: กรณีอีสาน*. กรุงเทพฯ สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ
- สาโรช บัวศรี (2526) *จริยธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ กุรุสภา
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2528) *สีในบทกวีผสมกับสัญลักษณ์ ในวารสารภาษาและวรรณคดี
ไทย 5 (ธันวาคม 2528) 45-46*
- สุพัตรา สุภาพ (2534) *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*.
กรุงเทพฯ ไทยวัฒนาพานิช
- อนุমানราชชน, พระยา (2532) *2431-2512 รวมเรื่องชนบทธรรมเนียมประเพณี โดยเสฐียร
โกเศศ*. กรุงเทพฯ คณะอนุกรรมการ จัดพิมพ์เอกสาร เนื่องในวาระครบ100ปี พระ
ยาอนุমানราชชน

อุดม หนูทอง (2522) *พื้นฐานการศึกษาวรรณคดีไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 สงขลา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา

อุดม วิเศษสาทร (2538) *บทเพลงแห่งนกกางเขน* กรุงเทพฯ ดอกหญ้า

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวนิธิตา คุณะติลล
วันเดือนปีเกิด	9 มิถุนายน 2508
สถานที่เกิด	อ.หนองแขม จ. กรุงเทพฯ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	12/13 หมู่ 2 ถนนบางบอน 4 แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร 10160
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ อำเภอบางรัก จังหวัดกรุงเทพฯ

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2527	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมัธยมวัดหนองแขม จ. กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2531	จบ (ภาษาไทย) วิทยาลัยครูสวนสุนันทา จ. กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2548	ศศ.ม (ภาษาไทย สายวรรณคดี) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ